

**SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE
SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA: SOSYAL
BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VE
ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN
GÖRÜŞLERİ
Doktora Tezi**

Yakup AZRAK

Eskişehir 2022

**SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA: SOSYAL
BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VE ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN
GÖRÜŞLERİ**

Yakup AZRAK

DOKTORA TEZİ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Doktora Programı

Danışman: Prof. Dr. Tuba ÇENGELCİ KÖSE

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Mart 2022

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA: SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN VE ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN GÖRÜŞLERİ

Yakup AZRAK

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mart 2022

Danışman: Prof. Dr. Tuba ÇENGELCİ KÖSE

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin görüşlerini ortaya koymaktır. Araştırmada karma yöntem desenlerinden biri olan keşfedici sıralı desen kullanılmıştır. Araştırmanın nitel aşamasına 2020-2021 eğitim öğretim yılında Eskişehir il merkezinde görev yapan 12 sosyal bilgiler öğretmeni ve 13 ortaokul 8. sınıf öğrencisi katılmıştır. Araştırmanın nicel aşamasına ise 2021-2022 eğitim öğretim yılında Eskişehir il merkezinde görev yapan 146 sosyal bilgiler öğretmeni ve 556 ortaokul 8. sınıf öğrencisi katılmıştır. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşmeler, “Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğretmen Görüşleri Anketi” ve “Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğrenci Görüşleri Anketi”, aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmada nitel verilerin analizinde tümevarımsal analizden, nicel verilerin analizinde ise betimsel istatistiklerden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin işlevsel rol üstlendiği görüşüne sahip oldukları belirlenmiştir. Ayrıca ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuları öğrendikleri görüşüne katıldıkları görülmüştür. Araştırma sonucunda, elde edilen sonuçlara dayalı olarak uygulamaya ve yapılacak araştırmalara yönelik çeşitli öneriler getirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal bilgiler, Sürdürülebilir kalkınma, Sosyal bilgiler öğretmeni, Ortaokul 8. sınıf öğrencisi.

ABSTRACT

SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN SOCIAL STUDIES COURSE: OPINIONS OF SOCIAL STUDIES TEACHERS AND SECONDARY SCHOOL STUDENTS

Yakup AZRAK

Department of Turkish and Social Sciences Education

Anadolu University, Graduate School of Educational Sciences, March 2022

Supervisor: Prof. Dr. Tuba ÇENGELCİ KÖSE

The aim of this research is to reveal the opinions of social studies teachers and secondary school 8th grade students on sustainable development in social studies course. The exploratory sequential design, which is one of the mixed method designs, was used in the research. 12 social studies teachers and 13 secondary school 8th grade students working in Eskişehir city center participated in the qualitative phase of the research in the 2020-2021 academic year. In the quantitative phase of the research, 146 social studies teachers and 556 secondary school 8th grade students working in the city center of Eskişehir in the 2021-2022 academic year participated. Data were collected through semi-structured interviews, “Teacher Opinions Questionnaire on Sustainable Development in Social Studies Course” and “Student Opinions Questionnaire on Sustainable Development in Social Studies Course.” In the research, inductive analysis was used in the analysis of qualitative data, and descriptive statistics were used in the analysis of quantitative data. As a result of the research, it has been determined that social studies teachers have the opinion that social studies course plays a functional role in raising awareness for sustainable development in secondary school students. In addition, it was seen that secondary school 8th grade students agreed with the opinion that they learned the topics related to sustainable development in the social studies course. As a result of the research, based on the results obtained, various suggestions were made for practice and research to be carried out.

Keywords: Social studies, Sustainable development, Social studies teacher, Secondary school 8th grade student.

ÖNSÖZ

Günümüz dünyasında karşı karşıya kaldığımız, çevre tahribatı, doğal kaynakların bilinçsizce kullanılması, işsizlik, düzensiz göç, açlık, barınma, cinsiyet ayrımcılığı, ırkçılık gibi birçok sorun bulunmaktadır. Bu sorunlar artarak devam etmekte ve önüne geçilemez bir hal almaktadır. Bu sorunların sadece günümüz insanlarını değil aynı zamanda gelecek nesilleri de olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir. Ortaya çıkan bu sorunlarla baş edebilmenin en etkili yollarından biri sürdürülebilir kalkınma anlayışına sahip olmaktır. Çünkü sürdürülebilir kalkınma çevresel, ekonomik ve sosyal sorunların tümüne bütüncül bir yaklaşımla çözüm bulmaya çalışır. Bu anlamda toplumların eğitim sistemleri aracılığıyla sürdürülebilir kalkınma anlayışı kazanmış bireyler yetiştirmesi oldukça önemlidir. Eğitim sistemleri içerisinde sosyal bilgiler dersi sahip olduğu içerik sayesinde bireylere sürdürülebilir kalkınma anlayışı kazandırma noktasında etkili derslerden biridir.

Bu araştırma ile sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin görüşlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Sosyal bilgiler dersinin içeriği göz önüne alındığında sürdürülebilir kalkınmayla oldukça örtüştüğü söylenebilir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin görüşlerinin ortaya konulması ile bireylere sürdürülebilir kalkınma anlayışı kazandırmada sosyal bilgiler dersinden daha etkin bir şekilde yararlanılması beklenmektedir.

Araştırmanın gerçekleştirilmesinde değerli katkılarını esirgemeyen birçok kişi bulunmaktadır. Araştırma süreci boyunca bilgisini ve desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen, beni sabırla dinleyen ve bulduğu pratik çözümler ile araştırmanın ilerlemesine büyük katkı sunan saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Tuba ÇENGELCİ KÖSE'ye teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Tez izleme komitemde ve tez jürimde yer alan, bilgileri ve tecrübeleriyle araştırmaya büyük katkıları olan kıymetli hocalarım Doç. Dr. Ömür GÜRDOĞAN BAYIR ve Dr. Öğr. Üyesi Hatice TÜRE'ye teşekkür ederim. Ayrıca tez jürimde yer alarak teze katkı sağlayan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Nur Leman BALBAĞ'a teşekkür ederim.

Lisansüstü eğitimime yanında başladığım, hayat tecrübesi ve kıymetli bilgileri ile bana daima yol gösteren, yeri geldiğinde abim, yeri geldiğinde hocam olan ve tez jürimde yer alan değerli Prof. Dr. Elvan YALÇINKAYA'ya teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Araştırmanın gerçekleştirildiği okullardaki yönetici, öğretmen ve öğrencilere araştırmaya yaptıkları katkılardan dolayı teşekkür ederim.

Beni yetiştiren ve hayatım boyunca desteklerini benden esirgemeyen başta annem olmak üzere tüm aileme teşekkür ederim.

Doktora sürecim boyunca büyük fedakârlıklar gösteren, beni sabırla dinleyen ve her zaman yanımda olan çok değerli eşim Seher AZRAK'a ve doğduğu günden itibaren bize en güzel duyguları yaşatan ve hayatımıza renk katan canım kızım Sümeyye AZRAK'a teşekkür ederim.

Yakup AZRAK

Eskişehir 2022

10/03/2022

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ.....	xiv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xviii
KISALTMALAR DİZİNİ	xix
1. GİRİŞ	1
1.1. Sorun	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.5. Tanımlar	5
2. ALANYAZIN	6
2.1. Sosyal Bilgiler	6
2.1.1. Sosyal bilgilerin tanımı ve kapsamı	6
2.1.2. Sosyal bilgiler öğretiminin tarihçesi	8
2.1.2.1. Dünyada sosyal bilgiler öğretiminin tarihçesi.....	8
2.1.2.2. Türkiye’de sosyal bilgiler öğretiminin tarihçesi	9
2.2. Sürdürülebilir Kalkınma.....	10
2.2.1. Sürdürülebilir kalkınmanın tanımı ve kapsamı	10

2.2.2. Sürdürülebilir kalkınmanın ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi.....	17
2.2.2.1. Büyümenin Sınırları Raporu	18
2.2.2.2. Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevre Konferansı.....	18
2.2.2.3. Dünya Koruma Stratejisi	19
2.2.2.4. Ortak Geleceğimiz (Brundtland) Raporu.....	19
2.2.2.5. Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (Rio Konferansı)	20
2.2.2.6. Avrupa Birliği Beşinci Çevre Eylem Programı (1992)	25
2.2.2.7. Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu	25
2.2.2.8. Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı	25
2.2.2.9. Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat II)	26
2.2.2.10. Rio+5 Forumu	26
2.2.2.11. Birleşmiş Milletler Binyıl Zirvesi	26
2.2.2.12. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi	27
2.2.2.13. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio+20)	28
2.2.2.14. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (2015)	29
2.2.3. Sürdürülebilir kalkınmanın boyutları.....	30
2.2.3.1. Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutu.....	31
2.2.3.2. Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutu	32
2.2.3.3. Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutu	33
2.2.4. Sürdürülebilir kalkınma için eğitim	33
2.3. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Sürdürülebilir Kalkınma	36
2.3.1. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda sürdürülebilir kalkınma	38
2.4. İlgili Araştırmalar	41

	<u>Sayfa</u>
2.4.1. Türkiye’de yapılan araştırmalar.....	41
2.4.2. Yurtdışında yapılan araştırmalar	46
3. YÖNTEM	49
3.1. Araştırmanın Modeli	49
3.2. Çalışma Grubu	50
3.3. Veri Toplama Araçları	55
3.3.1. Yarı yapılandırılmış görüşme.....	56
3.3.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğretmen Görüşleri Anketi	57
3.3.3. Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğrenci Görüşleri Anketi.....	59
3.4. Verilerin Analizi.....	61
3.5. Araştırmada İnanđırıcılık ve Etik.....	62
4. BULGULAR VE YORUM.....	63
4.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Görüşleri.....	63
4.1.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sürdürülebilir kalkınma	63
4.1.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin rolü	65
4.1.3. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’ndaki yeri	67
4.1.4. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırma durumu	72

4.1.5. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik düzenledikleri etkinlik ve uygulamalar	74
4.1.6. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde yararlandıkları materyal ve kaynaklar	77
4.1.7. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde kullandıkları ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçları	79
4.1.8. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın tanımı ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	80
4.1.9. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin rolü ile ilgili ankete verdikleri cevaplar.....	82
4.1.10. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki yeri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar.....	83
4.1.11. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırma durumu ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	84
4.1.12. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik düzenledikleri etkinlik ve uygulamalar ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	85
4.1.13. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde yararlandıkları materyal ve kaynaklar ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	86

4.1.14. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde kullandıkları ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçları ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	88
4.2. Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Görüşleri.....	89
4.2.1. Öğrencilere göre kaynakların tasarruflu kullanılmamasının gelecekte ortaya çıkartabileceği problemler.....	89
4.2.2. Öğrencilerin gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma konusundaki düşünceleri.....	90
4.2.3. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde haklar konusunda öğrendikleri ...	92
4.2.4. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde özgürlükler konusunda öğrendikleri	93
4.2.5. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde bireysel farklılıklar ve farklılıklara saygı konusunda öğrendikleri	95
4.2.6. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde çevre ve çevre sorunları konusunda öğrendikleri.....	96
4.2.7. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde doğal kaynaklar ve kaynakların bilinçsiz kullanılması konusunda öğrendikleri.....	98
4.2.8. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili yapılmasını istedikleri etkinlikler	99
4.2.9. Öğrencilerin kaynakların tasarruflu kullanılmamasının gelecekte ortaya çıkartabileceği problemler ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	100
4.2.10. Öğrencilerin gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma konusundaki düşünceleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	101
4.2.11. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde haklar konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	102

4.2.12. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde özgürlükler konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	103
4.2.13. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde bireysel farklılıklar ve farklılıklara saygı konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	104
4.2.14. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde çevre ve çevre sorunları konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	105
4.2.15. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde doğal kaynaklar ve kaynakların bilinçsiz kullanılması konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	106
4.2.16. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili yapılmasını istedikleri etkinlikler ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	107
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	109
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	109
5.1.1. Öğretmenlerden elde edilen sonuçlar ve tartışma	109
5.1.2. Öğrencilerden elde edilen sonuçlar ve tartışma	115
5.2. Öneriler	120
5.2.1. Uygulamaya yönelik öneriler.....	120
5.2.2. Yapılacak araştırmalara yönelik öneriler	120
KAYNAKÇA.....	122
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1. Birleşmiş Milletler sürdürülebilir kalkınma göstergeleri	14
Tablo 2.2. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki sürdürülebilir kalkınmayla ilişkili kazanımlar.....	40
Tablo 3.1. Araştırmanın nitel aşamasına katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin kişisel bilgileri.....	51
Tablo 3.2. Araştırmanın nitel aşamasına katılan öğrencilerin kişisel bilgileri.....	52
Tablo 3.3. Araştırmanın nicel aşamasına katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin kişisel bilgileri.....	54
Tablo 3.4. Araştırmanın nicel aşamasına katılan öğrencilerin kişisel bilgileri.....	55
Tablo 3.5. Öğretmen ve öğrenciler ile gerçekleştirilen görüşmelere yönelik bilgiler ...	57
Tablo 3.6. Ankette yer alan maddeler ve bu maddelere temel oluşturan araştırmanın nitel aşamasında elde edilen temalar.....	58
Tablo 3.7. Ankette yer alan maddeler ve bu maddelere temel oluşturan araştırmanın nitel aşamasında elde edilen temalar.....	60
Tablo 4.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın tanımı ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar.....	63
Tablo 4.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin rolü ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar	65
Tablo 4.3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki yeri ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar	67

Tablo 4.4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırma durumu ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar	73
Tablo 4.5. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik düzenledikleri etkinlik ve uygulamalar ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar	75
Tablo 4.6. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde yararlandıkları materyal ve kaynaklar ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar	77
Tablo 4.7. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde kullandıkları ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçları ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar	79
Tablo 4.8. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın tanımı ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	81
Tablo 4.9. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin rolü ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	82
Tablo 4.10. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki yeri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	83
Tablo 4.11. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırma durumu ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	84
Tablo 4.12. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik düzenledikleri etkinlik ve uygulamalar ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	85

Tablo 4.13. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde yararlandıkları materyal ve kaynaklar ile ilgili ankete verdikleri cevaplar.....	87
Tablo 4.14. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde kullandıkları ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçları ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	88
Tablo 4.15. Öğrencilerin kaynakların tasarruflu kullanılmamasının gelecekte ortaya çıkartabileceği problemler ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar.....	89
Tablo 4.16. Öğrencilerin gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma konusundaki düşünceleri ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar	90
Tablo 4.17. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde haklar konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar.....	92
Tablo 4.18. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde özgürlükler konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar	94
Tablo 4.19. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde bireysel farklılıklar ve farklılıklara saygı konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar	95
Tablo 4.20. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde çevre ve çevre sorunları konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar.....	96
Tablo 4.21. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde doğal kaynaklar ve kaynakların bilinçsiz kullanılması konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar	98
Tablo 4.22. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili yapılmasını istedikleri etkinlikler ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar	99

Tablo 4.23. Öğrencilerin kaynakların tasarruflu kullanılmamasının gelecekte ortaya çıkartabileceği problemler ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	101
Tablo 4.24. Öğrencilerin gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma konusundaki düşünceleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar.....	102
Tablo 4.25. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde haklar konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	103
Tablo 4.26. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde özgürlükler konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	104
Tablo 4.27. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde bireysel farklılıklar ve farklılıklara saygı konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	105
Tablo 4.28. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde çevre ve çevre sorunları konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar.....	106
Tablo 4.29. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde doğal kaynaklar ve kaynakların bilinçsiz kullanılması konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	107
Tablo 4.30. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili yapılmasını istedikleri etkinlikler ile ilgili ankete verdikleri cevaplar	108

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1. Üç daire modeli	31
Şekil 3.1. Keşfedici sıralı desen süreci	50

KISALTMALAR DİZİNİ

MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
DÇKK	: Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu
NCSS	: National Council for Social Studies
BM	: Birleşmiş Milletler
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

1. GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde, sorun, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmanın sınırlılıkları ve tanımlar başlıklarına yer verilmiştir.

1.1. Sorun

II. Dünya Savaşı'nın ardından başlayan kalkınma faaliyetleri birçok ülkeyi ekonomik anlamda geliştirmiş-gelişmemiş durumuna düşürmüş ve bununla birlikte dünyayı etkileyebilecek pek çok çevresel sorunun da ortaya çıkmasına neden olmuştur. İlk ortaya çıktığı dönemlerde kalkınmanın gerçekleşebilmesi için göz ardı edilen bu sorunlar yerel sınırları aşır küresel boyutlara ulaşmıştır. Bu durum kalkınma ve doğa arasında denge kurma çabalarını ortaya çıkarmıştır. Bu denge kurma çabaları sonucunda da sürdürülebilir kalkınma anlayışı ortaya çıkmıştır (Kaypak, 2011). Başka bir ifadeyle, sürdürülebilir kalkınma, çevre, ekonomik kalkınma ve yaşam kalitesi ile ilgili kaygılara yönelik birleştirici bir yaklaşım olarak 1980'lerin sonlarında ortaya çıkmıştır (Soussan, 1992).

Sürdürülebilir kalkınma, çevrenin ve doğal kaynakların israf edilmeden, bugünkü ve gelecek nesillerin hak ve çıkarlarını dikkate alarak kullanılması ilkesinden vazgeçmeden ekonomik gelişmeyi destekleyen çevreci bir anlayıştır (Keleş, 1998). Sürdürülebilir kalkınma kavramı, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun 1987 yılında yayımladığı "Ortak Geleceğimiz" adlı raporla birlikte tanımlanmış ve yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır (Mengi ve Algan, 2003).

Sürdürülebilir kalkınma ilk ortaya çıktığı dönemlerde çevre ile ilgili bir sorumluluk olarak ele alınmasına karşın günümüzde tüm birey ve kurumların sadece çevre ile ilgili sorumlulukları değil aynı zamanda ekonomik ve sosyal sorumlulukları da üstlenmeleri gerektiği şeklinde ele alınmaktadır (Sarıkaya ve Kara, 2007). Başka bir deyişle sürdürülebilir kalkınma, doğal kaynakların yönetilmesini, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını, çevrenin zarar görmemesini, sosyal ve ekonomik konuları bir bütün olarak değerlendirmektedir (Alagöz, 2004).

Sürdürülebilir kalkınma, insanların doğayı anlama sürecinde dünyadaki yaşama yönelik farklı bir bakış açısı getirmekte ve doğal kaynakların insanlara ne kadar daha yetebileceğini irdelemektedir. Bununla birlikte, sosyal konular, doğal kaynakların değerlendirilmesi ve üretim ve tüketim arasında bir uyum sağlayarak insanların yaşama yönelik yeni bir anlayış kazanmalarını amaç edinmektedir. Ayrıca sürdürülebilir

kalkınma, doğal kaynakların kullanılmasında günümüze kadar kullanılan yöntemden farklı bir yöntem öne sürmektedir (Teksöz, 2014).

Sürdürülebilir kalkınmanın bir teşebbüs olmaktan öte hayata geçirilmesinde en önemli adım sürdürülebilir kalkınma anlayışını benimseyerek bu anlayışı hayat felsefesi haline getiren bireyler yetiştirmektir (Yapıcı, 2003). Sürdürülebilir kalkınma anlayışını hayat felsefesi haline getiren bireylerin yetiştirilmesinde eğitim sistemi merkezi bir konumdadır. Eğitim sistemi bireysel ve toplumsal sorumluluk kazandırarak sürdürülebilir kalkınmanın amaçlarının anlaşılmasında oldukça önemlidir (Tanrıverdi, 2009).

Sürdürülebilir kalkınma çevre, ekonomi ve sosyal boyutuyla günümüz dünyası için son derece önemli bir duruma gelmiştir. Çünkü dünyanın ekosistemi gün geçtikçe bozulmakta ve bu bozulma durdurulamamaktadır. Dünyanın ekosisteminin bozulmasının durdurulmasında en önemli adımlardan biri bireylerin erken yaşlarda bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesidir. Bu kapsamda eğitim sistemine oldukça iş düştüğünü söylemek olanaklıdır.

Eğitim sistemi içerisinde öğrencilere çeşitli derslerle sürdürülebilir kalkınma anlayışı kazandırılmakla beraber, sürdürülebilir kalkınma anlayışını çevresel, ekonomik ve sosyal olmak üzere tüm boyutları ile öğrencilere kazandırabilecek derslerden biri de sosyal bilgiler dersidir. Çünkü sosyal bilgiler dersi, sahip olduğu disiplinler arası anlayış ile ilköğretim ve ortaokul düzeyinde çevre eğitime yönelik bilgi, beceri ve değer kazandırmada önemli bir rol üstlenmektedir (Özdemir ve Gökçe, 2019). Yine aynı şekilde doğal kaynakların korunması ve bireylerin toplumsal problemlerin çözümüne etkin katılmaları da sosyal bilgiler dersinin amaçlarındandır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018). Ayrıca sosyal bilgiler dersi, bireylerin demokratik birer vatandaş olarak hak ve sorumluluklarının bilincinde olmaları ve geleceklerini planlamaları açısından da oldukça önemlidir (Akdağ, 2009). Tüm bu bilgiler sosyal bilgiler ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır.

Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal bilgiler dersinde etkili bir şekilde verilerek öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma anlayışını kazanmaları oldukça önemlidir. Bu bağlamda, sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik görüşlerinin ortaya konulması gerekmektedir. Alanyazında sürdürülebilir kalkınmayla ilgili sosyal bilgiler öğretmenleri ve ortaokul öğrencileri ile yapılan çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Ancak sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini inceleyen

sınırlı sayıda (Aydoğan, 2010; Dinç ve Acun, 2017) araştırma olduğu görülmektedir. Ayrıca sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik ortaokul öğrencilerinin görüşlerini inceleyen bir çalışmaya ise rastlanmamıştır. Bu gereksinimlerden yola çıkarak bu araştırmanın, sosyal bilgiler öğretmenleri ve ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik görüşlerini ortaya koyarak, sürdürülebilir kalkınmanın sosyal bilgiler dersinde daha etkili bir şekilde yer almasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin görüşlerini ortaya koymaktır. Araştırmanın amacı kapsamında şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik görüşleri nelerdir?
2. Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik görüşleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Günümüzde barınma, yetersiz beslenme, yoksulluk, savaş, insan hakları ihlalleri, işsizlik, göç, hızlı nüfus artışı, küresel ısınma, çevre kirliliği, ormansızlaşma, doğal kaynakların bilinçsiz kullanımı gibi birçok sosyal, çevresel ve ekonomik sorun bulunmaktadır. Bu sorunlar gün geçtikçe artmakta ve insanlar bu sorunlara çözümler aramaktadır. Bu çözüm arayışlarının başında da sürdürülebilir kalkınma gelmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak, doğal kaynakları bilinçli kullanmayı, çevreye verilen her türlü zararlı davranışlardan kaçınmayı ve toplumların refah seviyelerini artırmayı amaçlamaktadır. Bu açıdan sürdürülebilir kalkınma, çevresel, sosyal ve ekonomik sorunları ayrı ayrı değil bir bütün olarak değerlendirmektedir. Böylece sürdürülebilir kalkınma günümüz dünyasının karşı karşıya kaldığı birçok sorunun çözümüne katkı sağlamaktadır.

Günümüzdeki birçok sorunun çözümünü içerisinde barındıran sürdürülebilir kalkınmanın hayata geçirilmesinde, sürdürülebilir kalkınma anlayışını kazanmış bireylerin yetiştirilmesi en önemli adımlardan biridir. Bireylerin bu anlayışla yetişmelerindeki en önemli faktörlerden biri eğitim sistemidir. Eğitim sisteminde de

sürdürülebilir kalkınma anlayışı kazandırılacak derslerden biri sosyal bilgiler dersi. Çünkü sosyal bilgiler dersi sürdürülebilir kalkınmanın tüm boyutlarıyla ilişkilidir. Öyle ki sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutu nitelikli eğitim, insan hakları, çocuk hakları, barış, güvenlik, cinsiyet ayrımcılığı, kültürel çeşitlilik, sağlığa erişim, barınma, fırsat eşitliği gibi konuları kapsamaktadır. Buna paralel olarak sosyal bilgiler dersi de öğrencilerin çeşitli kültürleri tanıyarak kültürel öğelerin toplumlar için önemini kavramalarını, insan hakları ve çocuk hakları konularında bilgi sahibi olmalarını, adalet, barış, dayanışma ve eşitlik gibi değerleri kazanmalarını ve kişisel ve toplumsal sorunların çözümüne etkin katılmalarını sağlayarak sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutunun gerçekleşmesine katkıda bulunur. Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutu ise doğal çevrenin her türlü zararlı davranışlardan korunmasını, insanların çevresel bilgi ve çevresel duyarlılık kazanmalarını ve gelecek nesillerin de aynı çevresel şartlardan yararlanmalarını içermektedir. Bu kapsamda sosyal bilgiler dersi de öğrencilerin insan ve çevre etkileşimini kavramalarını, çevresel duyarlılık kazanarak sürdürülebilir bir çevre anlayışı kazanmalarını amaçlayarak sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutunun gerçekleşmesine yardımcı olur. Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutu da doğal kaynakların bilinçli kullanımı ve mal ve hizmetlerin sürekliliğini kapsar. Yine sosyal bilgiler dersi de öğrencilerin doğal kaynakların sınırlı olduğunu ve korunması gerektiğini kavramalarını, kaynakları bilinçli bir şekilde kullanmalarını, bilinçli tüketiciler olmalarını ve yaşadıkları bölgenin ekonomik koşullarını iyileştirebilmek için uğraşmalarını sağlayarak sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutuna da katkıda bulunur.

Sosyal bilgiler dersi ve sürdürülebilir kalkınmanın ilişkili olduğu görülmektedir. Bu ilişki çerçevesinde, sürdürülebilir kalkınma anlayışı kazanmış bireylerin yetiştirilmesi için bu derste sürdürülebilir kalkınmaya etkili bir şekilde yer verilmesi gerekmektedir. Bu noktada sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik görüşleri büyük öneme sahiptir. Çünkü sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin bu konudaki görüşlerinin ortaya konulması sürdürülebilir kalkınmanın sosyal bilgiler dersindeki yerine ilişkin bilgi verecek ve ders sürecinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili nelerin yapılabileceğine rehberlik edecektir. Bu araştırmanın da sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin görüşlerini ortaya koyması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

- 2020-2021 ve 2021-2022 eğitim öğretim yılları,
- Eskişehir il merkezinde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri ve ortaokul 8. sınıf öğrencilerinden elde edilen veriler ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Sosyal bilimlerin bulgularından yararlanan, bireylerin çevreleriyle olan ilişkilerini disiplinler arası bir anlayışla inceleyen, demokratik değerleri kazanmış demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaç edinen bir çalışma alanı (Doğanay, 2005, s. 19).

Sürdürülebilir Kalkınma: Gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme yeteneğinden ödün vermeden günümüzün ihtiyaçlarının karşılanması (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu [DÇKK], 1991, s. 71).

Çevre: İnsan faaliyetleri ve canlı varlıklar üzerinde hemen ya da zaman içinde dolaylı ya da dolaysız bir etkide bulunabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenlerin belirli bir zamandaki toplamı (Karatekin, 2011, s. 270-271).

Ekonomi: İnsanların yaşayabilmek için üretme, ürettiklerini bölüşme biçimlerinin ve bu faaliyetlerden doğan ilişkilerin bütünü (Türk Dil Kurumu [TDK], 2021).

2. ALANYAZIN

Araştırmanın bu bölümünde, sosyal bilgiler, sürdürülebilir kalkınma ve sosyal bilgiler eğitiminde sürdürülebilir kalkınma başlıklarına yer verilmiştir.

2.1. Sosyal Bilgiler

Bu başlık altında sosyal bilgilerin tanımı ve kapsamı ile sosyal bilgiler öğretiminin tarihçesi alt başlıklarına yer verilmiştir.

2.1.1. Sosyal bilgilerin tanımı ve kapsamı

Sosyal bilgilerin çok disiplinli ve disiplinler arası yapısı gereği tek bir tanımının olması oldukça güçtür. Bu kapsamda sosyal bilgilere yönelik birçok farklı tanım yapılmıştır. Yapılan bu tanımlardan bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

Sosyal bilgiler, vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla sosyal bilimleri ve beşeri bilimleri bütünleştiren bir çalışma alanıdır. Okul programlarında tarih, coğrafya, ekonomi, hukuk, arkeoloji, antropoloji, felsefe, psikoloji, siyaset bilimi ve psikoloji gibi disiplinler arasında sistematik bir çalışma sağlar (National Council for Social Studies [NCSS], 1994). Öztürk (2015) de sosyal bilgileri, sosyal ve beşeri bilimlerin içeriğini, hemen her koşulda karar alabilen ve problem çözebilen etkili vatandaşlar yetiştirmek amacıyla bütünleştiren bir öğretim programı olarak tanımlamıştır. Erden (Tarihsiz) ise sosyal bilgileri, sosyal bilimlerden elde edilen bulgulardan hareketle, öğrencilere sosyal hayata yönelik çeşitli bilgi, beceri, değer ve tutum kazandırarak, ilkökul ve ortaokul düzeyinde iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı olarak tanımlamıştır. Sosyal bilgilerle ilgili başka bir tanım da ise, sosyal bilgilerin, kültürel mirası ve sosyal bilimlerden elde edilen bilgileri, disiplinler arası bir anlayışla, ilkökul ve ortaokul seviyesine ve kendi yapısına uygun olarak birleştiren bir ders (Sözer, 2008), şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Yapılan tanımlar göz önüne alındığında, sosyal bilgilerin disiplinler arası bir yapısı olduğunu ve topluma etkin bir şekilde katılabilecek sorumlu vatandaşlar yetiştirme görevi üstlendiğini söylemek olanaklıdır.

Sosyal bilgiler dersinin en genel amacı etkili vatandaşlar yetiştirmektir. Etkili vatandaşlar içinde bulundukları topluma uyum sağlayabilen, toplumun sahip olduğu kültürü içselleştirebilen ve topluma katkı sağlayabilen bireylerden meydana gelir. Bu kapsamda toplumların devamlılıklarını sağlayabilmeleri için etkili vatandaşlara

ihtiyaçları vardır. Vatandaş yetiştirmenin tek disiplinli, çok disiplinli ve disiplinler arası gibi çeşitli felsefi temelleri bulunmaktadır. Tek disiplinli anlayışta tarih, coğrafiya ve vatandaşlık bilgisi derslerinin ayrı ayrı aktarılması amaçlanırken, çok disiplinli ve disiplinler arası anlayışta ise sosyal bilimlerden aldığı içeriği bütünüştiren sosyal bilgiler dersi gibi farklı bir ders şeklinde bireylere aktarılması amaçlanır (Safran, 2015). Bu açıdan bakıldığında, Türk eğitim sisteminin ilkokul ve ortaokul düzeylerinde etkili vatandaş yetiştirme konusunda sosyal bilgiler dersi ön plana çıkmaktadır.

Sosyal bilgiler dersi, demokratik kùltürün oluşmasına yardımcı olmaktadır. Bunun yanında, bireylere birtakım bilgi, değer ve beceri kazandırarak topluma etkili bir şekilde katılmalarına katkı sağlamaktadır (Doğanay, 2005). Sosyal bilgiler dersi, öğrencilere vatandaşlık becerileri kazandırarak, toplumun ihtiyaı olan bireyleri yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Çengelci, 2010). Disiplinler arası bir yapısı olması sosyal bilgiler dersinin en önemli özelliklerindendir. Sosyal bilgiler dersinde birtakım sosyal bilimlerin bulguları bütünüştirilir. Sosyal bilimlerden elde edilen bilgiler, sosyal bilgiler dersinin amaçları dikkate alınarak belirli bir düzen içerisinde öğrencilere kazandırılır (Sever, 2015). Sosyal bilgiler dersinin bu özellikleri göz önüne alındığında içeriğinin de çok geniş bir alana yayılması kaçınılmazdır.

Sosyal bilgiler dersi içerik olarak insanı, toplumu ve çevreyi ele almaktadır. Öğrencilerin sosyal hayatla ilgili bilgi ve deneyim kazanmalarına yardımcı olan ve bununla birlikte bireylerin, sahip oldukları fikirlerinin ve değerlerinin farkına varmalarına da katkı sağlayan bir ders niteliğindedir (Kabapınar, 2016). Sosyal bilgiler dersi toplumsal yaşamla oldukça ilişkilidir. Öğrenciler sosyal bilgiler dersinde, içinde bulundukları yakın ve uzak toplumsal çevreleriyle ve geçmiş, bugün ve gelecekle ilgili bilgi sahibi olurlar. Bu bağlamda, sosyal bilgiler dersinin toplumun ideallerini genç nesillere aktarma zorunluluğu bulunmaktadır (Sözer, 2008).

Sosyal bilgiler dersi, öğrencilerin insanları incelemelerine, öğrenmeyi öğrenmelerine, bilgi edinmelerine ve aktif vatandaş olarak yetişmelerine yardımcı olur (Zarrillo, 2004). Bunun yanında sosyal bilgiler dersi, öğrencilerin hak ve sorumluluklarının bilincinde olmalarına ve bunları kullanmalarına, yerel ve evrensel değerleri kazanmalarına, çevrelerinde meydana gelen olaylara karşı duyarlılık kazanmalarına, içinde bulundukları topluma ve dünyaya karşı farklı bakış açıları geliştirmelerine yardımcı olur. Başka bir ifadeyle sosyal bilgiler dersinin toplumu değiştirme ve geliştirme gibi toplumsal bir gücü bulunmaktadır (Deveci ve Selanik Ay,

2014). Bu bağlamda, sosyal bilgiler dersinin, bir toplumda insanların bir arada yaşamalarına ve sürdürülebilir bir toplum haline gelmelerine katkı sağladığı ve o toplumun bireylerini bu anlayışla geliştirmeyi amaç edindiği söylenebilir.

Sosyal bilgiler dersinde öğrenciler, çeşitli kültürlerin incelenmesi, kişilerarası becerilerin gelişimi ve gruplar arası problemlerin analizi yoluyla insan ilişkileri hakkında daha fazla bilgiye sahip olurlar. Öğrenciler, okul içindeki ve dışındaki vatandaşlıkla ilgili uygulamalarla vatandaşlık sorumluluğu kazanırlar ve devletle ilgili temel kavramları, fikirleri ve kişilerin yasal haklarının neler olduğunu öğrenirler. Öğrenciler, kariyer bilinci ve kaynakların kullanımıyla ilgili konuları incelerken ekonomik yeterlilik kazanırlar. Aynı zamanda öğrenciler sosyal bilgiler dersinde eleştirel ve yaratıcı düşünme ve karar verme etkinliklerinde yer alarak düşünme yeteneklerini geliştirirler (Michaelis ve Garcia, 1996). Böylece sosyal bilgiler dersi, bireylere vatandaşlıkla ilgili çeşitli bilgi, beceri ve değerleri kazandırarak onların toplumsal uyumunu gerçekleştirmesine yardımcı olmaktadır. Topluma uyum sağlayan bireyler de içinde bulunduğu toplumun gelişmesinde ve ilerlemesinde etkin bir rol oynayabilmektedir.

2.1.2. Sosyal bilgiler öğretiminin tarihçesi

Sosyal bilgiler öğretiminin tarihçesi, dünyada sosyal bilgiler öğretiminin tarihçesi ve Türkiye’de sosyal bilgiler öğretiminin tarihçesi olmak üzere iki başlık altında sunulmuştur.

2.1.2.1. Dünyada sosyal bilgiler öğretiminin tarihçesi

Sosyal bilgileri oluşturan derslerin geçmişlerinin antik Yunan dönemine kadar uzanmasına karşın, okullarda genel olarak yerlerini almaları 19. yüzyılda Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’da görülmektedir. Osmanlı Devleti de çok fazla vakit kaybetmeden yeni gelişmeler doğrultusunda öğretim programlarını yenilemiştir. Ancak sosyal bilgilerin kapsamına giren bu dersler bütün ülkelerde 20. yüzyıla kadar tek disiplinli program yapısı içerisinde verilmiştir (Öztürk, 2015). Sosyal bilgilerin bir konu alanı olarak eğitim programlarında yerini almasında ise ilerlemecilik akımının ortaya attığı demokratik toplum için vatandaş yetiştirme anlayışı etkili olmuştur (Erden, Tarihsiz).

Sosyal bilgiler kavramı resmi olarak 1916 yılında ABD’de kabul edilmiştir (Moffatt, 1957). Aynı yıl hazırlanan programda, tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi dersleri çok disiplinli bir anlayışla verilmiştir. 1930 ve 1940’lı yıllarda ise sosyal bilgiler

eğitimine katkı sağlamak isteyen yeniden kurmacılığı ve çocuk merkezli eğitimi benimseyen eğitimcilerin çalışmalarına rağmen, sosyal bilgiler dersi 1960'lı yıllara kadar daha çok tarih ve coğrafya konularını içeren bir anlayışla yürütülmüştür (Safran, 2015).

Sosyal bilgiler dersi, 1960'lı ve 1970'li yıllarda yoğun eleştiri almış ve bu eleştiriler sonucunda ‘‘Yeni Sosyal Bilgiler’’ hareketi ortaya çıkmıştır. Bruner'in buluş yoluyla öğrenme yaklaşımı bu hareketin çıkış noktası olmuş ve bu harekete oldukça fayda sağlamıştır (Erden, Tarihsiz). Bu ‘‘Yeni Sosyal Bilgiler’’ hareketi kapsamında sosyal bilgiler programına, tarih ve coğrafyayla ilgili konuların ağırlığı azaltılarak, siyaset bilimi, sosyoloji, ekonomi, antropoloji gibi bazı sosyal bilimler dâhil edilmiştir. Tümdengelim anlayışı ve anlatım yöntemi terk edilmiş, tümevarım anlayışı ve araştırma-inceleme yöntemi tercih edilmiştir. Aktif ğrenme benimsenmiştir. Fakat 1980'lı yıllarda, bu program anlayışından öğrencilerin başarı sağlayamamasından dolayı vazgeçilmiş ve tekrar geleneksel yaklaşım benimsenmiştir (Bilgili, 2013). 1994 yılına gelindiğinde ise NCSS sosyal bilgiler programına yönelik tematik standartlar oluşturmuştur. Bu standartlar, sosyal bilgiler ğretim programının bütün ögelerinin dayanak noktası olmuştur (ztrk ve Dilek, 2005).

Dünyada sosyal bilgiler öğretiminin hangi evrelerden geçtiğinin bilinmesi sosyal bilgiler öğretiminin daha iyi anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Aynı şekilde sosyal bilgiler ğretiminin Türkiye'deki geçmişi hakkında da bilgi sahibi olunması sosyal bilgiler öğretiminin yeterince anlaşılması ve gelişimi noktasında önem arz etmektedir.

2.1.2.2. Türkiye'de sosyal bilgiler öğretiminin tarihçesi

Sosyal bilgilerin kapsamına giren dersler, II. Abdülhamid Dönemi'nde ilk kez ilkokul programlarında yerlerini almıştır. Ancak bunlar sadece tarih ve coğrafya dersleri ile sınırlı kalmıştır (ztrk, 2015). İttihat ve Terakki Fırkası iktidarında, 1913 yılındaki Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkati'yle birlikte, vatansever ve milliyetçi bireyler yetiştirmek amacıyla tarih ve coğrafya derslerinin yanında malmat-ı medeniye ve ahlkiye ve iktisadiye de ilköğretimde yer almıştır (Bilgili, 2013).

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, 1926, 1930, 1936 ve 1948 yıllarındaki programlarda tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri ayrı olarak verilmiştir. Bütün programlarda bu derslerin toplu ğretim anlayışı çerçevesinde verilmesi planlanmıştır (ztrk ve Otluoğlu, 2003). 1962 yılında ise ilkokul program taslağıyla birlikte tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinin yerini, ‘‘Toplum ve lke İncelemeleri’’ dersi almıştır

(Sönmez, 2005). Nihayet, toplum ve ülke incelemeleri dersi, 1968 programının yürürlüğe girmesiyle beraber “Sosyal Bilgiler” adıyla verilmeye başlanmıştır. 1968 programına paralel olarak sosyal bilgiler programı da “Yeni Sosyal Bilgiler” hareketinden etkilenmiştir (Erden, Tarihsiz).

1985 yılına kadar sosyal bilgiler dersi verilmeye devam etmiştir (Safran, 2015). 1985 yılında ise sosyal bilgiler dersinin yerine milli tarih ve milli coğrafya dersleri verilmiştir. 1997 yılında sekiz yıllık zorunlu eğitime geçilmesiyle beraber tekrar sosyal bilgiler dersi okutulmaya başlanmıştır. 1998 yılında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı hazırlanmış ve bu program 2005 yılına kadar uygulanmıştır (Gültekin, 2008).

Dünyada yaşanan gelişmelerle beraber program geliştirme çalışmaları devam etmiş ve 2005 yılında yeni sosyal bilgiler öğretim programı geliştirilmiştir. Geliştirilen bu yeni programda, tematik öğrenme, problem çözme ve işbirliğine dayalı öğrenmeyi ön plana çıkaran sosyal yapılandırmacılık anlayışı hâkim olmuştur (Öztürk, 2015). Ayrıca bu programda, etkinlik, ara disiplinler, kazanım, değer öğretimi, beceri, kavram ve öğrenme alanı gibi bazı yeni özellikler yer almıştır (Ata, 2015). 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın, sahip olduğu yeni özellikleri dikkate alarak, daha önceki sosyal bilgiler öğretim programlarından büyük ölçüde farklılaştığını söylemek olanaklıdır. 2005 yılında yayımlanan programdan sonra Millî Eğitim Bakanlığı’nın öğretim programlarını yenileme çalışmaları sonucunda 2018 yılında yeni bir sosyal bilgiler dersi öğretim programı geliştirilmiştir.

2.2. Sürdürülebilir Kalkınma

Bu başlık altında sürdürülebilir kalkınmanın tanımı ve kapsamı, sürdürülebilir kalkınmanın ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi, sürdürülebilir kalkınmanın boyutları ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim alt başlıklarına yer verilmiştir.

2.2.1. Sürdürülebilir kalkınmanın tanımı ve kapsamı

Sürdürülebilir kalkınma kavramına günümüzde kullanıldığı anlamıyla ilk kez Birleşmiş Milletler bünyesinde bulunan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından hazırlanan “Ortak Geleceğimiz” (Brundtland) Raporu’nda yer verilmiştir (Bozlağan, 2004). Raporda sürdürülebilir kalkınma, “gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme yeteneğinden ödün vermeden günümüzün ihtiyaçlarının karşılanması” olarak tanımlanmıştır (DÇKK, 1991, s. 71). Başka bir ifadeyle

sürdürülebilir kalkınma, doğal dengeye ve insan sağlığına zarar vermeden ekonomik kalkınmayı gerçekleştirerek, doğal kaynakları akla uygun olarak kullanmak ve gelecek nesillerin de faydalanabileceği bir çevre bırakmaktır (Altunbaş, 2003-2004). Altınörs'e (2012) göre de sürdürülebilir kalkınma, doğanın kıt kaynaklarını göz önünde bulundurarak şimdiki ve gelecek nesillere daha nitelikli bir yaşam sunulmasıdır. Disiplinler arası yapısıyla sürdürülebilir kalkınma kavramı, temelde çevre ve toplum ilişkisinin incelenmesini ve sosyal adaletsizliğe yol açan uygulamaların ortadan kaldırılmasını vurgular. Bu kapsamda sürdürülebilir kalkınma ortak hareket etme ve birlikte yaşama farkındalığının kazandırılmasını ve bu farkındalığın pekişmesini sağlar (Özgen, 2019). Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili yapılan tanımlar göz önüne alındığında, sürdürülebilir kalkınmanın bütüncül bir anlayışa sahip olduğu görülmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma, çekirdek aileden tüm topluma kadar bütün insanların refah seviyelerini artırabilmek için gerekli olan kalkınma uygulamalarını ve çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlarını göz önünde bulundurarak gerekli olan kalkınma adımlarını izlemektir. Bu adımları izlerken gelecek nesillerin de günümüz toplumları gibi kalkınmasına imkân veren şartların oluşmasını sağlamaktır (Gürlük, 2010). Daha geniş bir perspektiften bakıldığında da sürdürülebilir kalkınma insan ve çevre arasındaki dengeyi gözeterek, doğal kaynakları bilinçli kullanarak, gelecek nesillerin gereksinimlerini karşılamalarını ve kalkınmalarını sağlayan planlama süreci olarak ifade edilebilir (Uzun, 2014). Bu bilgiler ışığında sürdürülebilir kalkınmanın, doğal kaynakların en verimli şekilde kullanımını sağlayan, dünyanın korunması ile ekonomik kalkınmanın bir arada yorumlandığını vurgulayan bir anlayış olduğu söylenebilir (Eryılmaz, 2011).

Sürdürülebilir kalkınma kavramı ortaya atıldıktan sonra sadece çevreyle ilgili bir kavram olmamış, kurumsallıktan ekonomiye, sağlıktan iletişime, kültürel değerlerden eğitime kadar yaşamın hemen her alanında kendine yer bulmuştur. Bu bağlamda günümüzde sürdürülebilir kalkınma kavramına, kullanılma gerekçesine ve yerine göre farklı anlamlar atfedilmektedir. Atfedilen bu farklı anlamlardan dolayı da sürdürülebilir kalkınma kavramı farklı bir içeriğe sahip olmaktadır (Şen, Kaya ve Alpaslan, 2018). Geniş içeriği ve farklı anlamları ile sürdürülebilir kalkınmayı hayatın hemen her alanından görmek olanaklıdır.

Sürdürülebilir kalkınma, doğal kaynakların korunması bakımından oldukça önemlidir. Doğal kaynakların korunması da gelecek nesillerin refah seviyelerinin

azalmaması anlamına gelmektedir. Gelecek nesillerin refah seviyelerinin azalmaması toplumların üretim düzeyleriyle oldukça ilişkilidir. Üretim düzeyleri de toplam sermaye birikiminin büyüklüğü ile ilişkilidir. Bu kapsamda gelecek nesillerin refah seviyelerinin azalmaması toplam sermaye birikiminin azalmamasına bağlıdır. Bu bilgiler göz önüne alındığında sürdürülebilir kalkınmanın nihai hedefi doğal kaynakların hızlı bir şekilde azalmasını durdurmaya çalışmaktır. Başka bir ifadeyle doğanın kendini yenilemesine izin vermektir (Ergün ve Çobanoğlu, 2012).

Sürdürülebilir kalkınma, doğal çevre ile ekonominin bütünleşmesini amaçlayan bir kalkınma yaklaşımıdır. Sürdürülebilir kalkınma, uzun dönemde doğal çevreyi göz önünde bulunduran tek kalkınma yaklaşımı olma özelliğiyle doğal kaynakların bilinçli kullanılmasını vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, doğal kaynakların verimliliğini ve doğal çevrenin korunmasını hesaba katarak ekonomik büyüme ile çevresel dengeyi birlikte düşünmektedir (Altınbay, 2007). Doğal kaynakların bilinçli kullanılması, çevrenin korunması ve toplum refahını bir bütün olarak ele alan sürdürülebilir kalkınmanın birtakım hedefleri bulunmaktadır.

Doğal kaynakların etkin kullanımı, bireylerin ihtiyaçlarına cevap veren sosyal kalkınma, doğal çevrenin korunması ve hızlı ve devamlı ekonomik kalkınma sürdürülebilir kalkınmanın temel hedeflerini meydana getirmektedir (Altınörs, 2012). Ayrıca sürdürülebilir kalkınmanın, temel hedeflerinin yanında işsizlik, doğal kaynakların azalmasına bağlı olarak insan yaşamını yakından etkileyen açlık, hızlı nüfus artışı ve uluslararası mücadeleler gibi birtakım sorunun çözümüne katkı sağlayacağı ön görülmektedir. Bu sebeple ekonomik kalkınma ile nüfus artışı arasında bir denge kurulması da sürdürülebilir kalkınmanın hedefleri arasında kendine yer bulmaktadır (Eryılmaz, 2011).

Sürdürülebilir kalkınma, insanların refah içerisinde yaşayabilmeleri için uzun vadede sağlanan gelişmelere yönelik birtakım uygulamaları zorunlu kılmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, kısa dönemli kâr elde etmeyi amaçlayan ve çevre sorunlarına neden olan ekonomi politikalarını kabul etmemektedir (Gürlük, 2010). Bu anlamda sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşebilmesi için sürdürülebilir kalkınma anlayışının insanlar tarafından içselleştirilmesi önemlidir.

Sürdürülebilir kalkınmanın içselleştirilmesi ile birlikte serbest mal olarak algılanan doğal çevre artık serbest mal anlayışından çıkacak ve bir maliyet unsuru olarak hesaplara yansımaktadır. Bununla birlikte doğal çevredeki tahribat gün geçtikçe artmakta ve doğal

kaynaklar en pahalı maliyet unsuru olma durumuna düşmektedir. Bu açıdan sürdürülebilir kalkınma, doğal çevreye duyarlı ekonomi stratejilerinin geliştirilmesini ve gelecek nesillerin refahını gözeterek günümüz insanların ihtiyaçlarına cevap verilmesini gerekli görmektedir (Ergün ve Çobanoğlu, 2012).

Sürdürülebilir kalkınmanın uygulanabilmesinin yolu bütün insanların konu ile ilgili farkındalık kazanmalarından geçmektedir. İnsanların, doğal kaynakların ve çevrenin sınırlılığının farkına varmaları ve buna paralel bir şekilde davranmaları halinde sürdürülebilir kalkınmanın uygulanması mümkün olmaktadır (Çolak, 2012). Klauer'e (1999) göre, sürdürülebilir kalkınmanın planlanmasını ve tasarlanmasını destekleyen üç aşamalı hedefler hiyerarşisi vardır: Birinci aşama, sürdürülebilirliğe yönelik toplumda bir fikir birliği oluşturmak. İkinci aşama, birinci aşamadaki kesin olmayan sürdürülebilirlik fikrini, uygulanabilir ve kesin tanımları içeren ara hedefler haline getirmek. Üçüncü aşama, sürdürülebilirliğin bir veya daha fazla kesin tanımında anlaşıldığı takdirde, ara hedeflere yönelik somut eylemler geliştirme çalışmalarına başlamak.

Sürdürülebilir kalkınmanın kendine özgü bazı özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler şunlardır (Bozlağan, 2002):

Sürdürülebilir kalkınma,

- sistemli ve rasyonel bir değişim ve dönüşüm sürecidir.
- gönüllülük esasına dayalı bir süreçtir.
- uzun soluklu ve süreklidir.
- yenilik gerektiren bir süreçtir.
- sosyoekonomik hayatı bir bütün olarak görür.
- insan merkezlidir.

Ulusal ve uluslararası alanda pek çok sürdürülebilir kalkınma göstergeleri ortaya atılmıştır (Çepik, 2015). Bu kapsamda, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu tarafından da sürdürülebilir kalkınma göstergeleri (Birleşmiş Milletler [BM], 2007, s. 10-14) belirlenmiştir. Bu göstergeler Tablo 2.1.'de belirtilmiştir.

Tablo 2.1. Birleşmiş Milletler sürdürülebilir kalkınma göstergeleri

Tema	Alt Tema	Temel Gösterge	Diğer Gösterge
Yoksulluk	Gelir Yoksulluğu	Ulusal yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfusun oranı	Günde 1 doların altındaki nüfus oranı
	Gelir Eşitsizliği	Milli gelirdeki payın en yüksekten en düşüğe beşte bir oranı	
	Sanitasyon	İyileştirilmiş bir sanitasyon tesisi kullanan nüfusun oranı	
	İçme Suyu	İyileştirilmiş su kaynağı kullanan nüfusun oranı	
	Enerjiye Erişim	Elektrik veya diğer modern enerji hizmetlerinden yoksun hanelerin payı	Yemek pişirmek için katı yakıt kullanan nüfusun yüzdesi
	Yaşam Koşulları	Gecekondu mahallelerinde yaşayan kentsel nüfusun oranı	
Yönetim	Yolsuzluk	Rüşvet veren nüfusun yüzdesi	
	Suç	100.000 kişi başına kasıtlı cinayet sayısı	
Sağlık	Ölüm Oranı	Beş yaş altı ölüm oranı	
		Doğumda beklenen yaşam süresi	Doğumda sağlıklı yaşam beklentisi
	Sağlık Hizmeti Sunumu	Birinci basamak sağlık hizmetlerine erişimi olan nüfusun yüzdesi	Gebelik önleyici uygulamaların yaygınlık oranı
		Bulaşıcı çocuk hastalıklarına karşı aşılama	
	Beslenme Durumu	Çocukların beslenme durumu	
	Sağlık Durumu ve Riskler	HIV/AIDS, Sıtma, Tüberküloz gibi başlıca hastalıkların oranı	Tütün kullanım yaygınlığı
Eğitim	Eğitim Seviyesi	İlköğretimin son sınıfına brüt alım oranı	İntihar oranı
		İlköğretime net kayıt oranı	Hayat boyu öğrenme
		Yetişkinlerin ortaöğretime erişim düzeyi	
	Okuryazarlık	Yetişkin okuryazarlık oranı	
Demografik Bilgiler	Nüfus	Nüfus artış hızı	Toplam doğurganlık oranı
		Bağımlılık oranı	
Doğal Tehlikeler	Turizm		Yerel halkın başlıca turistik bölge ve destinasyonlarda turistlere oranı
	Doğal Tehlikelere Karşı Savunmasızlık	Tehlikeye açık alanlarda yaşayan nüfus yüzdesi	
	Afete Hazırlık ve Müdahale		Doğal afetler nedeniyle insani ve ekonomik kayıp

Tablo 2.1. (Devam) *Birleşmiş Milletler sürdürülebilir kalkınma göstergeleri*

Atmosfer	İklim Değişikliği	Karbondioksit emisyonları	Sera gazı emisyonları
	Ozon Tabakasının İncelmesi	Ozon tabakasına zarar veren maddelerin tüketimi	
	Hava Kalitesi	Kentsel alanlarda hava kirleticilerinin ortam yoğunluğu	
Arazi	Arazi Kullanımı ve Durumu		Arazi kullanımı değişikliği
			Arazi bozulması
	Çölleşme		Çölleşmeden etkilenen arazi
		Ekilebilir ve kalıcı tarım alanı	Gübre kullanım verimliliği
	Tarım		Zirai mücadele ilaçlarının kullanımı
			Organik tarım yapılan alan
	Ormanlar	Ormanlarla kaplı arazi alanının oranı	Yaprak dökülmesinden zarar gören orman ağaçlarının yüzdesi
			Sürdürülebilir orman yönetimi altındaki orman alanı
Okyanuslar, Denizler ve Kıyılar	Kıyı Bölgesi	Kıyı bölgelerinde yaşayan toplam nüfusun yüzdesi	Yüzme suyu kalitesi
	Balıkçılık	Güvenli biyolojik sınırlar içinde balık stoklarının oranı	
		Korunan deniz alanı oranı	Deniz besleyicilik indeksi
	Deniz Ortamı		Mercan resif ekosistemlerinin alanı ve canlı örtü oranı
Temiz Su	Su Miktarı	Kullanılan toplam su kaynaklarının oranı	
		Ekonomik faaliyete göre su kullanım yoğunluğu	
	Su Kalitesi	Temiz suda dışkı koliformlarının varlığı	Su kütlelerinde biyokimyasal oksijen ihtiyacı
			Atık su arıtma
	Ekosistem	Toplam ve ekolojik bölgeye göre korunan karasal alan oranı	Korunan alanların yönetim etkinliği
			Seçilen temel ekosistemlerin alanı
Biyçeşitlilik			Habitatların parçalanması
	Türler	Türlerin tehdit durumundaki değişim	Seçilmiş anahtar türlerin bolluğu
			İstilacı yabancı türlerin bolluğu

Tablo 2.1. (Devam) Birleşmiş Milletler sürdürülebilir kalkınma göstergeleri

Ekonomik Gelişme	Makroekonomik Performans	Kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla	Brüt tasarruf
		Gayri safi yurtiçi hasıladaki yatırım payı	Gayri safi milli gelirin yüzdesi olarak düzeltilmiş net tasarruflar
			Enflasyon oranı
	Sürdürülebilir Kamu Maliyesi	Borç-gayri safi milli gelir oranı	
	İstihdam	İstihdam-nüfus oranı	Güvencesiz istihdam
		İşgücü verimliliği ve birim işçilik maliyetleri	
		Tarım dışı sektörde ücretli istihdamda kadınların payı	
	Bilgi ve İletişim Teknolojileri	Her 100 kişi başına düşen internet kullanıcısı	Her 100 kişiye düşen sabit telefon hattı
			Her 100 kişiye düşen mobil cep telefonu abonesi
	Araştırma ve Geliştirme		Gayri safi yurtiçi hasılanın yüzdesi olarak Ar-Ge için gayri safi yurtiçi harcama
	Turizm	Gayri safi yurtiçi hasılaya turizm katkısı	
Küresel Ekonomik Ortaklık	Ticaret	Gayri safi yurtiçi hasıla yüzdesi olarak cari açık	Gelişmekte olan ve en az gelişmiş ülkelerden yapılan ithalatın payı
			Gelişmekte olan ve en az gelişmiş ülkelerden yapılan ihracata uygulanan ortalama tarife engelleri
	Dış Finansman	Gayri safi milli gelirin yüzdesi olarak verilen veya alınan net resmi kalkınma yardımı	Doğrudan yabancı yatırım net girişleri ve gayri safi yurtiçi hasıla yüzdesi olarak net çıkışlar
			Gayri safi milli gelir yüzdesi olarak havaleler
Tüketim ve Üretim Modelleri	Malzeme Tüketimi	Ekonominin malzeme yoğunluğu	Yurtiçi malzeme tüketimi
	Enerji Kullanımı	Toplam ve ana kullanıcı kategorisine göre yıllık enerji tüketimi	Yenilenebilir enerji kaynaklarının toplam enerji kullanımındaki payı
		Toplam ve ekonomik faaliyete göre enerji kullanım yoğunluğu	
	Atık Üretimi ve Yönetimi	Tehlikeli atık üretimi	Atık üretimi
		Atık işleme ve bertaraf	Radioaktif atık yönetimi
	Ulaşım	Yolcu taşımacılığının şekilsel dağılımı	Yük taşımacılığının şekilsel dağılımı
			Ulaşımın enerji yoğunluğu

Tablo 2.1.'de görüldüğü gibi Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu tarafından hazırlanan sürdürülebilir kalkınma göstergeleri tema, alt tema, temel gösterge ve diğer göstergelerden oluşmaktadır. Göstergelerdeki temalarda

sürdürülebilir kalkınmanın sosyal, çevresel ve ekonomik boyutları ile ilgili konulara, alt temalarda da bu konuların detaylarına yer verilmiştir. Temel göstergeler ve diğer göstergelerde ise bu konuların ölçülmesi amacıyla somut ölçütler belirlenmiştir.

Sürdürülebilir kalkınma, sadece geliştirmekte olan ülkelerin değil tüm ülkelerin uygulaması gereken bir modeldir. Sürdürülebilir kalkınma, geliştirmekte olan ülkeler için sosyal ve ekonomik olarak kalkınma süreçlerinde çevreyi ve doğal kaynakları da göz ardı etmemek anlamına gelir. Gelişmiş ülkeler için ise sürdürülebilir kalkınma, sahip oldukları gelişmişlik ve refah seviyelerini korumak, hayat standartlarını daha yukarı çekebilmek adına çevresel değerleri ve çevreyi korumak olarak belirtilebilir (Mengi ve Algan, 2003).

Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma özelliğiyle bir dönüm noktası niteliğindedir. Sürdürülebilir kalkınma, çevre ve ekonomi arasında bir uyum sağlayarak toplum refahını artırmaya çalışması noktasında oldukça önemli bir yerdedir. Bu kapsamda, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi amacıyla birtakım hedefler belirlenmekte ve bu hedeflere ulaşılmaya çalışılmaktadır.

2.2.2. Sürdürülebilir kalkınmanın ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi

Sürdürülebilirlik kavramının temelini ortaçağa kadar uzanmasına karşın sürdürülebilir kalkınma kavramı ise daha yakın tarihlerde kullanılmıştır. Sürdürülebilirlik kavramı ilk kez 19. yüzyıl başlarında balıkçılık, tarım ve ormancılık alanlarında kullanılmıştır. Sürdürülebilirlik kavramının kalkınmayla birlikte kullanılması ise 20. yüzyılda başlamıştır (Tıraş, 2012).

Küreselleşme olgusu ve dünyanın artan nüfusu doğal kaynakları hızla tüketmekte ve bu da dünyanın biyolojik kapasitesini zorlamaktadır. Bununla birlikte tüm dünyayı yakından ilgilendiren ve tehlikeli boyutlara ulaşabilecek, ozon tabakasının incilmesi, su, hava ve toprak kirliliği, bazı canlı türlerinin yok olması, hızlı nüfus artışı, doğal kaynakların gün geçtikçe tükenmesi ve sera etkisi gibi çevre sorunları, dünyanın gelecekteki durumu için birtakım önlemlerin alınmasını zorunlu hale getirmiştir (Erden Özsoy ve Dinç, 2016).

Birçok ülkenin ekonomik yönden gelişmesine katkı sağlayan ancak bunun yanında çeşitli çevre sorunlarına da neden olan kalkınma stratejileri özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uygulanmaya başlanmıştır. İlk başlarda kalkınmanın gerçekleştirilmesi için göz ardı edilen çevre sorunları sonraki süreçte bölgesel sınırları aşarak küresel düzeye ulaşmıştır. Kalkınma ve doğal çevre arasında bir uyum sağlama

abaları ise 1970’li yıllardan itibaren hızlanmıştır. Bu kapsamda, kaynakların bilinçli kullanılmasını vurgulayan ve bütün canlıları yakından ilgilendiren doğal çevreyi göz önünde bulunduran uzun dönemli tek kalkınma modeli olan sürdürülebilir kalkınma ortaya atılmıştır (Tıraş, 2012).

Sürdürülebilir kalkınma fikrinin kavramsallaşması uzun bir süreçte gerçekleşmiştir. Kavramın şekillenmesinde ilk olarak Birleşmiş Milletler olmak üzere pek çok uluslararası kuruluşun çalışmaları etkili olmuştur. Özellikle 1970’li yıllardan başlayarak ulusal ve uluslararası düzeyde birçok bilimsel çalışma yapılmış ve konferans gerçekleştirilmiştir. Bu alışma ve konferanslar sürdürülebilir kalkınma fikrinin kavramsallaşmasına yardımcı olmuştur. Doğal olarak, ortaya konan bu çalışmalardan bazıları diğerlerine göre sürdürülebilir kalkınmanın kavramsallaşmasında daha fazla etkili olmuştur (Bozlağan, 2005). Sürdürülebilir kalkınmanın gelişmesi için yapılan bu çalışmalar ise şu şekilde sıralanabilir.

2.2.2.1. Büyümenin Sınırları Raporu

“Büyümenin Sınırları” Raporu, Roma Kulübü’nün isteğiyle Massachusetts Teknoloji Enstitüsü tarafından 1972 yılında hazırlanmıştır (Bozlağan, 2005). Bu rapor doğal kaynaklar, sanayi, çevresel kirlilik ve nüfus arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur. Bu faktörler hem büyümenin temel bileşenleri hem de büyümenin durmasına sebep olan etkenlerdir. Raporun sonucunda ise çevresel kaynakların aşırı kullanımına bağlı olarak evre sorunları ve kaynak sıkıntısının artacağı ve büyümenin durma noktasına geleceği vurgulanmıştır (zcan, 2018).

2.2.2.2. Birleşmiş Milletler İnsan ve evre Konferansı

1972 yılında yapılan bir başka alışma, Birleşmiş Milletler İnsan ve evre Konferansı’dır. 5-16 Haziran 1972 yılında İsveç’in Stockholm kentinde 113 ülkenin katılımıyla toplanan konferans Birleşmiş Milletler’in uluslararası alanda evre sorunlarıyla ilgili yaptığı ilk büyük konferanstır. Bu konferans, evre politikalarının oluşturulmasında önemli bir kilometre taşı olmuş ve uluslararası evre hukukunun oluşmasına katkı sağlamıştır. Konferansın sonunda evre ve kalkınmayla ilgili 26 ilkeden oluşan bir bildiri ve 109 öneriden oluşan bir eylem planı hazırlanmıştır. Hazırlanan bildiri ile evre hakkı üçüncü nesil insan hakları kapsamında ele alınmaya başlanmıştır. Ayrıca evre hakkı, sağlık hakkından ayrı bir şekilde değerlendirilmeye başlanmıştır (zyol,

2013). Konferanstan, merkezi Nairobi’de olan Birleşmiş Milletler Çevre Programı’nın kurulması ve çevre sorunlarının küresel olma özelliğinin vurgulanması olmak üzere iki büyük kazanım elde edilmiştir (Kaplan, 1999). Stockholm Konferansı olarak da bilinen bu konferansla, çevre sorunları tüm dünyada dikkate alınmaya başlanmıştır. Fakat ülkeler arasındaki sosyal, çevresel ve ekonomik kalkınma farkı ve orantısız büyüme devam etmiştir (Lazol, Muğal ve Yücel, 2008).

Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevre Konferansı’yla birlikte çevre sorunları uluslararası bir boyut kazanarak tüm dünyanın ilgisini çekmeye başlamıştır. Bununla birlikte çevre sorunları ile ilgili çeşitli adımlar atılmıştır.

2.2.2.3. Dünya Koruma Stratejisi

Dünya Koruma Stratejisi, Uluslararası Doğal Kaynakları ve Doğayı Koruma Birliği, Dünya Yabani Hayat Fonu ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı tarafından 1980 yılında hazırlanmıştır. Sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk defa bu stratejide yer almıştır. Bunun dışında Dünya Koruma Stratejisi, sürdürülebilir bir toplum anlayışı oluşturabilmek için geliştirme ve koruma uygulamalarının beraber düşünülmesini ön plana çıkarmıştır (Bozlağan, 2005).

2.2.2.4. Ortak Geleceğimiz (Brundtland) Raporu

Dünya Koruma Stratejisi’nin hazırlanmasından sonra sürdürülebilir kalkınma ile ilgili yapılan başka bir çalışma, “Ortak Geleceğimiz” Raporu’nun hazırlanmasıdır. Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından hazırlanan Ortak Geleceğimiz Raporu çevre ile ilgili küresel ölçekte hazırlanan en önemli raporlardan biridir. Rapor, 1987 yılında “Ortak Geleceğimiz” adıyla yayımlanmıştır. Fakat dönemin Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland başkanlığında hazırlandığı için Brundtland Raporu olarak da anılmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma ilk kez “Ortak Geleceğimiz” Raporu’nda tanımlanmıştır. Raporda, sosyal ve ekonomik gelişmelerin aşamaları ortaya koyularak, gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilirliği göz önüne alması ve bu doğrultuda hareket etmelerine dikkat çekilmiştir (Okumuş, 2013). Raporda sürdürülebilir kalkınma, ulaşılması gereken bir hedef olarak yer almış ve bu doğrultuda mevcut politikaların yeniden değerlendirilmesi fikri ortaya atılmıştır (Turgut, 1997). Ayrıca raporda sürdürülebilir kalkınma kapsamında çevre ve kalkınma politikaları için şu hedefler yer almıştır (DÇKK, 1991, s. 78):

1. Büyümeyi canlandırmak
2. Büyümenin kalitesini değiştirmek
3. İş bulma, yiyecek, enerji, su ve sağlık konularındaki temel ihtiyaçları karşılamak
4. Sürdürülebilir bir nüfus düzeyini garantiye almak
5. Kaynak tabanını korumak ve zenginleştirmek
6. Teknolojiyi yeniden yönlendirmek ve riski yönetmek
7. Karar vermede çevre ile ekonomiyi birleştirmek

“Ortak Geleceğimiz” Raporu, nüfus artışının eşi görülmemiş bir düzeye ulaştığı yirminci yüzyılın başı ile sonu arasındaki farklara işaret etmiş ve atmosfer, su, toprak, bitki ve hayvan türleri üzerindeki insan faaliyetlerinin yüz yıl önce yerel bir etkisi olduğunu ancak günümüzde bu etkinin küresel boyutlara ulaştığını vurgulamıştır (Kula, 1998). Yine rapor, daha yaşanabilir bir dünya anlayışını merkeze alarak gezegene ve çevreye daha fazla zarar vermeden nasıl yaşanması gerektiğine yönelik önemli ipuçları vermiştir. Bununla birlikte 21. yüzyılda insanların karşılaşacağı büyük düşünce değişikliklerinin de çıkış noktası olmuştur (Baykal ve Baykal, 2008).

“Ortak Geleceğimiz” Raporu, sürdürülebilir kalkınma kavramının tanımlanması ve ülkelerin sürdürülebilir kalkınma anlayışına uygun hareket etmeleri açısından oldukça önemlidir. Bununla birlikte rapor insanların dünyaya daha fazla zarar vermeden nasıl yaşamaları gerektiğini vurgulaması açısından bir dönüm noktası olmuştur.

2.2.2.5. Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (Rio Konferansı)

Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili başka önemli bir adım, 3-14 Haziran 1992 tarihlerinde Brezilya’nın Rio de Janeiro şehrinde gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’dır. Konferansta sürdürülebilir kalkınma ile ilgili kavramların olgunlaştırılması ve uygulamaya dönüştürülmesine ilişkin kararlar alınmış (Altınörs, 2012), son yirmi yıldaki gelişmeler değerlendirilmiş ve çevreyle beraber sosyoekonomik konuları da içeren bir sürdürülebilir kalkınma kavramı vurgulanmıştır (Lazol, Muğal ve Yücel, 2008). Konferansın düzenlenmesiyle beraber sürdürülebilir kalkınma kavramının kapsamı oldukça genişlemiş ve pek çok disiplin tarafından daha sık kullanılır hale gelmiştir (Tıraş, 2012). Ayrıca bu konferans sayesinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili politikalar, ulusal ve uluslararası boyutta siyasetçilerin dikkatini çekmiştir (Şen, Kaya ve Alpaslan, 2018).

Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, 1972 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevre Konferansı’nda kabul edilen bildiriye hayata geçirmeyi

hedefleyerek, yeni ve uluslararası bir işbirliğinin oluşabilmesi için devletlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve çeşitli sektörlerin ortak çabalarıyla birlikte uluslararası çevre ve kalkınma düzenini koruma amacıyla düzenlenmiştir. Konferansta, doğal kaynakların bilinçli kullanılması için uluslararası işbirliğinin önemi ön plana çıkmıştır. Bununla birlikte daha önce düzenlenen konferanslardan farklı olarak, merkezi yönetimlerin yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının, çeşitli sektörlerin temsilcilerinin ve yerel yönetimlerin de katılımına imkân veren bir anlayış oluşmuştur (Ozmehmet, 2008).

Konferans sonucunda “Çevre ve Kalkınma Üzerine Rio Bildirisi”, “Gündem 21” ve “Orman İlkeleri” kabul edilmiş, Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu kurulmuş, “İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi” ile “Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi” imzaya açılmıştır. Bu bildiriler ve sözleşmeler sürdürülebilir kalkınma ve çevrenin korunmasıyla ilgili konuları bir bütün olarak ele almış ve bu konularda tüm dünyaya temel teşkil etmiştir (Altınörs, 2012). Konferansta kabul edilen belgelerin içerikleri kısaca şu şekildedir:

“Gündem 21”, Birleşmiş Milletler tarafından sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin hazırlanan bir eylem planıdır. “Gündem 21”, çevreye etkisi olan bütün faktörlerin uluslararası, ulusal ve yerel düzeyde almaları gereken önlemleri içermektedir. “Gündem 21”in hazırlanmasına 1989 yılında başlanmış ve Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’ndan hemen sonra da açıklanarak 178 ülke tarafından kabul edilmiştir. 21 sayısı 21. yüzyılı işaret etmektedir (Özyol, 2013).

“Gündem 21”de, sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirebilmek hedefiyle yerel düzeyde, vatandaşlar ve yerel yönetimler arasında işbirliğinin gerçekleştirilebilmesi için yerel yönetimlere çağrıda bulunularak insanların çevreyi koruması noktasında ortaya çıkan problemlerin kolaylıkla çözülebileceği varsayımında bulunulmuştur (Şen, Kaya ve Alpaslan, 2018).

“Rio Bildirisi”, çevre ve kalkınma konularında ülkelerin birbirleriyle ve dünya ile olan ilişkilerini şekillendiren 27 temel ilkeyi içermektedir (Alada, Gürpınar ve Budak, 1993). “Rio Bildirisi”nde yer alan ilkeler özetle şu şekildedir (BM, 1992):

İlke 1: İnsanlar, doğayla uyum içerisinde, verimli ve sağlıklı bir hayat sürme hakkına sahiptirler.

İlke 2: Devletler, kendi egemenlik alanlarındaki kaynakları kullanma hakkına ve bu alanlarda diğer devletlerin çevrelerine herhangi bir zarar vermeme sorumluluğuna sahiptirler.

İlke 3: Günümüz insanların ve gelecek nesillerin kalkınma ve çevresel ihtiyaçlarını gözетerek kalkınma sağlanmalıdır.

İlke 4: Sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmak için çevrenin korunması, kalkınmanın bir parçası haline getirilmelidir.

İlke 5: Devletler ve insanlar sürdürülebilir kalkınmanın bir gerekliliğı olan yoksulluğun yok edilmesinde iş birliğı yapmalıdırlar.

İlke 6: Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin ihtiyaçlarına öncelik verilmelidir. Çevre ve kalkınma konusunda atılan adımlarda bütün ülkelerin çıkar ve ihtiyaçları dikkate alınmalıdır.

İlke 7: Devletler, Dünya'nın ekosistemi için iş birliğı yapmalıdırlar. Dünyadaki çevre kirliliğı dikkate alındığında her devletin farklı sorumlulukları bulunmaktadır. Gelişmiş ülkeler, sürdürülebilir kalkınma sürecindeki sorumluluklarını kabul etmelidir.

İlke 8: Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için devletler sürdürülemez üretim ve tüketim kalıplarından vazgeçmelidir.

İlke 9: Devletler, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesine katkıda bulunmak için teknolojinin kullanılmasında iş birliğı yapmalıdırlar.

İlke 10: Ulusal boyutta, bütün bireyler çevreyle ilgili bilgilere ulaşma imkânına sahip olmalıdır. Devletler, halkın çevreyle ilgili bilgilere ulaşmasına imkân sağlayarak onların bilinçlenmesini kolaylaştırmalıdırlar.

İlke 11: Devletler, etkili çevre mevzuatı çıkarmalıdırlar. Bazı devletlerin uyguladığı çevre politikaları, gelişmekte olan bazı devletler için haksız bir ekonomik ve sosyal maliyet doğurabilir.

İlke 12: Devletler, çevreyle ilgili sorunları daha kolay çözebilmek adına, bütün ülkelerde sürdürülebilir kalkınmaya ve ekonomik büyümeye katkı sağlayacak uluslararası bir ekonomik sistem için iş birliğı yapmalıdırlar. Küresel çevre sorunlarına yönelik çevresel önlemler uluslararası iş birliğı içerisinde alınmalıdır.

İlke 13: Devletler, çevresel sorunlardan zarar gören insanlar için tazminat ödenmesine yönelik yasa yapmalıdırlar. Bunun dışında, devletler, kendi egemenlik alanlarındaki çevresel zararların etkilerine yönelik tazminat ödeme noktasında uluslararası hukuk kuralları geliştirmek için iş birliğı yapmalıdırlar.

İlke 14: Devletler, çevreye zarar veren veya insan sağlığını tehdit eden uygulamaların diğer devletlere etki etmesini engellemek için iş birliğı yapmalıdırlar.

İlke 15: Devletler, çevreye yönelik ciddi tehditlerin olduğu durumlarda, bu konuda bilimsel bilginin yeterli olmamasını, tehditlere karşı önlem almamak için bir neden olarak kullanmamalıdır.

İlke 16: Ulusal yetkililer, uluslararası ticareti ve yatırımları göz önüne alarak çevresel maliyetlerin içselleştirilmesini ve ekonomik araçların kullanılmasını desteklemelidirler.

İlke 17: Çevre üzerinde olumsuz etki yaratabilecek uygulamalar için çevresel etki değerlendirmesi yapılmalıdır.

İlke 18: Devletler, diğer devletlerin çevreleri üzerinde olumsuz etkilere neden olabilecek doğal afetleri bu devletlere hemen bildirmelidir. Zarar gören devletlere uluslararası toplum tarafından yardım edilmelidir.

İlke 19: Devletler, çevreye önemli etkisi olabilecek uygulamalar hakkında, bu uygulamalardan etkilenebilecek olan devletlere önceden bilgi vermeli ve bu devletlerle ilk aşamada görüşmelidirler.

İlke 20: Kadınlar, çevresel yönetim ve kalkınmada oldukça önemli bir yere sahiptirler. Bu kapsamda, kadınların katılımı sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için önemlidir.

İlke 21: Sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirebilmek ve iyi bir gelecek için gençlerin yaratıcılıkları, idealleri ve cesaretleri, uluslararası bir ortaklık oluşturmak için harekete geçirilmelidir.

İlke 22: Yerel insanların gelenekleri ve bilgileri çevresel yönetim ve kalkınma için oldukça önemli bir yerdedir. Devletler, bu insanların kimliklerini, çıkarlarını ve kültürlerini desteklemeli ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesine etkin bir şekilde katılmalarını sağlamalıdır.

İlke 23: Baskı ve işgal altında yaşayan insanların çevresi ve doğal kaynakları korunmalıdır.

İlke 24: Devletler, silahlı çatışma dönemlerinde çevreyi koruyan uluslararası hukuk kurallarına uymalıdır.

İlke 25: Çevrenin korunması, kalkınma ve barış birbirlerine bağlıdır ve bölünemezler.

İlke 26: Devletler, çevreyle ilgili sorunlarını Birleşmiş Milletler Antlaşması'na uygun olarak ve barışçıl yollarla çözmelidirler.

İlke 27: Devletler ve bireyler, bu bildirgede yer alan ilkelerin uygulanmasında ve sürdürülebilir kalkınma için uluslararası hukukun geliştirilmesinde iş birliği yapmalıdırlar.

Bildiride, sürdürülebilir kalkınmanın tanımına ve sürdürülebilir kalkınma hakkı ile ilgili kavramlar yer almamakla birlikte, 27 ilke analiz edildiğinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili politikaların küresel ve ulusal boyutlarda uygulanması için temel hedefler ve öncelikli olarak göz önüne alınması gereken konular belirlenmiştir (Mengi ve Algan, 2003).

“Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi”, yerel, ulusal ve uluslararası boyutta biyolojik kaynakların korunmasını, bu kaynaklara ilişkin tehditlerin önlenmesini, biyolojik ve genetik kaynakların izin alınmadan kullanılmasını engellemek amacıyla önlem alınmasını ve bu doğrultuda alınan önlemler için geliştirmekte olan ülkelere ek ekonomik ve teknolojik destek verilmesini amaçlamıştır. Bunlarla birlikte bitki, hayvan ve mikroorganizmalara yönelik gerçekleştirilecek araştırmaların ve koruma önlemlerinin ekosisteme zarar vermeyecek nitelikte olmasını öngörmektedir (Alada, Gürpınar ve Budak, 1993).

“Orman ilkeleri”, ormanların nasıl kullanılması ve korunması gerektiğini ortaya koymuştur. Ayrıca ülkelerin ekonomik olarak kalkınmaları için ormanları yok etmemelerini ve ormanların yok edilmesine karşı işbirliği yapılmasını vurgulamıştır (Egeli, 1996). Belgenin yasal bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır (Budak, 2004).

“İklim Değişikliği Sözleşmesi”, iklim değişikliğine neden olan karbondioksit ve sera gazı emisyonlarının azaltılmasını ve bu kapsamda alınan önlemler için geliştirmekte olan ülkelere ekonomik ve teknolojik destek verilmesini amaçlamaktadır. Bunun dışında sözleşmede, ülkelerin havaya saldıkları gaz miktarlarının, 1990 yılında havaya salınan gaz miktarı seviyesinde tutulması vurgulanmıştır (Alada, Gürpınar ve Budak, 1993).

Konferans, sürdürülebilir kalkınmanın hayata geçirilmesi ve çevre ve kalkınma konularında merkezi yönetimler ile sivil toplum kuruluşları arasında iş birliğini vurgulaması bakımından oldukça kıymetlidir. Ayrıca sürdürülebilir kalkınma ve çevre konularını bir bütün olarak ele alan bildiri ve sözleşmelerin kabul edilmesi konferansın önemini artırmıştır.

2.2.2.6. Avrupa Birliği Beşinci Çevre Eylem Programı (1992)

Çevre Eylem Programları, Avrupa Birliği'nin çevre stratejilerinin oldukça önemli bir bölümüdür. Beşinci Çevre Eylem Programı'nı diğer çevre eylem programlarından ayıran özelliği, sürdürülebilir kalkınma yaklaşımını ilk defa gündemine almasıdır. Beşinci Çevre Eylem Programı'nda, yerel yönetimler çevreyi koruma yetkilerinin olmasından dolayı oldukça önemli bir konumdadırlar. Ayrıca özel sektör, sivil toplum kuruluşları, vatandaşlar ve meslek odaları da Beşinci Çevre Eylem Programı'nda önemli bir yer tutmaktadırlar (Mengi ve Algan, 2003).

Beşinci Çevre Eylem Programı'ndaki en önemli konulardan biri küresel tehlikelerdir. Sera etkisi meydana getiren karbondioksit, metan ve azotoksit gibi gazların emisyonlarının artması, dünyanın ekolojik dengesinin bozulması problemini tetiklemektedir. Atmosferde meydana gelen bu değişimler, küresel ısınma ve buna paralel olarak deniz seviyesinin yükselmesi, çölleşme, iklim değişikliği, kuraklık gibi birtakım tehlikelere neden olabilmektedir. Bu kapsamda Avrupa Birliği, İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin hazırlık aşamasında etkin bir rol almıştır (Budak, 2004).

2.2.2.7. Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu

Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu, 1992 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda kabul edilen “Gündem 21”de yer alan hüküm gereğince 1993 yılında kurulmuştur. Komisyonun amacı, ülkelerin sürdürülebilir kalkınma göstergelerini oluşturmalarına katkı sağlamak ve ülkelerin bu göstergelerden yararlanma durumlarını takip etmektir (Yıkılmaz, 2011).

2.2.2.8. Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı

Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı, Birleşmiş Milletler tarafından 1994 yılında Kahire'de düzenlenmiştir (Çamur ve Vaizoğlu, 2007). Konferansta, sürdürülebilir kalkınma kavramı nüfus ile ilişkili bir şekilde ele alınmıştır (Bozlağan, 2005). Konferans sonucunda “Kahire Eylem Planı” kabul edilmiştir. “Kahire Eylem Planı”nda, günümüz kalkınma politikalarının sürdürülebilir olmadığına yer verilmiştir. Bireyler ve onların ailelerinin yeterli su, gıda, giyecek, temizlik ve barınma imkânlarının olmasının ve sağlıklı çevre koşullarında yaşamalarının bir hak olduğuna vurgu yapılmıştır. Bunun dışında, sürdürülebilir kalkınma, çevre, nüfus ve doğal kaynaklar arasındaki karşılıklı denge şeklinde ifade edilmiştir (Ergün ve Çobanoğlu, 2012).

2.2.2.9. Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat II)

İstanbul’da 1996 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı, sürdürülebilir kalkınmanın tarihsel gelişiminde oldukça önemli bir yere sahiptir (Bozlağan, 2005). Konferansın amacı uluslararası öneme sahip olan, herkes için yeterli barınma ve kentleşen dünyada sürdürülebilir insan yerleşmelerinin gelişimi konularını görüşmektir. Konferansta, herkes için yeterli barınma ve sürdürülebilir insan yerleşimleri konularıyla birlikte sürdürülebilir kalkınma endişelerinin odağında insanların bulunduğu ve bu insanların doğa ile uyum içerisinde yaşama haklarının olduğu vurgulanmıştır (BM, 1996).

Konferans sonucunda kabul edilen “Habitat Gündemi”nde, insan yerleşimlerinin gelecekte karşılaşacağı sorunlar ve devletlerin bu sorunlarla karşılaşacağını belirten bir önsöz ve önümüzdeki 20 yıl içerisinde barınılacak yerleşim birimlerinin gelişim süreci ve sürdürülebilir insan yerleşimleriyle ilgili çalışmalara yönelik ilkeler ve hedefler yer almaktadır. Bununla birlikte, kadın hakları, bütün insanlara barınma hakkının tanınması, barınma ve şehirleşmedeki gelişime ekonomik destek sağlanması, sürdürülebilir insan yerleşimlerinin sağlanması için var olan koşullar ve uluslararası boyutta işbirliğinin gerçekleşmesinde üstlenilen sorumluluklar da “Habitat Gündemi”nde yer almıştır (Yıldırım ve Göktürk, 2004).

2.2.2.10. Rio+5 Forumu

Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda, “Gündem 21” kararlarının uygulanmasının takip edilmesi ve elde edilen sonuçların beş yıl sonra Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda özel bir oturumda değerlendirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1997 yılında bir toplantı düzenlemiştir. Bu toplantı aynı zamanda Rio+5 olarak adlandırılmıştır. Toplantıda, “Gündem 21” kararları değerlendirilmiş ve bu kararların uygulanmasında karşılaşılan sorunlar, ekonomik zayıflık, teknoloji transferi ve doğal kaynakların yetersiz olması gibi konular değerlendirilmiş ve sürdürülebilir kalkınmadan ödün verilmemesiyle ilgili ülkelerden talepte bulunulmuştur (Lazol, Muğal ve Yücel, 2008).

2.2.2.11. Birleşmiş Milletler Binyıl Zirvesi

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 2000 yılında 189 üye ülke ile toplanarak “Binyıl Bildirgesi”ni kabul etmişlerdir. Bildirgedeki ilkelerin uygulanması için sekiz “Binyıl

Kalkınma Hedefi” belirlenmiştir. Bu hedefler ülkelerin sürdürülebilir kalkınma ve yoksullukla mücadele alanlarında gösterdikleri ilerlemeyi izlenebilir kılmıştır (Çilesiz, 2011). “Binyıl Kalkınma Hedefleri” ise şunlardır (Yılmaz ve Onay, 2014, s. 3-4):

1. Mutlak yoksulluk ve açlığı ortadan kaldırmak
2. Herkesin temel eğitim almasını sağlamak
3. Kadınların durumunu güçlendirip toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak
4. Çocuk ölümlerini azaltmak
5. Anne sağlığını iyileştirmek
6. HIV/AIDS, sıtma ve diğer salgın hastalıkların yayılımını durdurmak
7. Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması
8. Kalkınma için küresel ortaklıklar geliştirmek

2.2.2.12. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi

Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi, Birleşmiş Milletler tarafından 2002 yılında Güney Afrika Cumhuriyeti’nin Johannesburg kentinde düzenlenmiştir (Yıldırım ve Öner, 2003). Zirveye, hükümetler, uluslararası örgütler sivil toplum örgütlerinden oluşan yaklaşık 21.000 kişi katılmıştır (Mengi ve Algan, 2003). Rio+10 olarak da adlandırılan bu zirve, hazırlanma sürecinde ve toplantılar sırasında toplumun bütün kesiminin katılımına önem vermesiyle ön plana çıkmıştır (Ozmehmet, 2008).

Zirve, yoksulluğun ortadan kaldırılması ve çevrenin korunması konularını merkeze alarak sürdürülebilir kalkınmanın en iyi uygulamalarının gösterilmesine imkân sağlamıştır. İnsanların yaşam kalitesini artırmak ve hızla artan dünya nüfusuna karşı doğal kaynakları korumak amacıyla ortaya atılan sürdürülebilir kalkınmanın uygulama aşamasında ortaya çıkan sorunlara değinilmiş ve geleceğe yönelik hedeflerin yer aldığı bir çalışma takvimi belirlenmiştir (Çımrın, 2014).

Zirvede, kısaca şu kararların alındığı söylenebilir (Bozlağan, 2005):

- Her ülkenin kendi sürdürülebilir kalkınma planlarını geliştirmelerini ve 2005 yılından itibaren bu planlarını uygulamaya geçirmelerini sağlamak.
- Kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarında, kurumsal sorumluluk ve duyarlılık geliştirmek.
- Uluslararası anlaşmaları uygulamak.
- Açlık içerisinde yaşayan insanların sayısını yarı yarıya indirmek ve yoksulluğun ortadan kaldırılması için Dünya Dayanışma Fonu’nu kurmak.
- Fosil kaynakların kullanımını azaltmak ve enerji kaynaklarını çeşitlendirmek.

- Uluslararası boyutta, enerji kullanımının adaletli ve dengeli paylaşımını sağlamak.
- Biyolojik çeşitliliği korumak ve azalmasını en alt seviyelerde tutmak.

Zirve sonucunda, “Uygulama Planı” ve “Politik Bildirge” olmak üzere iki önemli belge kabul edilmiştir (Ağca, 2002). Kabul edilen bu belgelerden “Uygulama Planı”, 1992 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda kabul edilen “Gündem 21”in ve sürdürülebilir kalkınmanın daha geniş anlamda hayata geçirilmesi amacıyla hazırlanan bir plandır. Planda, sürdürülebilir kalkınma için önemli olan özellikler vurgulanmış ve yeterli bulunmamakla birlikte tarihleri belirli olan hedefler belirlenmiştir. Ayrıca hükümetlerin enerji, sağlık, yoksullukla mücadele, su ve balıkçılık gibi alanlarda taahhütlerde bulundukları yer almıştır (Kavas ve Sezer, 2002). “Uygulama Planı”nı takip etmek için 2003-2017 yılları arasında ve ikişer yıllık dönemler olmak üzere konulara bölünmüş bir çalışma takvimi oluşturulmuştur. İkişer yıllık dönemlerin ilk yıllarında sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin hayata geçirilmesi noktasında ülkelerin durumları ve karşılaştıkları güçlükler ele alınmakta, ikinci yılda da bu güçlüklerle baş edebilmek ve uygulamalara hız kazandırabilmek amacıyla birtakım önlemler alınmaktadır (Yıkmaz, 2011).

“Politik Bildirge” ise 32 ilkeden meydana gelmektedir. Bildirgede, sürdürülebilir kalkınma taahhüdü tekrarlanmış ve bu kapsamda insana değer veren ve eşitliği önemseyen bir toplum oluşması amacıyla ortak sorumluluklar ön plana çıkarılmıştır. Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal, ekonomik ve çevre boyutlarına yönelik sorumlulukların yerel, ulusal ve uluslararası boyutta da ortak bir anlayışla yerine getirilmesi belirtilmiştir. Bununla birlikte, doğal kaynakların korunması ve yönetimiyle ilgili ortak sorumluluklar, yoksulluğa son verilmesi, üretim ve tüketim anlayışının değiştirilmesi gibi konular da bildirgede belirtilmiştir (Mengi ve Algan, 2003).

2.2.2.13. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio+20)

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’nın 20. ve Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nin 10. yıl dönümü olan 2012 yılında Brezilya’da düzenlenmiştir. Konferansın amacı, adı geçen konferanslarda alınan kararlar kapsamında aradan geçen 20 yıllık süreci değerlendirmek ve birtakım yeni önlemler almaktır (Özyol, 2013).

Konferans sonucunda “İstedığımız Gelecek” adlı belge kabul edilmiştir (Yeşil, 2016). Kabul edilen belgede, yoksulluk, sosyal adaletsizlik, işsizlik ve açlık gibi dünyanın karşı karşıya kaldığı problemlere çözüm yolları aranmakta ve aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmanın çevresel, sosyal ve ekonomik boyutları arasında bir uyum sağlamaya çalışılmaktadır (Altınörs, 2012).

Konferansta, yeşil ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma ele alınmış, var olan sorunlara yönelik çözüm yolları aranmış ve sürdürülebilir kalkınmanın boyutları arasında bir uyum sağlanması amaçlanmıştır.

2.2.2.14. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (2015)

25-27 Eylül 2015 tarihlerinde New York’ta düzenlenen Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nde, 193 ülke tarafından “2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri” kabul edilmiştir (Ar ve Çelik Uğuz, 2017). Kabul edilen bu hedefler, uluslararası konferanslarda belirlenen hedefler, 2000 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından belirlenen “Binyıl Kalkınma Hedefleri” ve 2015 yılı sonrası kalkınma politikaları göz önüne alınarak belirlenmiştir (Uz, 2020).

Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen “2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri” şunlardır (BM, 2015, s. 14):

- Yoksulluğa son vermek.
- Açlığa son vermek, gıda güvenliğini tesis etmek, beslenme şartlarını ve sürdürülebilir tarımı geliştirmek.
- Herkesin sağlık ve refah içerisinde yaşamasını sağlamak.
- Herkesi kapsayan eşit kalitede eğitim imkânları sunmak ve yaşam boyu öğrenmeyi sağlamak.
- Kadınları ve kız çocuklarını güçlü duruma getirmek ve cinsiyet eşitliğini sağlamak.
- Herkesin suya ve sanitoryona ulaşabilmesini ve bunun sürdürülebilirliğini sağlamak.
- Herkesin düşük maliyetli, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye ulaşabilmesini sağlamak.
- Herkesi kapsayan, sürdürülebilir ekonomik büyümeye katkı sağlayan ve insana yakışır işi desteklemek.
- Sağlam bir altyapı oluşturmak, sürdürülebilir sanayileşmeyi ve yeniliği desteklemek.
- Ülkeler arasında var olan ve ülkelerin kendi içlerindeki eşitsizlikleri gidermek.
- Şehirleri ve yerleşim birimlerini güvenli ve sürdürülebilir duruma getirmek.
- Sürdürülebilir üretim ve tüketimi gerçekleştirebilmek.
- İklim değişikliğinin sonuçları için önlem almak.

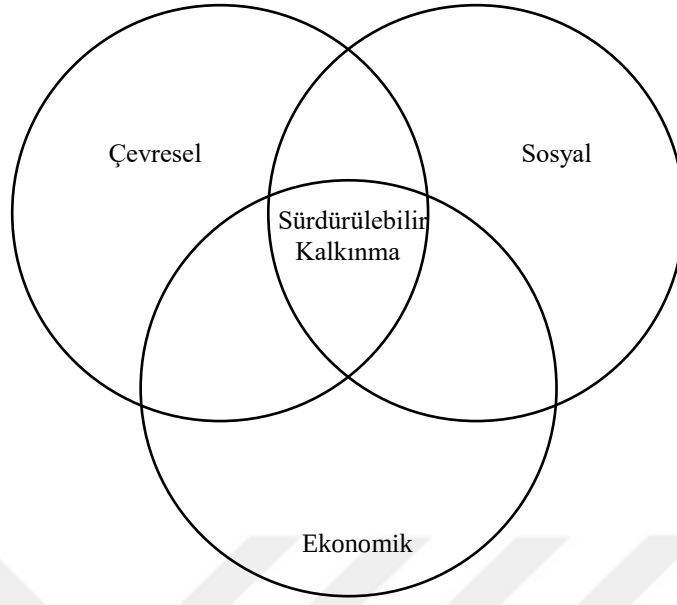
- Okyanuslardan ve denizlerden sürdürülebilir bir şekilde faydalanmak.
- Karasal ekosistemleri sürdürülebilir bir şekilde kullanmak, ormanları sürdürülebilir bir şekilde kullanmak, çölleşmeyle mücadele etmek, arazi kayıplarını engellemek ve biyolojik çeşitliliği korumak.
- Sürdürülebilir kalkınma için barışsever toplumları desteklemek, adaleti herkes için temin etmek ve hesap verebilir kurumlar oluşturmak.
- Sürdürülebilir kalkınma için küresel ortaklığı yeniden sağlamak.

Zirvede sosyal, çevresel ve ekonomik konular ile ilgili hedefler belirlenmiş ve belirlenen bu hedefler kapsamında sürdürülebilir kalkınma için somut adımlar atılmaya çalışılmıştır.

2.2.3. Sürdürülebilir kalkınmanın boyutları

Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal, çevresel ve ekonomik olmak üzere üç boyutu bulunmaktadır (Soubotina, 2004). Ancak, sürdürülebilir kalkınma uzunca bir süre çevreyle ilgili bir yaklaşım olarak düşünülmüş, sosyal ve ekonomik boyutları büyük ölçüde göz ardı edilmiştir (Altınörs, 2012).

Sürdürülebilir kalkınma, sosyal, ekonomik ve çevresel boyutların kalkınma için dengeli bir şekilde göz önünde bulundurulmasını vurgular. Sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşebilmesi için bu boyutların aralarındaki ilişkiler de büyük önem taşımaktadır (Gürlük, 2010). Sürdürülebilir kalkınma ve boyutları arasındaki ilişkiyi ifade eden üç daire modeli (Aksu, 2011, s. 6) Şekil 2.1.'de gösterilmiştir.

Şekil 2.1. Üç daire modeli

2.2.3.1. Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutu

Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutu, insanların temel ihtiyaçlarının giderilmesinin zorunlu olduğunu ele almaktadır. Bu kapsamda, toplumsal çeşitliliğin desteklenmesi, cinsiyet eşitliği, yönetim ve güvenlik gibi konular sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutu içerisinde değerlendirilmektedir (Bilgili, 2017). Ayrıca sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutu, yoksulluk, sağlık hizmetleri, düşük eğitim seviyesi, hızlı nüfus artışı, istihdam yetersizliği gibi sorunlarla da ilgilidir (Kınacı, Albuz Pehlivan ve Seyhan, 2011). Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutu, içerdiği konular ile insanlara daha nitelikli bir yaşam sunmayı amaçlamaktadır.

Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutu, günümüz insanların ve gelecek nesillerin refah düzeylerinin ve hayat şartlarının iyileştirilmesini kapsamaktadır. Hayat şartları, bireylerin refah ve sosyal ilişkileriyle birlikte toplumlar ve bölgeler arasındaki ilişkileri de içine alan daha geniş bir anlayıştır. Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutu, çevresel şartların düzenlenmesi, kalkınma ve ekonomik hareketlilik gibi konuların dışında, yoksul insanların ihtiyaçlarının giderilmesi ve gelecek nesillerin de günümüz insanların sahip olduğu imkânlarla erişebilmeleri gibi konuların üzerinde durmaktadır (Nemli, 2004).

Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutu, toplumun her kesiminin gelişimine katkıda bulunarak toplumsal barış ve huzuru sağlamayı amaç edinmektedir. Bu bağlamda, yöneldiği konuları fırsat eşitliği temelinde ele almaktadır.

2.2.3.2. *Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutu*

Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutu, doğal kaynakların ve biyolojik çeşitliliğin korunmasını, doğal çevreyi daha iyi tanıyabilmek adına bilimsel çalışmaların yapılmasını, çevreye bırakılan atıkların azaltılmasını ve geri dönüşümün ön plana çıkarılmasını kapsamaktadır (Kınacı, Albuz Pehlivan ve Seyhan, 2011). Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutu, insanların hayatlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan koşulları sunan doğal çevrenin nitelik ve niceliğine yoğunlaşmaktadır. Neo klasik ve çevre bilimsel iktisat görüşleri doğal çevrenin nitelik ve niceliğini doğal sermaye şeklinde isimlendirmektedirler (Yeni, 2014).

Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutu, genel olarak doğal kaynakların tüketim hızının, doğanın kendini yenileyebilme hızından daha yavaş bir hızda olması ve doğal hayatı tahrip eden faaliyetlerin engellenmesiyle ilgilidir. Dünya nüfusu gün geçtikçe artmakta ve bu artışa paralel olarak doğal kaynakların aşırı kullanımı sürdürülebilir bir çevrenin önündeki en önemli sorun haline gelmektedir. Bu kapsamda doğal kaynaklar korunmalı ve insanların doğal kaynakları tüketme hızlarının doğanın kendini yenileyebilme hızını aşmayacak bir düzeyde tutulmalıdır (Atmaca, 2018). Doğal kaynakların ve ekosistemlerin korunması, sürdürülebilir ekonomik üretim ve nesiller arası eşitlik açısından oldukça önemlidir. Çevresel anlamda, hem nüfus artışına hem de toplam kaynak talebine sınır getirilmeli ve ekosistemlerin bütünlüğü ve türlerin çeşitliliği korunmalıdır (Harris, 2003). Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutu, çevrede yer alan sistemleri bir bütün olarak görme eğilimindedir.

Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutu, biyolojik ve fiziksel sistemlerin uyum içerisinde çalışmalarını önemser. Böylece biyolojik ve fiziksel sistemlerin değişen şartlara uyum sağlamaları hedeflenir. Bu kapsamda, biyolojik çeşitliliğin korunması oldukça önemli bir duruma gelmektedir. Çünkü oldukça önemli boyutlara ulaşan çevre kirlilikleri, biyolojik çeşitliliğin azalmasına ve böylece gelecek nesillerin günümüzde var olan biyolojik çeşitlilik miktarına erişememelerine neden olmaktadır (Gürlük, 2010).

Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutu, çevrenin doğal dengesini bozabilecek her türlü davranıştan uzak durma ve çevresel değerleri koruma altına alıp bu değerleri gelecek nesillere aktarma üzerinde durmaktadır.

2.2.3.3. Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutu

Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutu, genel olarak sermayenin korunmasını başka bir ifadeyle sermayenin tüketilmeden kullanılmasını kapsamaktadır (Nemli, 2004). Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutu, yeryüzündeki kaynakların sınırlı olması bağlamında ekonomik etkinliklerde kaynak kullanımında hassas olmayı ön plana çıkarmaktadır (Yavuz, 2010).

Kaynakların sınırlı olmasından dolayı insanların hayat koşullarını iyileştirebilmek noktasında kaynakları adaletli bir şekilde paylaşabilmek için uğraşmak ve var olan kaynakları en etkili şekilde kullanabilmelerini sağlamak sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutunun temel amaçlarıdır (Kınacı, Albuz Pehlivan ve Seyhan, 2011). Ayrıca sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutu, sermaye türleri üzerinde de durmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutu, ekonomik üretimi sağlayan farklı sermaye türlerinin sürdürülmesini veya çoğaltılmasını gerektirir. Bu sermaye türleri, üretilmiş sermaye, doğal sermaye, beşerî sermaye ve sosyal sermayedir. Bu sermaye türleri birbirlerini bir miktar ikame edebilirler, ancak genel anlamda birbirlerini tamamlayıcıdır. Bu kapsamda, uzun vadede bu sermaye türlerinin hepsinin korunması gereklidir (Harris, 2003).

Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutu, doğal kaynakların etkili bir şekilde kullanılmasını, üretilen mal ve hizmetlerin sürekliliğinin sağlanmasını ve gelecek nesillerin doğal kaynaklara erişimini vurgulamaktadır.

2.2.4. Sürdürülebilir kalkınma için eğitim

Sürdürülebilir kalkınma için eğitim, toplumdaki bütün bireyleri sürdürülebilir bir gelecek oluşturma sorumluluğunu almaları için desteklemeyi amaç edinen yeni bir eğitim anlayışıdır (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 2002). Sürdürülebilir kalkınma için eğitim, bütün insanların nitelikli eğitimden faydalanmaları, olumlu yönde toplumsal dönüşüm gerçekleştirilmesi ve

sürdürülebilir bir gelecek için gerekli olan yaşam tarzını, değerleri ve davranışları öğrenme imkânı sunan bir yaklaşımdır (UNESCO, 2006).

Sürdürülebilir kalkınmanın, 1987 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilmesinden sonra sürdürülebilir kalkınmayı hayata geçirebilmek için eğitim verilmesi de gündeme gelmiştir. Ancak sürdürülebilir kalkınma için eğitimin temelleri, 1992 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda kabul edilen Gündem 21'in 36. bölümünde atılmıştır (Hopkins ve McKeown, 2002).

Sürdürülebilir kalkınma için eğitime yönelik başka bir gelişme ise Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 20 Aralık 2002 tarihinde, 2005-2014 yılları arasındaki dönemi Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitimin On Yılı olarak belirlemesi ve bu On Yılı tanıtmak için UNESCO'yu seçmesidir. Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitimin On Yılı, sürdürülebilir bir toplumun temeli olarak eğitimi desteklemeyi ve sürdürülebilir kalkınma için eğitime yönelik yenilikçi politikalar, programlar ve uygulamaların geliştirilmesi için küresel işbirliğini artırmayı amaçlamaktadır (Scoullous, 2010). Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitimin On Yılı, geleneksel eğitim içeriğinin ve yöntemlerinin gelecek nesillere karşı bilinçli bireylerin yetiştirilmesini sağlayamayacağı gerçeğinin anlaşılması sonucu ortaya çıkmıştır (Nasibulina, 2015).

UNESCO (2006), Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitimin On Yılı'na yönelik şu hedefleri önermiştir:

- Sürdürülebilir kalkınma arayışında eğitim ve öğrenmeye merkezi bir rol vermek.
- Sürdürülebilir kalkınma için eğitimdeki paydaşlar arasında her türlü etkileşimi kolaylaştırmak.
- Öğrenme faaliyetleri ve halkın bilinçlendirilmesi yoluyla sürdürülebilir kalkınmanın vizyonunu geliştirmek ve desteklemek için bir alan ve fırsat sağlamak.
- Sürdürülebilir kalkınma için eğitimde öğretim ve öğrenme niteliğini artırmak.
- Sürdürülebilir kalkınma için eğitimde kapasiteyi güçlendirmek için stratejiler geliştirmek.

Sürdürülebilir kalkınma için eğitim, nesiller arası eşitlik, cinsiyet eşitliği, sosyal hoşgörü, yoksulluğun azaltılması, çevrenin ve doğal kaynakların korunması, adil ve barışçıl toplumlar gibi sürdürülebilirliğin yapı taşlarını meydana getiren ideallere ve ilkelere dayanmaktadır (UNESCO, 2005). Sürdürülebilir kalkınma için eğitim, gelecek nesillere sağlıklı ve güvenli bir dünya bırakmak için insanların günümüzde uyguladıkları

çevresel, sosyal ve ekonomik gelişme politikalarını önemli ölçüde değiştirmeleri gerektiğini vurgulamaktadır (Calder ve Clugston, 2005).

Sürdürülebilir kalkınma için eğitimin temel hedefleri, sistemik dünya görüşünün ve eleştirel düşünmenin geliştirilmesi, toplumun sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunacak yeni bilgi ve becerilerin edinilmesi, yüksek ahlaki değerlerin desteklenmesi, sağlıklı yaşam şeklinin ve sürdürülebilir tüketimin öğretilmesidir (Nasibulina, 2015).

Sürdürülebilir kalkınma için eğitim, hangi yaşta olursa olsun bütün bireyleri kapsamaktadır. Bu kapsamda, örgün ve yaygın eğitim kurumlarında erken çocukluktan yetişkinliğe kadar hayat boyu öğrenme anlayışıyla gerçekleştirilir. Eğitim sistemlerinin farklı bölümlerinin sürdürülebilir kalkınma için eğitimle ilgili farklı işlevleri olsa da bütün bölümler öğrencilerin bireysel ve toplu olarak sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen uygulamaları ve davranışları içselleştirmelerini amaçlamaktadırlar (UNESCO, 2006).

Sürdürülebilir kalkınma için eğitimin temel özelliklerini şu şekilde belirtmek mümkündür (UNESCO, 2005, s. 30-31):

- Sürdürülebilir kalkınmaya temel teşkil eden ilke ve değerlere dayanır.
- Sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutunun gelişmesine odaklanır.
- Hayat boyu öğrenmeyi destekler.
- Yerelle ilgilidir ve kültürel olarak uygundur.
- Yerel ihtiyaçları, algıları ve koşulları temel alır. Bunun yanında yerel ihtiyaçların karşılanmasının uluslararası boyutta etkilerinin ve sonuçlarının da olduğunu onaylar.
- Örgün ve yaygın eğitimi birleştirir.
- Sürdürülebilirlik kavramının gelişen doğasına adapte olur.
- Bağlamı, küresel sorunları ve yerel öncelikleri hesaba katarak içeriği oluşturur.
- Toplumu dikkate alan karar verme süreci, sosyal hoşgörü, çevrenin bilinçli şekilde kullanılması, uyarlanabilir iş gücü ve yaşam kalitesi için bireysel yeterlilik oluşturur.
- Disiplinler arasıdır. Sadece tek bir disiplin değil, bütün disiplinler katkı sağlayabilir.
- Katılımı önemseyen öğrenmeyi ve üst düzey düşünme becerilerini destekleyen çeşitli pedagojik teknikler kullanır.

Sürdürülebilir kalkınma için eğitim, bir sorunun çözümüne farklı açılardan yaklaşmayı, farklı bakış açılarından bakmayı, yeni düşünceleri kabul etmeyi ve tüm bunları etik bir anlayışla gerçekleştirmeyi öngörür. Bu kapsamda, sürdürülebilir bir dünyaya sahip olabilmek adına yeniden şekillendiren eğitim sisteminde değerler oldukça önemli bir rol üstlenmektedir (Alkış, 2009).

Sürdürülebilir kalkınma için eğitimde başarı sağlayabilmek için bilgi ve beceriler bütünleştirilmelidir. Sürdürülebilir kalkınma için eğitim bireylerin, okullarda eğitimlerini tamamladıktan sonra da öğrenmeye devam etmelerine, sürdürülebilir geçim kaynaklarını güvence altına almalarına ve sürdürülebilir bir hayat şeklini benimsemelerine yardımcı olacak pratik beceriler geliştirmektedir. Bu beceriler toplumlara göre değişiklik göstermektedir (Hopkins ve McKeown, 2002).

Sürdürülebilir kalkınma için eğitim, toplumdaki bireylerin sürdürülebilir kalkınma anlayışı kazanmaları açısından son derece önemlidir. Bireyler, bu eğitim sayesinde doğal kaynakları bilinçli kullanma, çevreyi koruma ve zarar vermeme, sosyal konulara daha duyarlı olma gibi davranışlar kazanarak sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesine katkı sağlarlar.

2.3. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Sürdürülebilir Kalkınma

Sosyal bilgiler, etkili vatandaş yetiştirmeyi amaç edinen bir derstir (Safran, 2015). Etkili vatandaşların, içinde yaşadığı toplumun refahının artmasına katkıda bulunmak, doğal çevreye duyarlı olmak ve doğal kaynakları bilinçli kullanmak gibi birtakım özellikleri bulunmaktadır. Etkili vatandaşlar bu özellikleriyle, sürdürülebilir kalkınmanın insanların refah içerisinde yaşaması için gerekli olan şartların oluşturulması, doğal çevrenin korunması ve doğal kaynakların bilinçli bir şekilde kullanılması gibi hedeflerine ulaşabilmesinde kilit bir rol oynamaktadırlar. Bu bağlamda, etkili vatandaş yetiştirme göreviyle sosyal bilgiler dersinin sürdürülebilir kalkınmayla doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma, toplumdaki bütün bireylerin onurlu bir hayat sürmelerini ve kişiliklerini geliştirmelerini hedeflemektedir. Kişisel gelişme sürecinin günümüz insanların ve gelecek nesillerin onuruna yakışır bir şekilde olması, demokrasinin, kültürel çeşitliliğin ve hukuki güvencenin sağlanması da sürdürülebilir kalkınmanın hedeflerindendir (Mengi ve Algan, 2003). Ayrıca sürdürülebilir kalkınma bireylerin eğitim ve sağlık ihtiyaçlarının giderilmesini, sosyal eşitliği ve katılımcı demokrasiyi sağlamayı (Harris, 2003) önemsemektedir. Sosyal bilgiler dersi de öğrencilerin, toplumsal yaşam içerisinde bireysel, toplumsal ve kültürel kimliklerinin farkında olmalarını, demokratik değerleri içselleştirmelerini, ülkesinin ve dünyanın karşı karşıya olduğu sorunlara duyarlı olmalarını, karar verme, problem çözme ve katılım becerilerini geliştirmelerini ve topluma etkili bir şekilde katılmalarını sağlar (Yaşar, 2008). Sosyal

bilgiler dersi öğrencilerin topluma etkili bir şekilde katılmalarını sağlamanın yanı sıra öğrencilere içinde bulundukları toplumun kültürel özellikleri hakkında bilgi ve deneyim sağlayarak (Çengelci, 2012) kültürel özelliklerin genç nesillere aktarılmasına yardımcı olur. Bunun dışında sosyal bilgiler dersinde öğrenciler birtakım toplumsal sorunlarla karşı karşıya getirilerek toplumsal yaşama uyum sağlamaları amaçlanır. Böylece sosyal bilgiler dersi öğrencilerin toplumsal kişiliklerinin oluşmasında oldukça önemli bir rol oynar (Sözer, 2008). Bu kapsamda, sosyal bilgilerin sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutunun gerektirdiği davranışları öğrencilere kazandırabilecek nitelikte bir ders olduğu söylenebilir.

Sürdürülebilir kalkınma, çevresel kaynakların korunmasını zorunlu kılar. Ekosistemlerin kendilerini yenileme kapasitelerinin sınırlı olduğunu ve sorumsuz eylemlerin sonucunda suyun, havanın, toprağın ve biyolojik çeşitliliğin tehlike altına girebileceğini varsayar. Ayrıca nüfus artışının, kirlilik, aşırı tüketim ve doğal kaynakların tüketilmesiyle birleşmesinin dünyanın taşıma kapasitesini zorladığını ve sera gazı emisyonlarının, ormanların yok olmasının ve ozon tabakasının incelmeye geçmesi gibi sorunların çevreyi tehlikeye attığını vurgular (Bansal, 2002). Sosyal bilgiler dersi de çevre eğitiminde oldukça önemli bir rol oynayarak (Karatekin, 2011), öğrencilere çevre bilinci kazandırmayı amaçlamaktadır (Yalçinkaya, 2012). Çevre eğitimi kapsamında, öğrencilerin çevreleriyle uyum içerisinde yaşayabilmeleri için gerekli olan bilgi, beceri ve davranış edinmeleri, su tüketiminden çöp üretimine, enerji tüketiminden doğal kaynakların kullanımına kadar birçok konuda bilinçli olmaları ve sorumluluk almaları aynı zamanda çevre ile ilgili sorunların çözümüne katkıda bulunmaları sağlanır (Demirkaya, 2006). Sürdürülebilir kalkınmanın çevreyle ilgili söylemleri göz önüne alındığında, sosyal bilgiler dersinin çevreye yönelik yaklaşımı ile ortak paydada buluştukları görülmektedir. Böylece, sürdürülebilir kalkınmanın doğal çevrenin korunması ve gelecek nesillere de aynı çevre şartlarını sunabilme hedefine ulaşmasında, sosyal bilgiler dersinin oldukça önemli bir rol oynayacağı açıktır.

Sürdürülebilir kalkınma kaynakların sınırlı olmasını oldukça önemser (Bilgili, 2017). Bu kapsamda sürdürülebilir kalkınma, ekonomik faaliyetlerin öncelikle bireysel ve toplumsal ihtiyaçların etkin bir şekilde giderebilir nitelikte olmasını amaçlar. Bunun yanında, ekonomik şartların, bireysel girişimleri desteklemekle birlikte günümüz insanların ve gelecek nesillerin de faydasını göz önüne alarak oluşturulmasının altını çizer (Mengi ve Algan, 2003). Sosyal bilgiler dersinde de öğrencilere ekonomik anlayış

kazandırmak oldukça önemlidir (Türe, 2018). Çünkü sosyal bilgiler dersinde, öğrencilerin tasarruf yapabilen tüketiciler olmaları, ekonomiyle ilgili doğru kararlar almaları ve bu kararların sorumluluğunu da almaları için gerekli olan bilgi ve beceriyi kazanmaları amaçlanmaktadır (Akhan, 2015). Ayrıca sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin temel ekonomi konuları hakkında fikir sahibi olmaları, ekonomik kararları etkileyen faktörleri kavramaları, ekonomik krizlere farklı açılardan bakabilmeleri, ekonomide üretim, tüketim ve işsizlik gibi alanlara yönelik ortaya atılan politikaları değerlendirebilmeleri amaçlanmaktadır. Böylece öğrencilerin girişimci, bilinçli tüketici ve üretken bireyler olarak yetişmeleri sağlanır (Aktın, 2016). Bu bağlamda, sosyal bilgilerin, sürdürülebilir kalkınmanın sosyal ve çevresel boyunun yanında ekonomik boyutunun içeriğini de öğrencilere kazandırma noktasında oldukça uygun ve önemli bir ders olduğu ifade edilebilir.

Sosyal bilgiler dersinin kapsamı göz önüne alındığında öğrencilere toplumsal sorunlara duyarlılıktan kültürel mirasın korunmasına, hak ve sorumlulukların bilincinde olmaktan teknolojinin etkin kullanımına, çevre eğitiminden ekonomik konulara kadar birçok konuyla ilgili bilgi, beceri ve davranış kazandırmaya çalıştığı söylenebilir. Böylece öğrencilerin ülkesinin ve dünyanın karşı karşıya kaldığı sorunların çözümüne etkin katılmaları, toplumdaki kültürel miras öğelerine sahip çıkmaları, teknolojiyi doğaya zarar vermeden insanlık yararına kullanmaları, çevreye karşı farkındalık kazanarak çevreyi korumaları ve kaynakların ülke ekonomisindeki önemini kavrayarak kaynakları bilinçli kullanmaları sağlanır. Bu bağlamda, sosyal bilgiler dersinin sürdürülebilir kalkınmanın kapsamına giren konularla iç içe olduğu ve sürdürülebilir kalkınmayla oldukça ilişkili olduğu görülmektedir.

2.3.1. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda sürdürülebilir kalkınma

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda, diğer derslerin öğretim programıyla aynı olarak, amaçlar, kök değerler, yetkinlikler, ölçme ve değerlendirme yaklaşımı ve bireysel gelişim ilkeleri yer almaktadır. Ayrıca programda, sadece sosyal bilgiler dersiyle ilgili özel amaçlar, beceriler, değerler, programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar, öğrenme alanları ve kazanımlar bulunmaktadır (MEB, 2018).

Programda yer alan özel amaçlar incelendiğinde öğrencilerin etkili ve sorumlu birer vatandaş olarak yetişebilmeleri için gerekli olan bilgi, beceri ve değerleri kapsadığı görülmektedir. Program bilgi, beceri ve değerleri içeren 7 öğrenme alanı temel alınarak

oluşturulmuştur. Programda yer alan öğrenme alanlarıyla, öğrencilere sadece bilgi değil aynı zamanda toplumsal hayatla ilgili beceri ve değerler de kazandırılmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda öğrencilerin, Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi'yle uyumlu olarak, toplumsal hayata uyum sağlayabilmelerine yardımcı olabilecek 27 beceri belirlenmiştir. Bunun yanında programda öğrencilere kazandırılmak istenen 18 değer yer almıştır. Ayrıca programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlarla da öğretmenlere yol gösterilmeye çalışılmıştır (MEB, 2018).

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı genel olarak değerlendirildiğinde, bireylerin sahip olmaları gereken 21. yüzyıl becerileri ve değerlerini kazandırmayı hedeflediği, bilgi, beceri ve değerlerin disiplinler arası anlayışla sunulduğu, yapılandırmacı yaklaşımı temel alarak oluşturulduğu, ürün ile sürecin birlikte değerlendirildiği ve bireysel farklılıkların dikkate alındığı bir bakış açısının benimsendiği söylenebilir.

Sosyal bilgiler dersinin içeriği göz önüne alındığında sürdürülebilir kalkınma ile ilişkisi 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda da görülmektedir. Bu kapsamda, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki,

sorumluluklarını yerine getiren vatandaş olarak yetişmeleri, insan ve çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları, doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları, ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde milli ekonominin yerini kavramaları, bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri (MEB, 2018, s. 8)

gibi özel amaçların öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma anlayışı kazanmalarına hizmet ettiği söylenebilir.

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki özel amaçların dışında, çevre okuryazarlığı, finansal okuryazarlık ve sosyal katılım becerileri ve adalet, dayanışma, duyarlılık, eşitlik, sorumluluk ve tasarruf değerleri (MEB, 2018, s. 9) de öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma anlayışı kazanmalarına yardımcı olabilecek niteliktedir.

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki öğrenme alanları da,

öğrencilerin insan-çevre etkileşiminin neden ve sonuçlarından hareketle geleceğe yönelik bireysel ya da toplumsal bakış açısı kazanmalarını, bilim ve teknolojinin toplumsal yaşama etkilerini ve bazı teknolojik ürünlerin doğaya verdiği zararı kavramalarını, bilinçli tüketici becerilerinin geliştirilmesini, ülke ekonomisinde kaynakların sınırlı olduğunu ve mevcut

kaynakların korunması gerektiğini, çevresindeki ekonomik koşulları inceleyip bu koşulları geliştirmek için çaba göstermelerini, üretim, dağıtım ve tüketim ile ilgili temel kavramları öğrenmelerini, gelişen dünyanın gündemini takip etmeleri ve karşılaştıkları sorunlara çözüm üretmelerini amaçlayarak (MEB, 2018, s. 11-12),

öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma anlayışı kazanmalarına yardımcı olabilecek bir içerik sunmaktadır.

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki bazı kazanımlar da öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma anlayışı kazanmalarını destekler niteliktedir. Bu kazanımlar (MEB, 2018, s. 9) Tablo 2.2.'de belirtilmiştir.

Tablo 2.2. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki sürdürülebilir kalkınmayla ilişkili kazanımlar

Sınıf Düzeyi	Öğrenme Alanı	Kazanım
4	Birey ve Toplum	Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.
	Bilim, Teknoloji ve Toplum	Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.
	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.
		Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.
		Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.
5	Küresel Bağlantılar	Farklı kültürlerle saygı gösterir.
	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.
	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.
6	Birey ve Toplum	Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular.
	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir.
		Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder.
7	Küresel Bağlantılar	Çeşitli kültürlerle yönelik kalıp yargıları sorgular. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelendiğinde, programın özel amaçlarla, becerilerle, değerlerle, öğrenme alanlarıyla ve kazanımlarla, öğrencilere

sürdürülebilir kalkınma anlayışı kazandırmada en etkili öğretim programlarından biri olduğu söylenebilir.

2.4. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde sürdürülebilir kalkınma bağlamında sosyal bilgiler öğretmenleri, sosyal bilgiler öğretmen adayları, ortaokul öğrencileri ve sosyal bilgiler dersi öğretim programını ele alan Türkiye’de ve yurtdışında yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

2.4.1. Türkiye’de yapılan araştırmalar

Aydoğan (2010) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma konusuyla ilgili kazanımların öğretimine ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya 57 erkek ve 20 kadın olmak üzere toplam 77 sosyal bilgiler öğretmeni katılmıştır. Araştırmada veriler anket aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma konusuyla ilgili kazanımların öğretiminde daha çok soru-cevap ve tartışma tekniklerini, araç-gereç olarak ise daha çok ders kitaplarını kullandıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma konusunun öğretiminde kendilerini ve faaliyetlerini yeterli gördükleri ve öğretim programında sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğrenci seviyesine orta derecede uygun olarak gördükleri ortaya çıkmıştır.

Türer (2010) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacı, fen bilgisi ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarını belirlemektir. Araştırmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya eğitim fakültesinin fen bilgisi ve sosyal bilgiler eğitimi anabilim dalında öğrenim gören toplam 183 4. sınıf öğrencisi katılmıştır. Araştırmada veriler sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarını belirleme anketi aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarında öğrenim gördükleri bölümlere göre anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır.

Kaya ve Tomal (2011) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacı, 6. ve 7. sınıf düzeyindeki 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nı sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından incelemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada veriler doküman analizi yöntemi aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırma

sonucunda 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir barış, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, kültürel sürdürülebilirlik, yaşam alanlarının sürdürülebilirliği, sürdürülebilir ekonomi ve sürdürülebilir toprak kullanımının vurgulandığı ortaya çıkmıştır.

Yalçinkaya (2013) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacı, Türkiye'deki 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nı UNESCO Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim Teması açısından incelemektir. Araştırmada veriler doküman analizi yöntemiyle elde edilmiştir. Araştırma sonucunda 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın sürdürülebilir kalkınma için eğitim ile ilgili olduğu ancak yeterli olmadığı ortaya çıkmıştır.

Gökmen (2014) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma için eğitime yönelik tutumları ve bu tutumlarıyla ilişkili olan faktörleri belirlemektir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya eğitim fakültesinde çeşitli anabilim dallarında öğrenim gören 619 öğretmen adayı katılmıştır. Araştırmada veriler sürdürülebilir kalkınma için eğitim tutum ölçeği, sürdürülebilir kalkınma ile kalkınmanın göstergelerini eşleştirme ölçeği, sürdürülebilir kalkınma başarı testi ve sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir kalkınma için eğitime yönelik görüş belirtme formu aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma için eğitime yönelik tutumlarının ve sürdürülebilir kalkınma ile kalkınmanın göstergelerini eşleştirme puanlarının yüksek düzeyde olduğu ancak sürdürülebilir kalkınma başarı puanlarının düşük düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınmayla ilgili görüşlerinin genel olarak çevresel boyuta odaklandığı, ekonomik ve toplumsal boyutlara ise daha az odaklandığı ortaya çıkmıştır.

Öztürk Demirbaş (2015) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerini ortaya koymaktır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya eğitim fakültesinin çeşitli anabilim dallarında öğrenim gören 211 erkek ve 293 kadın olmak üzere toplam 504 öğretmen adayı katılmıştır. Araştırmada veriler sürdürülebilir kalkınma farkındalık ölçeği aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinde

bölümlerine göre anlamlı bir farklılık olduğu, cinsiyetlerine göre ise anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır.

Aytar (2016) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacı, fen ve teknoloji dersi merkezinde sosyal bilgiler, din kültürü ve ahlak bilgisi ve Türkçe dersleriyle birlikte disiplinler arası yaklaşımla geliştirilen sürdürülebilir kalkınma için eğitime yönelik 7. sınıf öğrencilerinin gelişimlerinin değerlendirilmesidir. Araştırmada karma araştırma yöntemlerinden iç içe karma desen kullanılmıştır. Araştırmaya ortaokul 7. sınıfta öğrenim gören 199 öğrenci katılmıştır. Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme soruları, anketler, doğru-yanlış testi, doküman analizi ve gözlemler aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma konusunu din kültürü ve ahlak bilgisi, fen ve teknoloji ve sosyal bilgiler dersleriyle ilişkilendirdikleri, Türkçe dersiyle ise ilişkilendiremedikleri ortaya çıkmıştır. Bunun yanında öğrencilerin sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramlarını doğru tanımladıkları ve sürdürülebilir kalkınmanın boyutlarıyla ilgili bilgi sahibi oldukları ortaya çıkmıştır. Ayrıca yapılan uygulamayla birlikte öğrencilerin yenilenebilir-yenilenemez enerji kaynakları, biyolojik çeşitlilik, geri dönüşüm, açlık ve toprak kirliliği gibi konuları algılamalarında olumlu yönde bir değişim olduğu ortaya çıkmıştır.

Dinç ve Acun (2017) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacı, sosyal bilgiler dersinde ekonomi ve sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde güncel olayların hangi amaçlarla ve nasıl kullanılabileceğine yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini ortaya koymaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya 7 erkek ve 6 kadın olmak üzere toplam 13 sosyal bilgiler öğretmeni katılmıştır. Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme soruları aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma konularının öğretiminde güncel olaylardan yararlanmayı önemli gördükleri, güncel olaylardan en fazla madenler, ihracat ve ithalat konularında yararlandıkları ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, öğretmenlerin güncel olayları, konuları gerçek yaşamla ilişkilendirme amacıyla kullandıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğretmenlerin ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma konularının öğretiminde, röportaj yapma, kamu spotlarını inceleme ve slogan üretme gibi güncel olaylardan yararlandıkları ortaya çıkmıştır.

Benli Özdemir ve Arık (2018) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumları ile üstbilişsel

farkındalıkları arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya ortaokul 6. 7. ve 8. sınıfta öğrenim gören 197 kız ve 178 erkek olmak üzere toplam 375 öğrenci katılmıştır. Araştırmada veriler çocuklar için üstbilişsel farkındalık ölçeği B formu ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutum ölçeği aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumlarının cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, üstbilişsel farkındalıklarının ise cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğrencilerin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumları ile üstbilişsel farkındalıkları arasında anlamlı ancak düşük seviyede bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

Selvi vd., (2018) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin görüşlerinin incelenmesidir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim modeli kullanılmıştır. Araştırmaya eğitim fakültesinin çeşitli anabilim dallarında öğrenim gören 22 kadın ve 13 erkek olmak üzere toplam 35 öğretmen adayı katılmıştır. Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme soruları aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınmanın ne olduğuna ve önemine yönelik yeteri kadar bilgi sahibi olmadıkları ortaya çıkmıştır. Bunun yanında, öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınmaya yönelik faaliyetlere de çok fazla katılmadıkları ortaya çıkmıştır.

Faiz ve Bozdemir Yüzbaşıoğlu (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarını belirlemektir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya eğitim fakültesinin sosyal bilgiler, sınıf ve fen bilgisi eğitimi anabilim dallarında öğrenim gören 544 kadın ve 246 erkek olmak üzere toplam 790 öğretmen adayı katılmıştır. Araştırmada veriler sürdürülebilir kalkınma farkındalık ölçeği aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının ölçeğin bütün alt boyutlarından aldıkları puanların orta puanın üzerinde olduğu ortaya çıkmıştır.

Kanmaz (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacı, 7. ve 8. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutum düzeylerini ve tutumlarla ilişkili faktörleri ortaya koymaktır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya 6 farklı ortaokulda 7. ve 8. sınıfta öğrenim gören 1465 erkek ve 1745 kız olmak üzere toplam 3210 öğrenci katılmıştır. Araştırmada veriler sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutum ölçeği

aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumlarının yüksek düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğrencilerin akademik başarı durumlarıyla sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumları arasında düşük düzeyde pozitif yönlü bir ilişki olduğu, aile aylık gelir durumlarıyla sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumları arasında bir ilişki olmadığı ve baba ve anne eğitim düzeyleriyle sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sosyal boyut tutumları arasında düşük düzeyde pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır.

Akgül (2020) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacı, ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık düzeylerinin ve bu farkındalık düzeylerinin cinsiyet ile ilişkisinin, öğrencilerin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik metaforik algılarının tespit edilmesi ve sosyobilimsel konulara dayalı etkinlikler yoluyla öğrencilerin farkındalıklarındaki ve metaforik algılarındaki değişimin ortaya konulmasıdır. Araştırmada nicel ve nitel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Araştırmanın nicel boyutunda öntest-sontest kontrol gruplu model, nitel boyutunda ise olgu bilim modeli kullanılmıştır. Araştırmaya deney grubunda 64, kontrol grubunda 63 olmak üzere toplam 127 ortaokul 8. sınıf öğrencisi katılmıştır. Araştırmada veriler sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık ölçeği, sürdürülebilir kalkınmaya yönelik metafor formu ve deney grubundan seçilen öğrencilerle uygulamalar sonrasında yapılan odak grup görüşmeleri aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin son test puan ortalamalarında deney grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu ancak her iki gruptaki öğrencilerin de cinsiyet değişkeni yönünden istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği ortaya çıkmıştır. Bunun dışında öğrenciler tarafından üretilen metaforların en fazla toplum kategorisiyle ilişkili olduğu belirtilmiştir. Ayrıca deney grubundaki öğrencilerle yapılan odak grup görüşmesinde ise sürdürülebilir kalkınma için eğitimin sosyobilimsel konularla desteklenerek uygulanmasının farkındalığı artırıcı, etkileyici ve öğretici olduğu ortaya çıkmıştır.

Demir ve Atasoy (2021) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacını, ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik algılarının incelenmesidir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya 331 kız, 315 ise erkek olmak üzere toplam 646 ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencisi katılmıştır. Araştırmada veriler üçü açık uçlu, onu ise kapalı uçlu sorulardan oluşan anket aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin sürdürülebilir kalkınmayı daha çok doğal dengeyi korumak, çevreye zarar vermemek, atıkları geri dönüştürmek ve ülkeyi

kalkındırmak şeklinde tanımladıkları ortaya çıkmıştır. Bunun dışında öğrencilerin çevresel, sosyal ve ekonomik konulara yönelik büyük bir oranda olumlu tutum sergiledikleri ancak bu konuları davranışa istenen düzeyde dönüştürmedikleri ortaya çıkmıştır.

Özsoy (2021) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerini ortaya koymaktır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya eğitim fakültesinin çeşitli anabilim dallarında öğrenim gören 222 erkek ve 348 kadın olmak üzere toplam 570 öğretmen adayı katılmıştır. Araştırmada veriler sürdürülebilir kalkınma farkındalık ölçeği aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de sosyal bilgiler ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili yapılan araştırmalar göz önüne alındığında, araştırmaların genel olarak sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının sürdürülebilir kalkınma için eğitim açısından incelenmesi, öğretmen adaylarının ve ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık, algı ve tutum düzeyleri, üzerine yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Bu bilgiler ışığında, Türkiye’de sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin görüşlerini ortaya koyan bir araştırmaya rastlanmamıştır.

2.4.2. Yurtdışında yapılan araştırmalar

Alalaimat ve Taha (2013) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacı, Ürdün’de 2011-2012 eğitim öğretim yılında okutulan 10. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan sürdürülebilir kalkınmayla ilgili değerleri ve sürdürülebilir kalkınmanın 2002-2010 yılları arasında uygulanan sosyal bilgiler öğretim programına katkılarını belirlemektir. Araştırmada veriler içerik analizi yöntemiyle elde edilmiştir. Araştırma sonucunda 10. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında, aidiyet, sadakat, ekonomik kalkınma değerleri, sosyal değerler ve hoşgörü değerlerinin yer aldığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, sürdürülebilir kalkınmanın sosyal bilgiler öğretim programına, öğrencilerin insan ve çevre arasındaki karşılıklı ilişkiyi anlamaları, karşılaştıkları sorunları çözmeleri, iyi bir yaşam için gerekli olan yüksek idealleri ve insani değerleri geliştirmeleri ve kalkınmadaki rollerini yerine getirmeleri konularında katkı sağlayabileceği ortaya çıkmıştır.

Al-Rabaani (2013) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma için turizme yönelik tutumlarını

incelemektir. Araştırmaya Sultan Qaboos Üniversitesi, eğitim fakültesinde son sınıfta öğrenim gören, 26 erkek ve 39 kadın olmak üzere toplam 65 sosyal bilgiler öğretmen adayı katılmıştır. Araştırmada veriler 37 maddeden oluşan bir anket aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma için turizme yönelik olumlu tutumlarının olduğu ve bu tutumlarının cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır.

Borg vd., (2014) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacı, öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınma kavramı algılarının, alanlarına ve mesleki deneyimlerine göre farklılık gösterip göstermediğini incelemektir. Araştırmaya 669 fen bilgisi öğretmeni, 373 sosyal bilgiler öğretmeni, 483 dil öğretmeni, 713 mesleki ve estetik-pratik öğretmen ve diğer disiplinlerden 739 öğretmen katılmıştır. Araştırmada veriler 23 maddeden oluşan anket aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınma kavramı algılarının alanlarına göre farklılaştığı, mesleki deneyimlerine göre ise farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır.

Yusuf vd., (2015) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından, Nijerya üst temel sosyal bilgiler öğretim programının içeriğinin sürdürülebilir kalkınma için yeterliliğini, ortaya çıkarmaktır. Araştırmaya 109 erkek, 197 kadın olmak üzere toplam 306 sosyal bilgiler öğretmeni katılmıştır. Araştırmada veriler “Öğretmenlerin Sürdürülebilir Kalkınma için Sosyal Bilgiler Öğretim Programının İçeriğini Değerlendirme Anketi” aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda üst temel sosyal bilgiler öğretim programının içeriğinin sürdürülebilir kalkınma için yeterli olmadığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğretmenlerin cinsiyetlerinin ve mesleki deneyimlerinin değerlendirmelerini etkilemediği ancak aldıkları eğitimin kalitesinin ve kamu veya özel okulda görev yapmalarının değerlendirmelerini etkilediği ortaya çıkmıştır.

Ifegbesan, Lawal ve Ramped (2017) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacı, Nijerya'daki sosyal bilgiler öğretmenleri eğitim programındaki sürdürülebilirlik temalarını ve kavramlarını incelemektir. Araştırmada veriler içerik analizi yöntemiyle elde edilmiştir. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenleri eğitim programının sürdürülebilirlik ve sürdürülebilirlik hedeflerine odaklanma açısından sınırlı bir içeriğe sahip olduğu ve sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma konularının öğretilbileceği derslerin çoğunun seçmeli olduğu ortaya çıkmıştır.

Olayinka (2020) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacı, Nijerya'nın Ondo şehrindeki seçilen ortaokullardaki öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma kavramına ilişkin bilgi, tutum ve uygulama düzeylerini belirlemektir. Araştırmaya 18 farklı ortaokuldan toplam 540 öğrenci katılmıştır. Araştırmada veriler öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma kavramına ilişkin bilgi, tutum ve uygulamalarını içeren bir anket aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma kavramına ilişkin bilgi, tutum ve uygulamalarının yüksek düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır.

Yurtdışında sosyal bilgiler ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, sosyal bilgiler ders kitabında yer alan sürdürülebilir kalkınmayla ilgili değerlerin incelendiği, sosyal bilgiler dersi öğretim programının ve sosyal bilgiler öğretmenleri eğitim programının içeriğinin değerlendirildiği, sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınma kavramına yönelik algı, bilgi, tutum ve uygulamalarının ortaya konulduğu ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma için turizme yönelik tutumlarının incelendiği araştırmaların gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu kapsamda, yurtdışında da sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin görüşlerini ortaya koyan bir araştırmaya rastlanmamıştır.

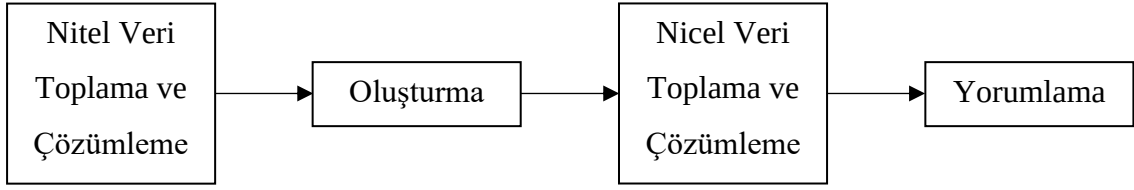
3. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin analizi ve araştırmada inandırıcılık ve etik başlıklarına yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin görüşlerini incelemeyi amaçlayan bu araştırmada karma yöntem kullanılmıştır. Karma yöntem, bir araştırmada hem nitel hem de nicel yöntemleri işe koşarak verilerin toplandığı ve analiz edildiği ve bulguların bütünleştirildiği bir araştırma yöntemidir (Tashakkori ve Creswell, 2007). Karma yöntem, nicel ve nitel verilerin elde edilmesini ve bu verilerin birleştirilmesini amaçlayan bir araştırma türüdür. Karma yöntem, bir araştırmada yalnızca nicel ya da sadece nitel araştırma yöntemlerinin kullanılması yerine bu yöntemlerin birlikte kullanılmasının araştırma problemine daha fazla katkı sağlayacağını öne sürer (Creswell, 2017). Karma yöntem, bir araştırma problemini çözerken araştırmacıların var olan tüm yöntemlerden yararlanabilmesi açısından kullanışlıdır (Creswell ve Plano Clark, 2018). Bu araştırmada, araştırma problemini nitel ve nicel yöntemleri bir arada kullanarak açıklamaya imkân vermesi nedeniyle karma araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Karma yöntemin, yakınsayan paralel, açıklayıcı sıralı, keşfedici sıralı ve iç içe olmak üzere dört temel deseni bulunmaktadır (Creswell ve Plano Clark, 2018). Bu araştırmada keşfedici sıralı desen kullanılmıştır. Keşfedici sıralı desende, araştırmacılar ilk olarak nitel verileri elde ederler ve daha sonra elde edilen bu verileri nicel araştırma bölümünde kullanırlar. İkinci veri seti, ilk veri setine dayalıdır. Keşfedici sıralı desenin amacı, belirli bir evrene yönelik daha nitelikli ölçme yöntemlerini geliştirmek ve az sayıda katılımcıdan elde edilen verilerin evrene genellenebilirliğini incelemektir (Creswell, 2017). Bu araştırmada keşfedici sıralı desenin kullanılmasının temel nedeni az sayıdaki öğretmen ve öğrenciden elde edilen nitel verilerin yeni bir ölçme aracı geliştirilerek genellenebilirliğinin incelenmesine olanak sağlamasıdır. Keşfedici sıralı desen süreci (Creswell ve Plano Clark, 2018, s. 77) Şekil 3.1.'de gösterilmiştir.

Şekil 3.1. Keşfedici sıralı desen süreci (Creswell ve Plano Clark, 2018, s. 77)

Bu araştırmada keşfedici sıralı desene uygun olarak, sosyal bilgiler öğretmenleri ve ortaokul 8. sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak nitel veriler elde edilmiştir. Daha sonra elde edilen nitel verilere dayalı olarak anketler geliştirilmiştir. Geliştirilen anketler sosyal bilgiler öğretmenlerine ve ortaokul 8. sınıf öğrencilerine uygulanarak araştırmanın nicel verileri elde edilmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın nitel aşamasına, Eskişehir il merkezinde görev yapan 12 sosyal bilgiler öğretmeni ve ortaokul 8. sınıfta öğrenim gören 13 öğrenci katılmıştır. Çalışma grubuna ortaokul 8. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin alınmasının nedeni bu öğrencilerin sosyal bilgiler dersinin öğrenimini tamamlamalarından dolayı bu ders ile ilgili yeterince bilgi sahibi olduklarının düşünülmesidir. Çalışma grubunun seçilmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleme yönteminde amaç, çeşitliliği sağlayarak genelleme yapmak değil, çeşitlilik içeren durumlar arasındaki benzerlikleri belirlemek ve bu çeşitlilik kapsamında problemin farklı yönlerini açıklamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmada maksimum çeşitliliği sağlamak amacıyla öğretmenlerin cinsiyet, mesleki kıdem ve mezun oldukları bölüm dikkate alınmış bu özellikler bakımından çeşitlilik gösteren katılımcılar araştırmaya dâhil edilmiştir. Öğrencilerin belirlenmesinde de cinsiyet, kardeş sayısı, anne baba eğitim durumu ve mesleği bakımından çeşitlilik gösteren öğrenciler araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmanın nitel aşamasına katılan öğretmen ve öğrenciler için kod isimler kullanılmıştır. Araştırmanın nitel aşamasına katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin kişisel bilgileri Tablo 3.1.'de gösterilmiştir.

Tablo 3.1. *Araştırmanın nitel aşamasına katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin kişisel bilgileri*

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Mesleki Kıdem	Mezun Olduğu Bölüm
Ceren	Kadın	38	17 yıl	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
İrem	Kadın	46	22 yıl	Tarih Bölümü
Gamze	Kadın	55	32 yıl	Tarih Bölümü
Mustafa	Erkek	50	24 yıl	Tarih Bölümü
Cengiz	Erkek	34	13 yıl	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
Osman	Erkek	35	11 yıl	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
Uğur	Erkek	43	20 yıl	Tarih Öğretmenliği
Aslı	Kadın	36	9 yıl	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
Ayşe	Kadın	44	22 yıl	Tarih Öğretmenliği
Zehra	Kadın	39	11 yıl	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
İlyas	Erkek	54	29 yıl	Tarih Bölümü
Enes	Erkek	56	34 yıl	Tarih Bölümü

Tablo 3.1.'e göre, araştırmanın nitel aşamasına katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin 6'sı kadın, 6'sı erkektir. Öğretmenlerin yaşları 34 ile 56 arasındadır. Öğretmenlerin mesleki kıdemleri 9 yıl ile 34 yıl arasındadır. Öğretmenlerin 5'i tarih bölümü, 5'i sosyal bilgiler öğretmenliği, 2'si ise tarih öğretmenliği mezunudur. Araştırmanın nitel aşamasına katılan öğrencilerin kişisel bilgileri de Tablo 3.2.'de gösterilmiştir.

Tablo 3.2. Araştırmanın nitel aşamasına katılan öğrencilerin kişisel bilgileri

Katılımcı	Cinsiyet	Kardeş Sayısı	Anne Eğitim Durumu	Baba Eğitim Durumu	Annenin Mesleği	Babanın Mesleği
Mahmut	Erkek	2	Yüksek Lisans	Yüksek Lisans	Odyometri Teknikeri	Muhasebeci
Yusuf	Erkek	2	Lisans	Yüksek Lisans	Hemşire	Öğretmen
Samet	Erkek	3	İlkokul	Ortaöğretim	Ev Hanımı	Fabrika İşçisi
Emir	Erkek	2	Ortaokul	Ortaöğretim	Ev Hanımı	Araç Tamircisi
Duygu	Kız	2	Lisans	Lisans	Ev Hanımı	Mühendis
Merve	Kız	8	Okuma yazma bilmiyor	Ortaokul	Ev Hanımı	Çalışmıyor
Elif	Kız	1	İlkokul	İlkokul	Ev Hanımı	Hasta Bakıcı
Ömer	Erkek	2	Ortaöğretim	Ortaöğretim	Ev Hanımı	Fabrika İşçisi
Fatma	Kız	2	Ortaöğretim	Ortaöğretim	Fabrika İşçisi	Emekli
Nuray	Kız	2	Ortaöğretim	Ortaöğretim	Ev Hanımı	Özel Güvenlik
Özge	Kız	2	Ortaöğretim	Ortaöğretim	Fabrika İşçisi	Kaynakçı
Gonca	Kız	3	Ortaöğretim	Ortaöğretim	Ev Hanımı	Emekli
Semra	Kız	3	Ortaöğretim	Ortaöğretim	Ev Hanımı	Esnaf

Tablo 3.2. incelendiğinde araştırmanın nitel aşamasına katılan öğrencilerin 8'inin kız, 5'inin erkek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin 8'i 2, 3'ü 3, 1'i 1 ve 1'i 8 kardeştir. Öğrencilerin 6'sının annesi ortaöğretim, 2'sinin ilkokul, 2'sinin lisans, 1'inin ortaokul, 1'inin yüksek lisans mezunu, 1'inin ise annesi okuma yazma bilmiyor. Öğrencilerin 8'inin babası ortaöğretim, 2'sinin yüksek lisans, 1'inin ilkokul, 1'inin ortaokul ve 1'inin ise lisans mezunudur. Öğrencilerin annelerinin meslekleri incelendiğinde 9'unun annesinin ev hanımı, 2'sinin fabrika işçisi, 1'inin odyometri teknikeri ve 1'inin ise hemşire olduğu görülmektedir. Diğer yandan öğrencilerden 2'sinin babası emekli, 2'sinin fabrika işçisi, 1'inin özel güvenlik, 1'inin kaynakçı, 1'inin esnaf, 1'inin muhasebeci, 1'inin öğretmen, 1'inin araç tamircisi, 1'inin mühendis, 1'inin hasta bakıcı, 1'inin babası ise çalışmamaktadır.

Araştırmanın nicel aşamasına Eskişehir il merkezinde görev yapan 146 sosyal bilgiler öğretmeni ve ortaokul 8. sınıfta öğrenim gören 556 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın nicel aşamasının katılımcılarını belirlemek amacıyla Eskişehir il merkezi

evren olarak belirlenmiştir. Eskişehir il merkezinde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sayısının çok olmamasından dolayı araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin seçiminde evrenden örneklem alınmamıştır. Eskişehir il merkezinde görev yapan tüm sosyal bilgiler öğretmenlerinin araştırmaya katılmaları sağlanmaya çalışılmıştır. 2021-2022 eğitim öğretim yılı itibari ile Eskişehir İl Millî Eğitim Müdürlüğü verilerine göre Eskişehir il merkezinde 243 sosyal bilgiler öğretmeni görev yapmaktadır. Araştırmanın nicel aşamasında tüm sosyal bilgiler öğretmenlerine ulaşılmaya çalışılmış ancak bu öğretmenlerden 146'sı araştırmaya katılmıştır.

Araştırmanın nicel aşamasına katılan ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin seçiminde ise evrenden örneklem alınmıştır. Yine 2021-2022 eğitim öğretim yılı itibari ile Eskişehir İl Millî Eğitim Müdürlüğü verilerine göre Eskişehir il merkezinde 8.424 ortaokul 8. sınıfta öğrenim gören öğrenci bulunmaktadır. Örneklem büyüklüğünü belirlemede 0.05 sapma miktarı ve 0.95 güven düzeyi dikkate alınmıştır. Bu kapsamda örneklem büyüklüğünün en az 370 olması gerekmektedir. Yeterli örneklem büyüklüğü dikkate alınarak, araştırmaya 556 ortaokul 8. sınıf öğrencisi dâhil edilmiştir. Örneklem grubunun seçilmesinde basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Basit seçkisiz örnekleme yönteminde evrendeki tüm birimlerin seçilmeleri için eşit ve bağımsız şansları bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle, seçilen bireyler diğer bireylerin seçilmesini etkilememektedir ve tüm bireylerin seçilme şansları eşittir (Büyüköztürk vd., 2018). Araştırmanın nicel aşamasına katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin kişisel bilgileri Tablo 3.3.'te gösterilmiştir.

Tablo 3.3. Araştırmanın nicel aşamasına katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin kişisel bilgileri

Kişisel Bilgiler		f
Cinsiyet	Kadın	78
	Erkek	68
Yaş	20-30	3
	31-40	50
	41-50	69
	51-60	24
Mesleki Kıdem	6-10 yıl	18
	11-15 yıl	33
	16-20 yıl	24
	21 yıl ve üzeri	71
Mezun Olunan Bölüm	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	68
	Tarih Öğretmenliği	30
	Tarih Bölümü	29
	Coğrafya Öğretmenliği	13
	Coğrafya Bölümü	6
Toplam		146

Tablo 3.3.'e göre araştırmanın nicel aşamasına katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin 78'i kadın, 68'i ise erkektir. Öğretmenlerin 3'ü 20-30, 50'si 31-40, 69'u 41-50 ve 24'ü 51-60 yaş aralığındadır. Öğretmenlerin 18'i 6-10 yıl, 33'ü 11-15 yıl, 24'ü 16-20 yıl ve 71'i 21 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahiptir. Ayrıca öğretmenlerin 68'i sosyal bilgiler öğretmenliği, 30'u tarih öğretmenliği, 29'u tarih bölümü, 13'ü coğrafya öğretmenliği ve 6'sı coğrafya bölümü mezunudur. Araştırmanın nicel aşamasına katılan öğrencilerin kişisel bilgileri de Tablo 3.4.'te gösterilmiştir.

Tablo 3.4. Araştırmanın nicel aşamasına katılan öğrencilerin kişisel bilgileri

Kişisel Bilgiler	f
Cinsiyet	Kız
	286
	Erkek
	270
Kardeş Sayısı	1
	88
	2
	272
	3
	137
	4
	47
	5 ve üzeri
	12
Anne Eğitim Durumu	Okuma yazma bilmiyor
	10
	İlkokul mezunu
	124
	Ortaokul mezunu
	101
	Ortaöğretim mezunu
	203
	Ön lisans mezunu
	52
	Lisans mezunu
	54
	Yüksek lisans mezunu
	12
Baba Eğitim Durumu	Okuma yazma bilmiyor
	5
	İlkokul mezunu
	71
	Ortaokul mezunu
	104
	Ortaöğretim mezunu
	228
	Ön lisans mezunu
	61
	Lisans mezunu
	72
	Yüksek lisans mezunu
	12
	Doktora mezunu
	3
Toplam	556

Tablo 3.4. incelendiğinde araştırmanın nicel aşamasına katılan öğrencilerin 286'sının kız, 270'inin ise erkek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin 88'inin 1, 272'sinin 2, 137'sinin 3, 47'sinin 4 ve 12'sinin 5 ve üzeri kardeşi bulunmaktadır. Öğrencilerin 10'unun annesi okuma yazma bilmiyor, 124'ünün ilkokul, 101'inin ortaokul, 203'ünün ortaöğretim, 52'sinin ön lisans, 54'ünün lisans ve 12'sinin yüksek lisans mezunudur. Ayrıca öğrencilerin 5'inin babası okuma yazma bilmiyor, 71'inin ilkokul, 104'ünün ortaokul, 228'inin ortaöğretim, 61'inin ön lisans, 72'sinin lisans, 12'sinin yüksek lisans ve 3'ünün doktora mezunudur.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler, öğretmen ve öğrenciler ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler, “Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğretmen

Görüşleri Anketi” ve “Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğrenci Görüşleri Anketi” aracılığıyla elde edilmiştir.

3.3.1. Yarı yapılandırılmış görüşme

Araştırmada öğretmen ve öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik görüşleri yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla belirlenmiştir. Öğretmen ve öğrenciler ile yarı yapılandırılmış görüşmeleri gerçekleştirmek amacıyla görüşme soruları hazırlanmıştır. Öğretmen ve öğrencilere yönelik hazırlanan görüşme soruları 5 sosyal bilgiler eğitimi alan uzmanının görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan gelen öneriler doğrultusunda sorular gözden geçirilmiştir. Öğretmenlere yönelik hazırlanan görüşme soruları için 2 sosyal bilgiler öğretmeni, öğrencilere yönelik hazırlanan görüşme soruları için ise 3 ortaokul 8. sınıfta öğrenim gören öğrenci ile pilot görüşme yapılmıştır. Pilot görüşmelerden sonra toplam 10 sorudan oluşan öğretmen görüşme soruları ve toplam 8 sorudan oluşan öğrenci görüşme soruları son şeklini almıştır. Öğretmenlere yönelik hazırlanan görüşme soruları EK-4’te, öğrencilere yönelik hazırlanan görüşme soruları ise EK-5’te sunulmuştur.

Araştırma kapsamında 12 sosyal bilgiler öğretmeni ve 13 ortaokul 8. sınıfta öğrenim gören öğrenci ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Öğretmen ve öğrenciler ile gerçekleştirilen görüşmelere yönelik bilgiler Tablo 3.5.’te sunulmuştur.

Tablo 3.5. Öğretmen ve öğrenciler ile gerçekleştirilen görüşmelere yönelik bilgiler

Katılımcı	Katılımcı Türü	Görüşme Süresi	Görüşme Yapılan Yer
Ceren	Öğretmen	24'11	Çevrimiçi
İrem	Öğretmen	10'19	Memur Odası
Gamze	Öğretmen	29'40	Çevrimiçi
Mustafa	Öğretmen	34'04	Öğretmenler Odası
Cengiz	Öğretmen	31'50	Çevrimiçi
Osman	Öğretmen	40'53	Çevrimiçi
Uğur	Öğretmen	11'27	Okul Eşya Odası
Aslı	Öğretmen	17'03	Çevrimiçi
Ayşe	Öğretmen	17'44	Öğretmenler Odası
Zehra	Öğretmen	11'22	Öğretmenler Odası
İlyas	Öğretmen	12'36	Öğretmenler Odası
Enes	Öğretmen	22'09	Çevrimiçi
Mahmut	Öğrenci	4'14	Sınıf
Yusuf	Öğrenci	3'20	Sınıf
Samet	Öğrenci	3'59	Sınıf
Emir	Öğrenci	4'18	Sınıf
Duygu	Öğrenci	4'51	Sınıf
Merve	Öğrenci	4'49	Sınıf
Elif	Öğrenci	7'21	Sınıf
Ömer	Öğrenci	12'07	Sınıf
Fatma	Öğrenci	5'08	Sınıf
Nuray	Öğrenci	5'37	Sınıf
Özge	Öğrenci	3'50	Sınıf
Gonca	Öğrenci	3'10	Sınıf
Semra	Öğrenci	4'58	Sınıf

Tablo 3.5.'te görüldüğü gibi öğretmenler ile yapılan görüşmeler 10'19'' ile 40'53'' aralığında gerçekleştirilmiştir. Öğretmenler ile toplam 263'18'' görüşme yapılmıştır. Öğrenciler ile yapılan görüşmeler ise 3'10'' ile 12'07'' aralığında gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler ile toplam 67'42'' görüşme yapılmıştır.

3.3.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğretmen Görüşleri Anketi

Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğretmen Görüşleri Anketi, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik görüşlerini ortaya koyabilmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğretmen Görüşleri Anketi, araştırmanın nitel aşamasından elde edilen verilere dayalı olarak oluşturulmuştur. Anket

2 bölüm ve toplam 27 maddeden oluşmaktadır. Anketin her 2 bölümü de beşli Likert tipinde tasarlanmıştır. Anketin birinci bölümünde 16 madde yer almakta ve cevap seçenekleri “tamamen katılıyorum”, “katılıyorum”, “kararsızım”, “katılmıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” şeklindedir. Anketin ikinci bölümünde ise 11 madde yer almakta ve cevap seçenekleri “hiçbir zaman”, “nadiren”, “bazen”, “genellikle” ve her zaman” şeklindedir. 2 bölümden oluşan anketin kapsam geçerliğini sağlamak amacıyla sosyal bilgiler eğitimi alanında 5 uzmandan görüş alınmıştır. Uzmanlardan gelen görüşler kapsamında gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Daha sonra maddelerinin yeterince anlaşılıp anlaşılmadığını belirlemek adına anket 2 sosyal bilgiler öğretmenine uygulanmış ve anket maddelerinin yeterince anlaşıldığı belirlenmiştir. Böylelikle anket örneklem grubuna uygulanmak üzere hazır duruma getirilmiştir. Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğretmen Görüşleri Anketi EK-6’da sunulmuştur. Ankette yer alan maddeler ve bu maddelere temel oluşturan araştırmanın nitel aşamasında elde edilen temalar Tablo 3.6.’da gösterilmiştir.

Tablo 3.6. Ankette yer alan maddeler ve bu maddelere temel oluşturan araştırmanın nitel aşamasında elde edilen temalar

Temalar	Maddeler
Kalkınmanın Sürekli Olması	Sürdürülebilir kalkınma, kalkınmanın sürekli olmasıdır.
Yenilik	Sürdürülebilir kalkınma, yenilikleri içerir.
Kaynakların Bilinçli Kullanılması	Sürdürülebilir kalkınma, kaynakların bilinçli kullanılmasıdır.
Ekonomik Faaliyetler	Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik faaliyetlerle ilgilidir.
Geleceğe Yönelik Çalışmalar	Sürdürülebilir kalkınma, geleceğe yönelik çalışmaları içerir.
Refah Seviyesinin Artırılması	Sürdürülebilir kalkınma, refah seviyesinin artmasıdır.
Üretim Faaliyetleri	Sürdürülebilir kalkınma, üretim faaliyetleriyle ilgilidir.
İşlevsel Rol Üstlenme	Öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersi önemli bir rol oynar.
Ekonomi Bilinci Kazandırma	Sosyal bilgiler dersi öğrencilere ekonomi bilinci kazandırır.
Farklı Bakış Açısı Kazandırma	Sosyal bilgiler dersi öğrencilere karşılaştıkları sorunlara farklı açılardan bakabilmeyi kazandırır.
Merak Artırma	Sosyal bilgiler dersi sürdürülebilir kalkınmaya yönelik öğrencilerin merakını artırır.
Yeterince Yer Alıyor	Sürdürülebilir kalkınma, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yeterince yer alıyor.
Yeterince Yer Almıyor	

Tablo 3.6. (Devam) *Ankette yer alan maddeler ve bu maddelere temel oluşturan araştırmanın nitel aşamasında elde edilen temalar*

Programda Sürdürülebilir Kalkınmayla İlişkilendirilebilecek Öğrenme Alanları	Sürdürülebilir kalkınma, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilebilir.
Programda Sürdürülebilir Kalkınmayla İlişkilendirilebilecek Beceriler	Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konular öğrencilerin 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki becerileri kazanmalarına katkı sağlar.
Programda Sürdürülebilir Kalkınmayla İlişkilendirilebilecek Değerler	Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konular öğrencilerin 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki değerleri kazanmalarına katkı sağlar.
Yeterli	Sosyal bilgiler ders kitabını öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi kazandırması bakımından yeterli buluyorum.
Yetersiz	
Yapılandırmacılık Anlayışına Dayalı Etkinlikler	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik yapılandırmacılık anlayışına dayalı etkinlikler gerçekleştiririm.
Basılı Materyaller	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde basılı materyaller (ders kitabı, yardımcı kaynaklar vb.) kullanırım.
Görsel Materyaller	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde görsel materyaller kullanırım.
Görsel-İşitsel Materyaller	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde görsel-işitsel materyaller kullanırım.
İnteraktif Kaynaklar	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde interaktif kaynaklar kullanırım.
Büyük Grupla Öğretim Yöntemleri	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde büyük grupla öğretim yöntemlerini (düz anlatım, soru cevap, tartışma vb.) kullanırım.
Eğlendirici ve Eğitici Yöntemler	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde eğlendirici ve eğitici yöntemleri (drama vb.) kullanırım.
Grupla Öğretim Teknikleri	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde grupla öğretim tekniklerini (beyin fırtınası, altı şapkalı düşünme, gösteri vb.) kullanırım.
Sınıf Dışı Öğretim Teknikleri	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde sınıf dışı öğretim tekniklerini (gezi vb.) kullanırım.
Geleneksel Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri ve Araçları	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde geleneksel ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullanırım.
Tamamlayıcı Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri ve Araçları	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde tamamlayıcı (alternatif) ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullanırım.

3.3.3. Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğrenci Görüşleri Anketi

Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğrenci Görüşleri Anketi, ortaokul 8. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik görüşlerini ortaya koyabilmek amacıyla araştırmacı

tarafından geliştirilmiştir. Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğrenci Görüşleri Anketi, araştırmanın nitel aşamasından elde edilen verilere dayalı olarak oluşturulmuştur. Anket toplam 28 maddeden oluşmaktadır. Anket beşli Likert tipinde tasarlanmıştır. Ankette yer alan cevap seçenekleri “tamamen katılıyorum”, “katılıyorum”, “kararsızım”, “katılmıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” şeklindedir. Anketin kapsam geçerliğini sağlamak amacıyla sosyal bilgiler eğitimi alanında 5 uzmandan görüş alınmıştır. Uzmanlardan gelen görüşler kapsamında gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Daha sonra maddelerinin yeterince anlaşılıp anlaşılmadığını belirlemek adına anket 2 ortaokul 8. sınıfta öğrenim gören öğrenciye uygulanmış ve anket maddelerinin yeterince anlaşıldığı belirlenmiştir. Böylelikle anket örneklem grubuna uygulanmak üzere hazır duruma getirilmiştir. Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğrenci Görüşleri Anketi EK-7’de sunulmuştur. Ankette yer alan maddeler ve bu maddelere temel oluşturan araştırmanın nitel aşamasında elde edilen temalar Tablo 3.7.’de gösterilmiştir.

Tablo 3.7. Ankette yer alan maddeler ve bu maddelere temel oluşturan araştırmanın nitel aşamasında elde edilen temalar

Temalar	Maddeler
Doğal Afetler	Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte doğal afetlerin daha sık ortaya çıkmasına neden olur.
Doğal Kaynakların Tükenmesi	Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte doğal kaynakların tükenmesine sebep olur.
Can Kaybı	Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte can kayıplarının artmasına sebep olur.
Çevre Kirliliği	Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte çevre kirliliğinin artmasına sebep olur.
İhtiyaçların Dikkate Alınmaması	Gelecek nesillerin doğal kaynaklara ilişkin ihtiyaçları dikkate alınmıyor.
İhtiyaçların Dikkate Alınması	
Doğal Kaynakların Bilinçli Kullanılması	Gelecek nesillerin ihtiyaçları için doğal kaynakların bilinçli kullanılması gerekir.
İhtiyaçların Dikkate Alınmasının Önemi	Gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınması önemlidir.
Gelecek Nesillerin İhtiyaçlarının Karşılanması İçin Önlemler Alınması	Gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanması için önlemler alınması gerekir.
İnsan Hakları	Sosyal bilgiler dersinde insan haklarını öğrendim.
Çocuk Hakları	Sosyal bilgiler dersinde çocuk haklarını öğrendim.

Tablo 3.7. (Devam) *Ankette yer alan maddeler ve bu maddelere temel oluşturan araştırmanın nitel aşamasında elde edilen temalar*

Tüketici Hakları	Sosyal bilgiler dersinde tüketici haklarını öğrendim.
Hakların Önemi	Sosyal bilgiler dersinde hakların önemini öğrendim.
Hakların Kullanımı	Sosyal bilgiler dersinde hakların kullanımını öğrendim.
Başkalarının Haklarına Saygı	Sosyal bilgiler dersinde başkalarının haklarına saygılı olmak gerektiğini öğrendim.
Diğer Canlıların Hakları	Sosyal bilgiler dersinde diğer canlıların hakları olduğunu öğrendim.
Özgürlüğün Önemi	Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün önemini öğrendim.
Özgürlüğün Sınırı	Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün sınırı olduğunu öğrendim.
Özgürlüğün Çeşitleri	Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün çeşitlerini öğrendim.
Farklılıklara Saygı	Sosyal bilgiler dersinde farklılıklara saygı duymayı öğrendim.
Farklı Özellikler	Sosyal bilgiler dersinde insanların farklı özellikleri olduğunu öğrendim.
Eşitlik	Sosyal bilgiler dersinde bütün insanların eşit olduğunu öğrendim.
Empati	Sosyal bilgiler dersinde empati kurmayı öğrendim.
Çevrenin Korunması	Sosyal bilgiler dersinde çevrenin korunması gerektiğini öğrendim.
Kirlilik Türleri	Sosyal bilgiler dersinde kirlilik türlerini öğrendim.
Çevreye Verilen Zararlar	Sosyal bilgiler dersinde çevreye verilen zararları öğrendim.
Doğal Kaynakların İstisraf Edilmesi	Sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların istisraf edildiğini öğrendim.
Doğal Kaynakların Korunması	Sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların korunması gerektiğini öğrendim.
Gezi	
Sunum	
Proje	Sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili etkinlikler (gezi, sunum, proje, slogan, oyun vb.) yapılmasını isterim.
Slogan	
Oyun	

3.4. Verilerin Analizi

Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan bu araştırmanın verilerinin analizinde nitel ve nicel veri analiz yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmada öğretmen ve öğrenciler ile gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen nitel

veriler tümevarımsal analiz yaklaşımı ile analiz edilmiştir. Gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler yazılı metin haline getirilmiş ve tümevarımsal analize uygun olarak analiz edilerek kodlara ulaşılmıştır. Daha sonra ulaşılan kodlardan temalara, temalar temel alınarak da bulgulara ulaşılmıştır.

Öğretmen ve öğrencilere uygulanan anketlerden elde edilen veriler SPSS 22 paket programından yararlanılarak analiz edilmiştir. Anketlerden elde edilen veriler SPSS 22 paket programına girilmiş ve kayıp değeri olan 77 katılımcı veri setinden çıkarılmıştır. Daha sonra anketlerden elde edilen verilere ilişkin frekans, yüzde ve aritmetik ortalamalar verilmiştir.

3.5. Araştırmada İnandırıcılık ve Etik

Araştırmada nitel verilerin inandırıcılığını sağlamak amacıyla birtakım uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda araştırmacı tarafından analiz edilen nitel verilerin %20'si doktora tez aşamasında olan bağımsız bir araştırmacı tarafından yeniden analiz edilmiştir. Bağımsız araştırmacı sosyal bilgiler eğitimi alanında yüksek lisans derecesine sahiptir ve doktora eğitimine devam etmektedir. Daha sonra araştırmacı ve bağımsız araştırmacı tarafından yapılan analizler karşılaştırılmış ve üzerinde fikir birliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Araştırmada nitel verilerin inandırıcılığını sağlamak amacıyla katılımcılardan elde edilen veriler bulgular bölümünde doğrudan alıntılar şeklinde verilmiştir. Bunun dışında katılımcıların diğer insanlardan etkilenmeyecekleri ve kendi görüşlerini rahatlıkla ifade edebilecekleri bir ortam oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda katılımcılara elde edilecek verilerin sadece bu araştırma için kullanılacağı ve araştırma dışında herhangi bir şekilde kullanılmayacağı ifade edilmiştir. Bunun dışında gerek çevrimiçi gerekse yüz yüze yapılan görüşme ortamlarında araştırmacı ve görüşme yapılan kişiden başka birilerinin olmamasına özen gösterilmeye çalışılmıştır.

Araştırma süreci boyunca etik ilkelere dikkat edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda ilgili kurum ve kurullardan gerekli izinler alınmıştır. Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu ve Eskişehir İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden alınan izin belgeleri EK-1, EK-2 ve EK-3'te sunulmuştur. Bunun dışında araştırmanın katılımcılarından ve öğrenci velilerinden sözlü ve yazılı izinler alınmıştır. Öğretmen, öğrenci ve veli araştırma gönüllü katılım formları EK-8, EK-9 ve EK-10'de sunulmuştur. Ayrıca gizlilik ilkesi gereği katılımcılara kod isimler verilmiştir.

4. BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir

Kalkınmaya Yönelik Görüşleri

Bu bölümde sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik görüşlerinden elde edilen bulgular sunulmuştur.

4.1.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sürdürülebilir kalkınma

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın tanımı ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar Tablo 4.1.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın tanımı ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar

Temalar
Kalkınmanın Sürekli Olması
Yenilik
Kaynakların Bilinçli Kullanılması
Ekonomik Faaliyetler
Geleceğe Yönelik Çalışmalar
Refah Seviyesinin Artırılması
Üretim Faaliyetleri

Tablo 4.1.'de görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın tanımı ile ilgili görüşlerinde öne çıkan görüş kalkınmanın sürekli olmasıdır. Öğretmenler sürdürülebilir kalkınmayı yenilik olarak da tanımlamaktadır. Bunların yanı sıra öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tanımlarına ilişkin görüşleri kaynakların bilinçli kullanılması, ekonomik faaliyetler, geleceğe yönelik çalışmalar, refah seviyesinin artırılması ve üretim faaliyetleri temalarından oluşmaktadır. Öğretmenler sürdürülebilir kalkınmayı farklı boyutları ile tanımlamışlardır. Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Sürdürülebilir kalkınmayı kalkınmanın sürekli olması şeklinde açıklayan Ayşe Öğretmen görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Sürdürülebilir kalkınma dediğim zaman yapılan planlamaların ekonomik açıdan ve sosyal açıdan devamlılığı aklıma gelir. Geçici olarak veya işte yönetsel bir süreç değil de birbirini takip eden gelişmelerin olduğu anlamına gelir diye düşünüyorum.

Ayşe Öğretmen sürdürülebilir kalkınmayı yapılan faaliyetlerin durmadan devam etmesi şeklinde yorumlamıştır.

Sürdürülebilir kalkınmayı yenilik olarak ele alan İlyas Öğretmen görüşlerini “Sürekli yeni bir şeyler üretmek. Yenilik. Sürekli her alanda yenilik, yenilenme.” şeklinde ifade etmiştir. İlyas Öğretmen sürdürülebilir kalkınmayı yenilik olarak yorumlamıştır.

Sürdürülebilir kalkınmayı kaynakların bilinçli kullanılması şeklinde tanımlayan Aslı Öğretmen görüşlerini “Doğal kaynaklarımızı bilinçli bir şekilde kullanmak.” şeklinde ifade etmiştir. Aslı Öğretmen sürdürülebilir kalkınmayı kaynakların akla uygun bir şekilde kullanılması olarak ele almıştır. Benzer şekilde sürdürülebilir kalkınmayı kaynakların bilinçli kullanılması şeklinde değerlendiren Cengiz Öğretmen’in görüşleri şu şekildedir:

Gelecek kuşakların kaynaklarından çalmadan kendi kaynaklarımızı yeteri kadar kullanmak bu şekilde tanımlayabilirim. Gelecek kuşakların kendisini idame ettirecek kaynakları hiçbir şekilde kendi adımıza kullanmadan, sadece kendimize yetecek kadarını kullanmak diye tarif edebilirim.

Cengiz Öğretmen sürdürülebilir kalkınmayı gelecek nesillerin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak kaynakların tasarruflu kullanılması olarak değerlendirmiştir.

Sürdürülebilir kalkınmayı ekonomik faaliyetler olarak ele alan Enes Öğretmen görüşlerini “Sürdürülebilir kalkınma toplumun her kesiminin ekonomik faaliyetler içerisinde bulunup gelir dağılımının dengelenebilmesidir.” şeklinde açıklamıştır. Enes Öğretmen sürdürülebilir kalkınmayı ekonomik faaliyetler ile ilişkilendirmiştir.

Sürdürülebilir kalkınmayı geleceğe yönelik çalışmalar olarak ele alan İrem Öğretmen’in görüşleri ise şu şekildedir: “Sürdürülebilir kalkınma devletin ileriye dönük tutarlı projeler yapması.” İrem Öğretmen sürdürülebilir kalkınmayı yapılan faaliyetlerin ileriye yönelik olması şeklinde düşünmüştür.

Sürdürülebilir kalkınmayı refah seviyesinin artırılması şeklinde tanımlayan Uğur Öğretmen görüşlerini “Sürdürülebilir kalkınma herkesin hayat boyunca yararlanabilmiş olduğu bir standarttır. Sosyolojik, sosyal anlamda milletin rahat ettiği bir kavramdır.” şeklinde belirtmiştir. Uğur Öğretmen sürdürülebilir kalkınmayı toplumdaki bireylerin yaşam şartlarının iyileştirilmesi olarak değerlendirmiştir.

Sürdürülebilir kalkınmayı üretim faaliyetleri olarak düşünen Gamze Öğretmen görüşlerini “Sürdürülebilir kalkınma her durumda şartlar değiştikçe değişen şartlara göre uyum sağlayan üretim değerlerini üretebilme ve yine bu üretim değerlerinin ekonomiye katkısını sağlayabilmedir.” şeklinde ifade etmiştir. Gamze Öğretmen sürdürülebilir kalkınmayı her durumda üretim yapabilme ve üretimin ekonomiye olan katkısı olarak düşünmüştür. Yine aynı şekilde sürdürülebilir kalkınmayı üretim faaliyetleri olarak açıklayan Zehra Öğretmen de görüşlerini “Bir üretimin devamlılığını sağlayacak bir şeyi mesela üretimin olabileceği bir şeyi onu sürekli halde yapılmasını sağlamak, gerçekleştirmek.” şeklinde ifade etmiştir. Zehra Öğretmen sürdürülebilir kalkınmayı üretim faaliyetlerinin devamlı olması şeklinde ele almıştır.

Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayı alanyazınla örtüşen biçimde tanımladıkları şeklinde yorumlanabilir.

4.1.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin rolü

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin rolü ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar Tablo 4.2.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.2. *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin rolü ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar*

Temalar
İşlevsel Rol Üstlenme
Ekonomi Bilinci Kazandırma
Farklı Bakış Açısı Kazandırma
Merak Artırma

Tablo 4.2.’de görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenleri ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin işlevsel rol üstlendiğini belirtmişlerdir. Bunun yanında öğrencilere ekonomi bilinci ve farklı bakış açısı kazandırdığını dile getirmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin meraklarını artırdığını da ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin işlevsel rol üstlendiğini belirten Aslı Öğretmen görüşlerini “Çok önemli bir rol oynar. Çünkü bizim dersimiz bu dersin tam bence ne diyeyim odak noktası.” şeklinde ifade etmiştir. Aslı Öğretmen ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin merkezi bir konumda olduğunu altını çizmiştir.

Ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin işlevsel rol üstlendiğini belirten bir diğer öğretmen olan Ceren Öğretmen de görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

Hayatın içinden bir ders olduğumuz için çok büyük bir rol oynayabileceğini düşünüyorum. Çünkü genel itibarıyla konu dağılımlarımıza baktığımız zaman yaşamımızı sürdürebileceğimiz, geleceğimize yön verebileceğimiz hemen hemen bütün konularla ilgili bahsedilecek bizim derslerimiz içerisinde. O yüzden gayet iyi bir şekilde kendi derslerimizin içerisinde yavaş yavaş verilebileceğini düşünüyorum ve veriyoruz da zaten aslında.

Ceren Öğretmen sosyal bilgiler dersinin gerçek hayatla iç içe olduğunu ve bu nedenle ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada oldukça önemli görev üstlenebileceğini vurgulamıştır.

Ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin farklı bakış açısı kazandırdığını ve merak artırdığını dile getiren Osman Öğretmen görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

Bu bağlamda şunu söyleyebilirim ki sosyal bilgiler dersinin öğrencinin bu konudaki merakını artırma, kafasındaki sorularına başka farklı pencerelerden bakabilme konularında sosyal bilgilerin katkısı olduğuna inanıyorum.

Osman Öğretmen sosyal bilgiler dersinin ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada farklı katkılar sağlayabileceğini açıklamıştır.

Ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin ekonomi bilinci kazandırdığını düşünen Uğur Öğretmen görüşlerini “Aslında ekonomi bilinci katıyor. Yani ülkemizdeki işte doğal kaynaklar olsun beşeri yapı olsun yani insan yapısı olsun bununla ilgili genel bilgiler verebiliyoruz.” şeklinde belirtmiştir. Uğur Öğretmen sosyal bilgiler dersinin ekonomik boyutunu ön plana çıkarmıştır.

Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sosyal bilgiler dersinin ortaokul öğrencilerine farklı açılardan sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırdığını düşündükleri şeklinde yorumlanabilir.

4.1.3. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki yeri

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki yeri ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar Tablo 4.3.'te gösterilmiştir.

Tablo 4.3. *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki yeri ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar*

Temalar
Yeterince Yer Almıyor
Yeterince Yer Alıyor
Programda Sürdürülebilir Kalkınmayla İlişkilendirilebilecek Öğrenme Alanları
Birey ve Toplum
Kültür ve Miras
İnsanlar, Yerler ve Çevreler
Bilim, Teknoloji ve Toplum
Üretim, Dağıtım ve Tüketim
Etkin Vatandaşlık
Küresel Bağlantılar
Programda Sürdürülebilir Kalkınmayla İlişkilendirilebilecek Beceriler
Araştırma
Çevre Okuryazarlığı
Değişim ve Sürekliliği Algılama
Dijital Okuryazarlık
Eleştirel Düşünme
Empati
Finansal Okuryazarlık
Girişimcilik
Gözlem
Harita Okuryazarlığı
Hukuk Okuryazarlığı
İletişim
İş Birliği
Kalıp Yargı ve Önyargıyı Fark Etme
Karar Verme
Konum Analizi

Tablo 4.3. (Devam) *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki yeri ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar*

Medya Okuryazarlığı
Mekânı Algılama
Öz Denetim
Politik Okuryazarlık
Problem Çözme
Sosyal Katılım
Tablo, Grafik ve Diyagram Çizme ve Yorumlama
Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma
Yenilikçi Düşünme
Zaman ve Kronolojiyi Algılama
Programda Sürdürülebilir Kalkınmayla İlişkilendirilebilecek Değerler
Adalet
Aile Birliğine Önem Verme
Bağımsızlık
Barış
Bilimsellik
Çalışkanlık
Dayanışma
Duyarlılık
Dürüstlük
Estetik
Eşitlik
Özgürlük
Saygı
Sevgi
Sorumluluk
Tasarruf
Vatanseverlik
Yardımseverlik

Tablo 4.3.'ten anlaşılabacağı üzere sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki yeri ile ilgili görüşleri yeterince yer almıyor, yeterince yer alıyor, programdaki sürdürülebilir kalkınmayla ilişkilendirilebilecek öğrenme alanları, programdaki sürdürülebilir kalkınmayla ilişkilendirilebilecek beceriler ve programdaki sürdürülebilir kalkınmayla ilişkilendirilebilecek değerler temalarından oluşmaktadır. Bu temalar kapsamında sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın programda yeterince yer alıp almadığına, programdaki hangi öğrenme alanları ile ilişkili olduğuna, öğrencilere programdaki hangi beceri ve değerleri kazandırabileceğine yönelik görüşleri ortaya konulmuştur. Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yeterince yer almadığını düşünen Ceren Öğretmen görüşlerini “Bence yeterince yer almıyor.” şeklinde dile getirmiştir. Cengiz öğretmen de sürdürülebilir kalkınmanın programda yeterince yer almadığını “Ben programın genelinde yer aldığını düşünmüyorum açıkçası.” ifadeleri ile belirtmiştir. Benzer şekilde İlyas Öğretmen de “Çok fazla yok. Yeterli değil.” ifadeleri ile sürdürülebilir kalkınmanın programda yeterince yer almadığını belirtmiştir. Yine benzer şekilde Gamze Öğretmen de sürdürülebilir kalkınmanın programda yeterince yer almadığını “Yani konular cılız verilmiş bence. Yani daha iyi verilebilir.” ifadeleri ile ortaya koymuştur. Başka bir katılımcı olan İrem Öğretmen de aynı şekilde “...Çok yeterli olduğunu düşünmüyorum. Eksikler var.” ifadeleri ile sürdürülebilir kalkınmanın programda yeterince yer almadığını belirtmiştir.

Sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yeterince yer almadığını düşünen öğretmenlerin yanında yeterince yer aldığını düşünen az sayıda öğretmen de bulunmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yeterince yer aldığını düşünen Osman Öğretmen'in görüşleri şu şekildedir: “Sosyal bilgiler öğretim programlarının sürdürülebilir kalkınma konusundaki yeterliliği var ama şöyle de ekleyebilirim daha da fazla bu konuda kazanım veya öğrenme alanları oluşturulursa daha da bu konunun pekişeceğine inanıyorum.” Osman Öğretmen sürdürülebilir kalkınmanın programda yeterince yer aldığını ancak geliştirilmesi gereken noktaların olduğunu vurgulamıştır.

Sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yeterince yer aldığını düşünen Enes Öğretmen ise görüşlerini “Evet. Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili olan konuları gerektiğince işleyebildikten sonra yeterlidir diye düşünüyorum.” şeklinde ifade etmiştir. Aynı şekilde Mustafa Öğretmen de “Sosyal bilgiler ders programında yeteri kadar kazanım var. Ben bu konuda bir eksiklik görmüyorum.” görüşleri ile sürdürülebilir kalkınmanın programda yeterince yer aldığını ortaya koymuştur.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki hangi öğrenme alanları ile ilişkili olduğuna yönelik görüşleri şu şekildedir:

Sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki üretim, dağıtım ve tüketim, bilim, teknoloji ve toplum ve insanlar, yerler ve çevreler

öğrenme alanları ile ilişkili olduğunu düşünen Uğur Öğretmen görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

Üretim, dağıtım ve tüketim. Çünkü burada zaten biz ekonomik faaliyetleri ele alıyoruz. Özellikle üretim, dağıtım ve tüketim. Yine bilim, teknoloji ve toplum. Sonuçta şimdi kalkınmadan bahsettiğimize göre günümüzde teknolojiyi kullanmadan bir kalkınma hiçbir alanda mümkün değil. Onun için bilim, teknoloji ve toplumda da var. İnsanlar, yerler ve çevreler. Bu da tabii ki etkili olur. Neden çünkü yaşadığı yeri tanıyor. Beşeriyi, coğrafyayı tanıyor. Ondan sonra insanların yaşamış oldukları yerlerin özelliklerini bilebiliyor. Özellikle insanlar, yerler ve çevreler, bilim, teknoloji ve toplum, üretim, dağıtım ve tüketim. Bunlar tabii ki kalkınma ile ilgili bence bilgi veriyor.

Uğur Öğretmen öğrenme alanları ile sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişkiyi vurgulamıştır. Yine aynı şekilde sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı ile ilişkili olduğunu dile getiren Aslı öğretmen görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

İnsanlar, yerler ve çevreler zaten bunda sık sık dile getiriyoruz. Mesela bugün 7. sınıflara dersim vardı. Nüfus konusunu anlatırken zaten sürekli dile getirdim. Her taraf betonlaşıyor çocuklar. İnsanların yaşayacak alanı azalıyor. Ormanlarımız azalıyor. Topraklarımız azalıyor. Böyle giderse her taraf beton olacak. İnsanların yaşam alanları ister istemez daralacak. Bunlardan sürekli bahsediyorum. İnsanlar, yerler ve çevreler bu konuda önemli ünite.

Aslı Öğretmen insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanının sürdürülebilir kalkınma açısından oldukça önemli olduğuna dikkat çekmiştir. Sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki küresel bağlantılar öğrenme alanı ile ilişkili olduğunu düşünen Cengiz Öğretmen de görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

Benim direkt ilk başta söyleyebileceğim 7. öğrenme alanı küresel bağlantılar. Çünkü burada sürdürülebilirlik yalnızca bir ülkeyi ilgilendiren bir konu değil dünya genelini ilgilendiren bir konu. Küresel bağlantılardan zaten kasıt da o. Dünyanın tamamıyla ilgili olduğu için doğrudan doğruya küresel bağlantılar.

Cengiz Öğretmen sürdürülebilir kalkınmanın tüm dünyayı ilgilendiren bir konu olduğuna dikkat çekerek küresel bağlantılar öğrenme alanı ile ilişkisinin altını çizmiştir.

Sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki tüm öğrenme alanları ile ilişkili olduğunu düşünen Ayşe Öğretmen görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

Mesela birey ve toplum deyince orada direkt etkili. Kültür ve mirasta etkili. İnsanlar, yerler ve çevreler, bilim, teknoloji ve toplum, üretim, dağıtım ve tüketim kesinlikle olmazsa olmaz. Etkin vatandaşlık, küresel bağlantılar.

Ay e  ğretmen programdaki tüm öğrenme alanları ile sürdürülebilir kalkınmanın ilişkili olduğunu vurgulamıştır.

Sosyal bilgiler  ğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların  ğrencilere 2018 Sosyal Bilgiler Dersi  ğretim Programı'ndaki hangi beceri ve değerleri kazandırabileceğine yönelik görüşleri  u şekildedir:

Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların  ğrencilere 2018 Sosyal Bilgiler Dersi  ğretim Programı'ndaki birçok beceri ve değer kazandırabileceğini d  nen Mustafa  ğretmen görüşlerini  u şekilde belirtmiştir:

Şimdi sürdürülebilir kalkınmada herhalde araştırma önemli. Değişim ve sürekliliği algılama. Yani dijital okuryazarlık yani teknoloji kullanma anlamında kullanılıyorsa. Bunun da etkisi olabilir. Eleştirel d  nme olabilir. Finansal okuryazarlık yani ekonomik bilgi gerektiren şeyler vardır. Girişimcilik çok çok bağlantılı. Gözlem. Hani kalkınmada ekonomik faaliyetlerde hani hukuk bazen önemli olabilir. Yani sorunlar çıkabilir, sıkıntılar yaşanabilir evet olabilir. İletişim direkt ilgili. İ  birliği ilgili. Karar verme. Sonuçta bir şey yapabilmek için önce karar vermek gerekiyor o da olabilir. Mekânı algılama olabilir. Yani bulunan me nı herhalde özelliklerini anlayabilmek olabilir.  z denetim olabilir. Politik okuryazarlık. Sonuçta kalkınma, ekonomi bunlar sonuçta politikayla da i  i  kavramlar. Onun için orada ilgili olabilir. Problem   zme, sosyal katılım, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama. Bunlar mutlaka bilinmesi gerekiyor. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, yenilikçi d  nme. Bunlar da etkili olabilir. Şimdi değerler eğitiminde adalet herhalde burada mutlaka olması gerekiyor. Yani bilimsellik biraz olabilir. Çalışkanlık mutlaka. Dayanışma mutlaka olması gerekiyor. Dürüstlük olması gerekiyor. Eşitlik olabilir.  zg rl k evet o kapsama girer. Sorumluluk da olabilir. Tasarruf direkt etkili evet bunlar.

Mustafa  ğretmen programdaki birçok beceri ve değer sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konular aracılığıyla öğrencilere kazandırılabilceğini vurgulamıştır. Aslı  ğretmen de sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların  ğrencilere 2018 Sosyal Bilgiler Dersi  ğretim Programı'ndaki birçok beceri ve değer kazandırabilceğine yönelik görüşlerini  u şekilde ifade etmiştir:

...Hocam empatiyi geliştiriyor. Çünkü dediğim gibi çevremizi kirletirsek gelecek nesiller ne diyecekler. Bizim atalarımız özellikle büyüklerimiz çevreyi çok kötü kullanmışlar. Hunharca kullanmışlar. Bize ya anası bir dünya bırakmamı lar. Empatiyi bence geliştiriyor hocam. Gözlem diyelim. İ  birliği kesinlikle. Karar verme, konum analizi, me nı algılama, öz denetim kesinlikle var. Problem   zme, sosyal katılım, yenilikçi d  nme de var hocam. Zaman ve kronolojiyi algılama da bence var. Adalet anlayışı var. Aile birliğine önem verme.

Bağımsız bir şekilde karar alıyorlar hocam. Aslında bunların hepsi var bence. Barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, eşitlik, özgürlük. Hocam bence hepsi var.

Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğrencilere 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki birçok beceri ve değeri kazandırabileceğini düşünen bir başka öğretmen olan Enes Öğretmen'in görüşleri de şu şekildedir:

Araştırma, çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, dijital okuryazarlık, eleştirel düşünme, finansal okuryazarlık, girişimcilik, gözlem, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, iletişim, iş birliği, karar verme, konum analizi, medya okuryazarlığı, mekânı algılama, öz denetim, politik okuryazarlık, problem çözme, sosyal katılım, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, yenilikçi düşünme ve zaman ve kronolojiyi algılama. Değerlerde de adalet, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, dürüstlük, estetik, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik.

Gamze Öğretmen de benzer şekilde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğrencilere 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki birçok beceri ve değeri kazandırabileceğine yönelik görüşlerini şu ifadeler ile ortaya koymuştur:

Girişimcilik, gözlem, harita okuryazarlığı, iletişim, iş birliği, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, dijital okuryazarlık, empati, eleştirel düşünme, medya okuryazarlığı, mekânı algılama, öz denetim, politik okuryazarlık, problem çözme, sosyal katılım, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, yenilikçi düşünme, zaman ve kronolojiyi algılama. Sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, duyarlılık, dürüstlük, çalışkanlık, dayanışma, bilimsellik, bağımsızlık, adalet, aile birliğine önem verme, eşitlik, sevgi, saygı.

Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük bir kısmının sürdürülebilir kalkınmanın programda yeterince yer almadığını, küçük bir kısmının ise yeterince yer aldığını düşündükleri şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca programdaki öğrenme alanlarının içeriği ile sürdürülebilir kalkınmanın içeriğinin uyumlu olduğunu ve bununla birlikte programdaki beceri ve değerler ile sürdürülebilir kalkınmanın oldukça ilişkili olduğunu da düşündükleri şeklinde yorumlanabilir.

4.1.4. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırma durumu

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırma durumu ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar Tablo 4.4.'te gösterilmiştir.

Tablo 4.4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırma durumu ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar

Temalar
Yetersiz
Yeterli

Tablo 4.4.’te görüldüğü üzere sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırması açısından yetersiz olduğunu düşünen sosyal bilgiler öğretmenlerinin yanında yeterli olduğunu düşünen öğretmenler de bulunmaktadır. Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırması açısından yetersiz olduğunu düşünen Osman Öğretmen görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

Bu konuda daha fazla katkıların yapılıp, konuların pekiştirilmesi gerekir. Çocukların kendilerinin de bir ürün, bir araştırma, bir materyal ortaya koyabilmelerini sağlaması gerekir.

Bu da var tabii ama tabii yine bunlarda daha fazla etkinliklerle, daha fazla destekleyici bilgiler veya başlıklarla pekiştirilmesi gerekir diye inanıyorum.

Osman Öğretmen sosyal bilgiler ders kitabında sürdürülebilir kalkınmaya yönelik etkinlik ve bilgilerin yeterli olmadığını altını çizmiştir.

Sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırması açısından yetersiz olduğunu düşünen Cengiz Öğretmen de görüşlerini “Söylediğim üzere bu konuda bizim eksiklerimiz var. Sosyal bilgiler ders kitabında bu konuların yeterli olmadığını söyleyebilirim. Eksiklik olduğunu düşünüyorum sürdürülebilir kalkınma ya da işte sürdürülebilirlik açısından.” şeklinde ifade etmiştir. Yine aynı şekilde İrem Öğretmen “...Sıg kaldığını düşünüyorum. Çocukların isteklerine çok hitap edebildiği kanaatinde değilim. Yeterli gelmiyor bana göre.” ifadeleri ile Zehra Öğretmen “...Ekstra daha farklı harekete geçirme durumu söz konusu olmuyor yani. Teorikte kalıyor açıkçası. Uygulama yönü eksik kalıyor.” ifadeleri ile sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırması açısından yetersiz olduğunu belirtmişlerdir.

Sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırması açısından yeterli olduğunu düşünen az sayıda öğretmen de bulunmaktadır. Sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya

ilişkin bilgi ve beceri kazandırması açısından yeterli olduğunu düşünen Mustafa Öğretmen'in görüşleri şu şekildedir:

Ders kitabımız mesela bazı ünitelerde eleştirilebilir durumda ama bu konularda çok güzel örneklemeler var. Örnek olaylar vererek, mesela girişimcilik konusunda çok güzel örnek olay vererek. Öğrencilerin ilgisini çekecek şeyler var. Haritalar konusunda ders kitabımız mesela yeterli. Ekonomik faaliyetler konusu biraz daha dağınık anlatılmış ama biz öğretmen olarak onu biraz daha toparlıyoruz. Bu konuda ders kitabı bence yeterli. Öğrencilerin ilgisini çekecek şekilde hazırlanmış.

Mustafa Öğretmen sosyal bilgiler ders kitabında sürdürülebilir kalkınmayla ilgili örneklere yeterince yer verildiğini ön plana çıkarmıştır.

Uğur Öğretmen de “Ben yeterli buluyorum. Hatta fazla bile bu dönem açıkçası. Gerekliği kadar konular özellikle şu üç ünite de saymıştık zaten bence veriliyor. Onlar yeterli diye düşünüyorum kendi adıma.” görüşleri ile sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırması açısından yeterli olduğunu değerlendirmiştir.

Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük bir kısmının sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırmadığını, küçük bir kısmının ise kazandırdığını düşündükleri şeklinde yorumlanabilir.

4.1.5. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik düzenledikleri etkinlik ve uygulamalar

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik düzenledikleri etkinlik ve uygulamalar ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar Tablo 4.5.'te gösterilmiştir.

Tablo 4.5. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik düzenledikleri etkinlik ve uygulamalar ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar

Temalar
Yapılandırmacılık Anlayışına Dayalı Etkinlikler
Araştırma Yapma
Grafik Hazırlama
Proje Hazırlama
Büyük Grupla Öğretim Yöntemleri
Düz Anlatım
Soru Cevap
Tartışma
Eğlendirici ve Eğitici Yöntemler
Drama
Grupla Öğretim Teknikleri
Beyin Fırtınası
Altı Şapkalı Düşünme
Gösteri
Sınıf Dışı Öğretim Teknikleri
Gezi

Tablo 4.5. incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik yapılandırmacılık anlayışına dayalı etkinlikler düzenledikleri, büyük grupla öğretim yöntemlerini, eğlendirici ve eğitici yöntemleri, grupla öğretim tekniklerini ve sınıf dışı öğretim tekniklerini kullandıkları anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik yapılandırmacılık anlayışına dayalı etkinlikler düzenlediğini ve sınıf dışı öğretim tekniklerini kullandığını ifade eden Uğur Öğretmen'in görüşleri şu şekildedir:

Araştırma konusu veriyorum. Özellikle ülkemizin kaynaklarının mesela Eskişehir'deki kaynaklar. Şimdi yakın çevreden tabii ki başlıyoruz. Eskişehir'de olduğumuz için. Özellikle bunların araştırılması, sunulmasını istiyorum. Mesela bor minerali olsun Eskişehir'de. Yine linyit olsun. Eskişehir'deki tarım faaliyetleri olsun. Bunları sunum şeklinde çocukların aslında sunmalarını istiyorum. Bu şekilde etkinlikler yaparak çocukların en azından etrafından başlayarak kaynakların farkında olmasını sağlamaya çalışıyorum. Tabii gezi mümkünse yapmaya çalışıyoruz. Çünkü çevresel geziler de çocuğun görmesini ve etrafını tanımasını pekiştiriyor.

Uğur Öğretmen geziler düzenlediğini ve doğal kaynaklar konusunda yakından uzağa ilkesi çerçevesinde öğrencilere araştırma konusu verdiğini vurgulamıştır. Benzer şekilde yapılandırmacılık anlayışına dayalı etkinliklerden, büyük grupla öğretim

yöntemlerinden ve grupla öğretim tekniklerinden yararlandığını belirten Osman Öğretmen'in görüşleri ise şu şekildedir:

Genellikle bu konuda araştırma görevi veriyoruz. Çocuklara kendilerinin bir proje oluşturmalarını tabii bunu vermeden önce de bir proje yazımının adımlarını öğretiyoruz. Beyin fırtınası, soru cevap ya da altı şapka yöntemi. Her biri diyelim ki aynı projede kendi görüşlerini o biliyorsun renkleri var ya mavi sarı evet o konuda altı şapka yöntemini kullanabiliyoruz. Çünkü her birinin bakış açısını öğrenmek açısından, katkısını görebilmek açısından.

Osman Öğretmen öğrencilere araştırma görevi verdiğini, proje üretmelerini istediğini ve çeşitli yöntem ve tekniklerden yararlandığını açıklamıştır.

Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik yapılandırmacılık anlayışına dayalı etkinlikler düzenlediğini ifade eden bir başka öğretmen olan Ceren Öğretmen de görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

Genellikle mesela ne yapıyorduk çocuklara projeler üretirmeye çalışıyorduk. Mesela kendi ülkemden örnek vereyim kendi ülkemizdeki su kaynakları mesela son 20 yıl içerisinde su kaynaklarındaki tüketim ne miktarda, bunların zarar görenleri, bunların düzeltilebilme yollarıyla ilgili mesela projeler hazırlattık çocuklarla ilgili. Ya da ormanlık alanlarımız. Mesela son 20 yıl, 30 yıl, 40 yıl neyse bu ormanlık arazilerde fazlalaşma mı olmuş azalma mı olmuş bunun temel kaynakları ne olmuş mesela bunlarla ilgili grafikler hazırlattık.

Ceren Öğretmen doğal kaynaklar konusu ile ilgili öğrencilerin projeler ortaya koyduğunu ve yine doğal kaynaklar ile ilgili grafikler hazırladıklarını ifade etmiştir.

Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konularda büyük grupla öğretim yöntemlerini kullandığını açıklayan Aslı Öğretmen görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Konu anlatımını kendim yapıyorum. Soru cevap tekniğini kullanıyorum. Bunu çok yapıyorum. Çünkü onların o konu hakkında neler düşündüğünü bilmek benim için çok önemli. Neyi biliyorlar, neyi bilmiyorlar, ne kadar öğrenmişler.

Aslı Öğretmen soru cevap yöntemini önemseyişinin altını çizmiştir. Benzer şekilde Gamze Öğretmen de "...Soru cevap, anlatım, tartışma. Onların hepsini kullanıyoruz yani. Konunun özelliğine bağlı gelişiyor." ifadeleri ile büyük grupla öğretim yöntemlerini kullandığını açıklamıştır.

Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konularda büyük grupla öğretim yöntemlerini, eğlendirici ve eğitici yöntemleri ve grupla öğretim tekniklerini kullandığını ifade eden Cengiz Öğretmen görüşlerini şu şekilde belirtmiştir: "...Genelde soru cevap kullanıyoruz bu şekilde. Gösterip yaptırma demeyeyim de sadece gösterme mi diyebilirsiniz işte o onu

kullandık. Drama kullandık.” Cengiz Öğretmen farklı yöntem ve teknikleri kullandığını vurgulamıştır.

Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik çağdaş eğitim anlayışına dayalı etkinlik ve uygulamalar düzenledikleri ve çeşitli yöntem ve teknikler kullandıkları şeklinde yorumlanabilir.

4.1.6. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde yararlandıkları materyal ve kaynaklar

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde yararlandıkları materyal ve kaynaklar ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar Tablo 4.6.’da gösterilmiştir.

Tablo 4.6. *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde yararlandıkları materyal ve kaynaklar ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar*

Temalar
Basılı Materyaller
Ders Kitabı
Yardımcı Kaynaklar
Görsel Materyaller
Resimler
Fotoğraflar
Haritalar
Gazete Haberleri
Görsel-İşitsel Materyaller
Videolar
Filmler
Animasyonlar
İnteraktif Kaynaklar
Akıllı Tahta
İnternet
Medya
EBA

Tablo 4.6.’da belirtildiği üzere sosyal bilgiler öğretmenleri sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde basılı materyaller, görsel materyaller, görsel-ışitsel materyaller ve interaktif kaynaklar kullandıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde basılı materyaller ve interaktif kaynaklar kullanan İlyas Öğretmen'in görüşleri şu şekildedir: “Genelde ders kitabı. Bir de yardımcı kaynaklarımız var tabii ki. İnternette bu indirdiğimiz akıllı tahta uygulamaları var. Onları kullanıyoruz. Onlar var.” İlyas Öğretmen sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konuların öğretiminde ağırlıklı olarak basılı materyaller kullanmasının yanında interaktif kaynakları da kullandığını belirtmiştir. Yine benzer şekilde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde basılı materyaller ve interaktif kaynaklar kullandığını ifade eden Uğur Öğretmen de görüşlerini şu şekilde açıklamıştır: “Genelde akıllı tahtayı kullanıyorum. Tabii o bize büyük kolaylık sağlıyor baktığımızda. Ders kitabı var. Onların ikisini kullanarak genelde götürmeye çalışıyorum.” şeklinde belirtmiştir.

Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde basılı materyaller, interaktif kaynaklar, görsel materyaller ve görsel-işitsel materyaller kullanan Enes Öğretmen görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

Tabii ki en başta ders kitabı. Çocukların elinin altında, hazır bulunan ve bizim elimizin altında hazır bulunan. Bizim için çok büyük bir hazine olan EBA var elimizin altında. İçinde her türlü kaynağın bulunduğu. Tabii benim kendi arşivim var. Benim yıllardır bu ders materyallerini biriktirdiğim konularla ilgili animasyonlar, filmler, resimler. Ne varsa elimde o konuyla ilgili.

Enes Öğretmen sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde çeşitli materyal ve kaynaklardan yararlandığını vurgulamıştır. Benzer şekilde interaktif kaynaklar ve görsel materyallerden yararlandığını belirten İrem Öğretmen görüşlerini “Medyadan yararlanıyoruz, gazete haberleri ve bunun dışında internette falan hangi alanda neler yapılmış, başarı hikâyeleri falan paylaşılmaya çalışılıyor.” şeklinde ifade etmiştir.

Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde görsel materyaller kullanan Osman Öğretmen de görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir: “...Bu konuyla ilgili fotoğraflar kullanıyorum.” Zehra Öğretmen de “Videolar izletiyoruz çocuklara bu konuya yönelik. Bunun dışında ders kitabımızı kullanıyoruz doğal olarak. Yardımcı kaynaklardan da faydalanabiliyoruz bazen.” görüşleri ile basılı materyaller ve görsel-işitsel materyallerden yararlandığını belirtmiştir. Benzer şekilde basılı materyaller, görsel materyaller, görsel-işitsel materyaller ve interaktif kaynaklar kullanan Mustafa Öğretmen de görüşlerini “Başta tabii ki ders kitabımız. Haritalar bizim işimize çok yarıyor. Bunun

dışında gerek EBA olsun gerekse biz kendi çabalarımızla çeşitli videolar kullanıyoruz.” şeklinde dile getirmiştir.

Araştırmamanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde kullandıkları materyal ve kaynakları çeşitlendirdikleri şeklinde yorumlanabilir.

4.1.7. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde kullandıkları ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçları

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde kullandıkları ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçları ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar Tablo 4.7.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.7. *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde kullandıkları ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçları ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar*

Temalar
Geleneksel Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri ve Araçları
Çoktan Seçmeli Sorular
Açık Uçlu Sorular
Doğru Yanlış Soruları
Eşleştirme Soruları
Boşluk Doldurma Soruları
Tamamlayıcı Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri ve Araçları
Çalışma Kâğıtları
Etkinlik Kâğıtları
Grafik Okuma
Diyagram Okuma

Tablo 4.7.’den anlaşılaacağı üzere sosyal bilgiler öğretmenleri sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde geleneksel ve tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullandıklarına yönelik görüş belirtmişlerdir. Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde geleneksel ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullandığını ifade eden Zehra Öğretmen’in görüşleri şu şekildedir: “Kullandığımız ölçme değerlendirme daha çok işte çoktan seçmeli

sorular. Doğru yanlış şeklinde. Eşleştirmeli sorular soruyoruz, çocuklara yöneltiyoruz. Açık uçlu evet bunu da kullanıyoruz. Bu şekilde değerlendirme ölçütümüz.” Zehra Öğretmen çeşitli ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullandığının altını çizmiştir.

Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde geleneksel ve tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullandığını belirten İlyas Öğretmen görüşlerini “Değerlendirme aracı olarak testler veriyorum. Bunlarla ilgili test yapıyoruz. Yine sınıf içinde konu sonrasında sorularla çocukların kendi fikirlerini açık uçlu sorularla alıyorum. Boşluk doldurma veya diyagram var.” şeklinde ifade etmiştir. İlyas Öğretmen geleneksel ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarının yanında tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını da kullandığını vurgulamıştır. Aynı şekilde Mustafa Öğretmen’in “Doğru yanlış, eşleştirme ve grafik bilgisi gibi farklı soru yöntemlerini uygulamaya çalışıyoruz.” şeklindeki görüşleri ve Cengiz Öğretmen’in de “Doğrudan doğruya söyleyebileceğim çalışma kâğıtları, etkinlik kâğıtları ve sınavlar. Normal yazılı sınavlarda çoktan seçmeli, eşleştirme, doğru yanlış ve boşluk doldurma. Bu şekilde değerlendirme yapıyorduk.” şeklindeki görüşleri bu öğretmenlerin geleneksel ve tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını birlikte kullandıklarını ortaya koymaktadır.

Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde kullandıkları ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını çeşitlendirdikleri şeklinde yorumlanabilir.

4.1.8. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın tanımı ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın tanımı ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 4.8.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.8. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın tanımı ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sürdürülebilir kalkınma, kalkınmanın sürekli olmasıdır.	79	54,1	61	41,8	3	2,1	3	2,1	-	-	4,46
Sürdürülebilir kalkınma, yenilikleri içerir.	78	53,4	63	43,2	4	2,7	1	0,7	-	-	4,47
Sürdürülebilir kalkınma, kaynakların bilinçli kullanılmasıdır.	94	64,4	47	32,2	2	1,4	3	2,1	-	-	4,57
Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik faaliyetlerle ilgilidir.	40	27,4	60	41,1	19	13	25	17,1	2	1,4	3,73
Sürdürülebilir kalkınma, geleceğe yönelik çalışmaları içerir.	82	56,2	57	39	3	2,1	4	2,7	-	-	4,48
Sürdürülebilir kalkınma, refah seviyesinin artmasıdır.	71	48,6	65	44,5	9	6,2	1	0,7	-	-	4,4
Sürdürülebilir kalkınma, üretim faaliyetleriyle ilgilidir.	52	35,6	66	45,2	11	7,5	17	11,6	-	-	4,02

Tablo 4.8.'e göre sosyal bilgiler öğretmenleri, Sürdürülebilir kalkınma, kalkınmanın sürekli olmasıdır (%54,1), Sürdürülebilir kalkınma, yenilikleri içerir (%53,4), Sürdürülebilir kalkınma, kaynakların bilinçli kullanılmasıdır (%64,4), Sürdürülebilir kalkınma, geleceğe yönelik çalışmaları içerir (%56,2) ve Sürdürülebilir kalkınma, refah seviyesinin artmasıdır (%48,6) maddelerine tamamen katılıyorum, Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik faaliyetlerle ilgilidir (%41,1) ve Sürdürülebilir kalkınma, üretim faaliyetleriyle ilgilidir (%45,2) maddelerine ise katılıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğunun sürdürülebilir kalkınma kavramını doğru algıladıkları şeklinde yorumlanabilir.

4.1.9. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin rolü ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin rolü ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 4.9.'da gösterilmiştir.

Tablo 4.9. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin rolü ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersi önemli bir rol oynar.	88	60,3	57	39	1	0,7	-	-	-	-	4,6
Sosyal bilgiler dersi öğrencilere ekonomi bilinci kazandırır.	71	48,6	63	43,2	10	6,8	2	1,4	-	-	4,39
Sosyal bilgiler dersi öğrencilere karşılaştıkları sorunlara farklı açılardan bakabilmeyi kazandırır.	97	66,4	47	32,2	2	1,4	-	-	-	-	4,65
Sosyal bilgiler dersi sürdürülebilir kalkınmaya yönelik öğrencilerin merakını artırır.	61	41,8	76	52,1	8	5,5	1	0,7	-	-	4,34

Tablo 4.9.'a göre sosyal bilgiler öğretmenleri, Öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersi önemli bir rol oynar (%60,3), Sosyal bilgiler dersi öğrencilere ekonomi bilinci kazandırır (%48,6) ve Sosyal bilgiler dersi öğrencilere karşılaştıkları sorunlara farklı açılardan bakabilmeyi kazandırır (%66,4) maddelerine tamamen katılıyorum, Sosyal bilgiler dersi sürdürülebilir kalkınmaya yönelik öğrencilerin merakını artırır (%52,1) maddesine ise katılıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğunun sosyal bilgiler dersini ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırma açısından önemli gördükleri şeklinde yorumlanabilir.

4.1.10. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki yeri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki yeri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 4.10.'da gösterilmiştir.

Tablo 4.10. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki yeri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sürdürülebilir kalkınma, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yeterince yer alıyor.	7	4,8	30	20,5	62	42,5	41	28,1	6	4,1	2,93
Sürdürülebilir kalkınma, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilebilir.	38	26	88	60,3	16	11	4	2,7	-	-	4,08
Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konular öğrencilerin 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki becerileri kazanmalarına katkı sağlar.	39	26,7	88	60,3	17	11,6	1	0,7	1	0,7	4,1
Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konular öğrencilerin 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki değerleri kazanmalarına katkı sağlar.	46	31,5	85	58,2	14	9,6	-	-	1	0,7	4,19

Tablo 4.10. incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin, Sürdürülebilir kalkınma, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yeterince yer alıyor (%42,5) maddesine kararsızım, Sürdürülebilir kalkınma, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilebilir (%60,3), Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konular öğrencilerin 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki becerileri kazanmalarına katkı sağlar (%60,3) ve Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konular öğrencilerin 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki değerleri kazanmalarına katkı sağlar (%58,2) maddelerine ise katılıyorum şeklinde görüş belirttikleri görülmektedir. Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğunun sürdürülebilir kalkınmanın programda yeterince

yer alması konusunda karar veremedikleri ve yine çoğunluğunun sürdürülebilir kalkınma ile programdaki öğrenme alanlarını ilişkili gördükleri şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğunun sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuları programdaki beceri ve değerlerin kazandırılmasını destekler nitelikte gördükleri şeklinde yorumlanabilir.

4.1.11. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırma durumu ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırma durumu ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 4.11.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.11. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırma durumu ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sosyal bilgiler ders kitabını öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi kazandırması bakımından yeterli buluyorum.	11	7,5	27	18,5	52	35,6	48	32,9	8	5,5	2,89

Tablo 4.11.'e göre sosyal bilgiler öğretmenleri, Sosyal bilgiler ders kitabını öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi kazandırması bakımından yeterli buluyorum (%35,6) maddesine kararsızım şeklinde görüş belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğunun sosyal bilgiler ders kitabını öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırması konusunda karar veremedikleri şeklinde yorumlanabilir.

4.1.12. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik düzenledikleri etkinlik ve uygulamalar ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik düzenledikleri etkinlik ve uygulamalar ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 4.12.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.12. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik düzenledikleri etkinlik ve uygulamalar ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Maddeler	Her Zaman		Genellikle		Bazen		Nadiren		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik yapılandırıcılık anlayışına dayalı etkinlikler gerçekleştiririm.	13	8,9	57	39	68	46,6	7	4,8	1	0,7	3,5
Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde büyük grupla öğretim yöntemlerini (düz anlatım, soru cevap, tartışma vb.) kullanırım.	22	15,1	74	50,7	41	28,1	9	6,2	-	-	3,74
Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde eğlendirici ve eğitici yöntemleri (drama vb.) kullanırım.	9	6,2	47	32,2	60	41,1	27	18,5	3	2,1	3,22
Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde grupla öğretim tekniklerini (beyin fırtınası, altı şapkalı düşünme, gösteri vb.) kullanırım.	14	9,6	42	28,8	62	42,5	25	17,1	3	2,1	3,26
Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde sınıf dışı öğretim tekniklerini (gezi vb.) kullanırım.	3	2,1	19	13	47	32,2	43	29,5	34	23,3	2,39

Tablo 4.12. incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin, Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik yapılandırıcılık anlayışına dayalı etkinlikler gerçekleştiririm (%46,6), Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde eğlendirici ve eğitici yöntemleri (drama vb.) kullanırım (%41,1), Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde grupla öğretim tekniklerini (beyin fırtınası, altı şapkalı düşünme, gösteri vb.) kullanırım

(%42,5) ve Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde sınıf dışı öğretim tekniklerini (gezi vb.) kullanım (%32,2) maddelerine bazen ve Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde büyük grupla öğretim yöntemlerini (düz anlatım, soru cevap, tartışma vb.) kullanım (%50,7) maddesine ise genellikle şeklinde görüş belirttikleri görülmektedir. Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunun sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik bazen çağdaş eğitim anlayışına dayalı etkinlik ve uygulamalar düzenledikleri ve sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde çeşitli yöntem ve teknik kullandıkları şeklinde yorumlanabilir.

4.1.13. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde yararlandıkları materyal ve kaynaklar ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde yararlandıkları materyal ve kaynaklar ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 4.13.'te gösterilmiştir.

Tablo 4.13. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde yararlandıkları materyal ve kaynaklar ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Maddeler	Her Zaman		Genellikle		Bazen		Nadiren		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde basılı materyaller (ders kitabı, yardımcı kaynaklar vb.) kullanım.	22	15,1	74	50,7	36	24,7	13	8,9	1	0,7	3,7
Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde görsel materyaller kullanım.	24	16,4	76	52,1	39	26,7	7	4,8	-	-	3,8
Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde görsel-işitsel materyaller kullanım.	27	18,5	70	47,9	39	26,7	10	6,8	-	-	3,78
Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde interaktif kaynaklar kullanım.	20	13,7	55	37,7	51	34,9	17	11,6	3	2,1	3,49

Tablo 4.13.'e göre sosyal bilgiler öğretmenleri, Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde basılı materyaller (ders kitabı, yardımcı kaynaklar vb.) kullanım (%50,7), Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde görsel materyaller kullanım (%52,1), Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde görsel-işitsel materyaller kullanım (%47,9) ve Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde interaktif kaynaklar kullanım (%37,7) maddelerine genellikle şeklinde görüş belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunun sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde genellikle çeşitli materyal ve kaynaklar kullandıkları şeklinde yorumlanabilir.

4.1.14. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde kullandıkları ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçları ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde kullandıkları ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçları ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 4.14.'te gösterilmiştir.

Tablo 4.14. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde kullandıkları ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçları ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Maddeler	Her Zaman		Genellikle		Bazen		Nadiren		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde geleneksel ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullanırım.	13	8,9	74	50,7	39	26,7	16	11	4	2,7	3,52
Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde tamamlayıcı (alternatif) ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullanırım.	12	8,2	41	28,1	57	39	28	19,2	8	5,5	3,15

Tablo 4.14.'e göre sosyal bilgiler öğretmenleri, Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde geleneksel ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullanırım (%50,7) maddesine genellikle, Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde tamamlayıcı (alternatif) ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullanırım (%39) maddesine ise bazen şeklinde görüş belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunun sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde çeşitli ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullandıkları şeklinde yorumlanabilir.

4.2. Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Görüşleri

Bu bölümde ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik görüşlerinden elde edilen bulgular sunulmuştur.

4.2.1. Öğrencilere göre kaynakların tasarruflu kullanılmamasının gelecekte ortaya çıkartabileceği problemler

Öğrencilerin kaynakların tasarruflu kullanılmamasının gelecekte ortaya çıkartabileceği problemler ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar Tablo 4.15.'te gösterilmiştir.

Tablo 4.15. Öğrencilerin kaynakların tasarruflu kullanılmamasının gelecekte ortaya çıkartabileceği problemler ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar

Temalar
Doğal Afetler
Doğal Kaynakların Tükenmesi
Can Kaybı
Çevre Kirliliği

Tablo 4.15. incelendiğinde öğrencilerin kaynakların tasarruflu kullanılmamasının gelecekte doğal afetlere neden olabileceğine, doğal kaynakların tükenebileceğine, can kayıplarının yaşanabileceğine ve çevre kirliliğine neden olabileceğine yönelik görüş belirttikleri görülmektedir. Öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Kaynakların tasarruflu kullanılmamasının gelecekte doğal afetleri ortaya çıkarabileceğini düşünen Gonca görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Gelecekte insanların susuz kalmasına ve oksijensiz kalmasına bile yol açabilir. Çünkü atmosferdeki tabakanın sıcaklığı ağaçlarımızı da yok etmeye başlarsa oksijenimiz de biter ve sularımız kirlendikçe de insanlar susuz kalır. Gelecek susuz kalır. Kuraklık olur.

Gonca kaynakların tasarruflu kullanılmaması durumunda kuraklığın meydana gelebileceğini vurgulamıştır. Benzer şekilde kaynakların tasarruflu kullanılmamasının gelecekte doğal afetleri ortaya çıkarabileceğini düşünen Duygu da görüşlerini “Bu problemlerin başında zaten su israfı var. Su israfı örneğin ileride Türkiye’nin büyük bir bölümünün susuz kalacağını gösteriyor. İleride çok büyük sorunlarla karşılaşabiliriz.” şeklinde dile getirmiştir. Duygu da su israfından yola çıkarak kuraklığın olabileceğini ifade etmiştir.

Kaynakların tasarruflu kullanılmamasının gelecekte çevre kirliliğine ve can kaybına neden olabileceğini düşünen Merve görüşlerini “Kaynaklarımızı doğru kullanamazsak gelecekte çevre kirliliğine neden olabilir. Kaynaklarımız olmazsa insanların hayatına neden olabilir.” şeklinde açıklamıştır. Merve çevre kirliliğinin ortaya çıkabileceğini ve insanların hayatlarını kaybedebileceğini dile getirmiştir.

Kaynakların tasarruflu kullanılmamasının gelecekte can kaybına neden olabileceğini düşünen Ömer görüşlerini “Can kaybı çok olur.” şeklinde açıklamıştır. Ömer insanların yaşamlarını yitirebileceğini vurgulamıştır.

Kaynakların tasarruflu kullanılmamasının gelecekte doğal kaynakların tükenmesine neden olabileceğini ve doğal afetlerin ortaya çıkabileceğini düşünen Nuray ise görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

Mesela suyu çok fazla israf ediyorlar. Bu da gelecekte susuzluğa neden olabilir. Susuzluk olduğu zaman da her şey suya bağlı. Bu durumda da su bulamayız ve yaşama şansımız daha az duruma düşer. Bütün canlılar için geçerli bu. Farklı kaynakları da boşu boşuna tüketiyoruz ve onlar da biter.

Nuray kaynakların tükenebileceğini ve kuraklığın meydana gelebileceğini ön plana çıkarmıştır.

Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin kaynakların tasarruflu kullanılmaması durumunda gelecekte insan yaşamını derinden etkileyen önemli problemlerin ortaya çıkabileceğini düşündükleri şeklinde yorumlanabilir.

4.2.2. Öğrencilerin gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma konusundaki düşünceleri

Öğrencilerin gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma konusundaki düşünceleri ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar Tablo 4.16.’da gösterilmiştir.

Tablo 4.16. *Öğrencilerin gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma konusundaki düşünceleri ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar*

Temalar
İhtiyaçların Dikkate Alınmaması
Doğal Kaynakların Bilinçli Kullanılması
İhtiyaçların Dikkate Alınmasının Önemi
İhtiyaçların Dikkate Alınması
Gelecek Nesillerin İhtiyaçlarının Karşılanması İçin Önlemler Alınması

Tablo 4.16.'ya göre öğrenciler gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma konusunda ihtiyaçların dikkate alınmadığını, bir kesimin ise ihtiyaçları dikkate aldığını, doğal kaynakların bilinçli kullanılması gerektiğini, ihtiyaçların dikkate alınmasının önemli olduğunu ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanması için önlemler alınması gerektiğini düşünmektedirler. Öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınmadığını ancak dikkate alan bir kesimin de olduğunu ifade eden Nuray görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

Gelecek nesillerin ihtiyaçlarını çok dikkate aldığımı düşünmüyorum. Çünkü daha çok kendimizi önemsiyoruz. Herkes dikkate almıyor. Fakat dikkate alan bir kesim de var. Ama daha çok dikkate alınmalı. Çünkü bizden sonra gelecek nesiller de var. Sadece kendimizi düşünmeyip yeni nesillere de ihtiyaçlarına göre şeyler bırakmalıyız.

Nuray gelecek nesillerin ihtiyaçlarının yeterince dikkate alınmadığını vurgulamıştır. Aynı şekilde Özge de “Ben çok fazla ihtiyaçlarını dikkate aldığımı düşünmüyorum. Bazı insanlar tabii duyarlı davranıyor, çok fazla israfta bulunmuyorlar ama çoğu kişi de israfta bulunuyor. O yüzden kötü.” şeklindeki görüşleri ile gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınmadığını ancak dikkate alan bir kesimin de olduğunu ifade etmiştir.

Gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınmadığını belirten Ömer görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir: “Dikkate almıyoruz. Çünkü yani geleceğimize iyi şeyler yapmamız gerekiyor. Çevre, su bunları boş yere harcayan insanlar var.” Ömer gelecek nesillerin ihtiyaçları dikkate alınmadan doğal kaynakların israf edildiğini belirtmiştir.

Gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate almak için kaynakların bilinçli kullanılması gerektiğini belirten Yusuf görüşlerini “Hocam elimizden geldiğince elimizdeki kaynakları tasarruflu bir şekilde kullanmalıyız.” şeklinde dile getirmiştir. Yusuf gelecek nesillerin ihtiyaçları için kaynakların israf edilmeden kullanılması gerektiğinin altını çizmiştir.

Gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınmasının önemli olduğunu ifade eden Merve görüşlerini “Dikkate almıyoruz. Gelecekte dikkate alırsak iyi olur. Dikkate almazsak gelecekte çevre kirliliği nedenleri gibi çok fazla nedenleri görebiliriz. Şimdiden çevremizi korumaya ve daha dikkatli davranmaya başlamalıyız.” şeklinde açıklamıştır. Merve gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınmaması durumunda çeşitli sorunların ortaya çıkabileceğini belirterek dikkate alınmasının önemini vurgulamıştır. Benzer şekilde Semra da “Yani dikkate alınmazsa çoğu şeyden faydalanamazlar.” ifadeleri ile gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınmasının önemli olduğunu belirtmiştir.

Gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanması için önlemler alınması gerektiğini dile getiren Samet görüşlerini “Şu an şehirler betonlaşma etkisi altında. Gelecek nesile bir tane bile ağaç kalmayacak bu gidişle. Daha çok ağaçlandırma yapılmalı.” şeklinde ifade etmiştir. Samet gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanması için ağaçlandırma yapılarak önlem alınmasını ön plana çıkarmıştır.

Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin gelecek nesillerin ihtiyaçlarını önemsedikleri şeklinde yorumlanabilir.

4.2.3. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde haklar konusunda öğrendikleri

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde haklar konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar Tablo 4.17.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.17. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde haklar konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar

Temalar
İnsan Hakları
Çocuk Hakları
Tüketici Hakları
Hakların Önemi
Hakların Kullanımı
Başkalarının Haklarına Saygı
Diğer Canlıların Hakları

Tablo 4.17. analiz edildiğinde öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde insan haklarını, çocuk haklarını, tüketici haklarını, hakların önemini, hakların kullanımını, başkalarının haklarına saygı duyulması gerektiğini ve diğer canlıların hakları olduğunu öğrendikleri görülmektedir. Öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Sosyal bilgiler dersinde insan hakları ve çocuk haklarını öğrendiklerini belirten Elif görüşlerini “Kadın hakları var. Bizim yaşama hakkımız var. Eğitim öğretim hakkımız var. Seçme seçilme hakkımız var.” şeklinde ifade etmiştir. Elif sosyal bilgiler dersinde çeşitli hakları öğrendiğini açıklamıştır. Benzer şekilde Gonca da “İnsanın önce bir yaşama hakkının olduğunu öğrendik. Yaşama hakkını öğrendik. Ondan sonra konut dokunulmazlığını, insanların özel hayatının korunması gibi haklarını öğrendik.” şeklindeki görüşleri ile sosyal bilgiler dersinde insan haklarını öğrendiğini ifade etmiştir.

Sosyal bilgiler dersinde tüketici haklarını, çocuk haklarını ve diğer canlıların hakları olduğunu öğrendiğini dile getiren Ömer görüşlerini “Tüketici hakkı, çocuk hakları. Çocukları hem korumamız gerekiyor hem de çocukların canlarını korumamız gerekiyor. Tüm canlıların özgürlüğü var.” şeklinde belirtmiştir. Ömer sosyal bilgiler dersinde tüketici hakları, çocuk hakları ve diğer canlıların da hakları olduğu ile ilgili bilgi sahibi olduğunu açıklamıştır.

Sosyal bilgiler dersinde insan hakları, çocuk hakları ve hakların önemini öğrendiğini ifade eden Nuray görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

Farklı farklı haklarımız var. Eğitim hakkımız var, barınma hakkımız var, güvenlikle ilgili haklarımız var. Kadınlara verilen haklar var. Bu haklar hem bizi koruyor hem de farklı şeyler yapma konusunda bizlere ayrıcalıklar tanıyor aslında. Bu haklar olmasaydı, eğitim hakkımız olmasaydı o zaman bir şeyleri öğrenemezdik ve gelişemezdik. O yüzden haklarımız önemli.

Nuray sosyal bilgiler dersinde çeşitli hakları öğrendiğini ve bu hakların insanlar için önemli olduğunu vurgulamıştır.

Sosyal bilgiler dersinde hakların kullanımını öğrendiğini dile getiren Özge görüşlerini “Kadınlara verilen haklarımız var. Eğitim hakları var. Mesela eskiden bunların hiçbiri yoktu. Şimdi var. Herkes istediği hakkını kullanabiliyor. Özgürlüğümüz var.” şeklinde açıklamıştır. Özge sosyal bilgiler dersinde insanların sahip oldukları hakları daha önce kullanamadıklarını ancak günümüzde bu hakları rahatlıkla kullanabildiklerini öğrendiğinin altını çizmiştir.

Sosyal bilgiler dersinde başkalarının haklarına saygı duyulması gerektiğini öğrendiklerini belirten Mahmut görüşlerini “Başkalarının haklarına engel olmamalıyız.” şeklinde ifade etmiştir. Mahmut sosyal bilgiler dersinde başkalarının haklarına engel olmayarak onların haklarına saygı duyulması gerektiğini öğrendiğini ifade etmiştir.

Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde haklarla ilgili çeşitli bilgiler edindikleri şeklinde yorumlanabilir.

4.2.4. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde özgürlükler konusunda öğrendikleri

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde özgürlükler konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar Tablo 4.18.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.18. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde özgürlükler konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar

Temalar
Özgürlüğün Önemi
Özgürlüğün Sınırı
Özgürlüğün Çeşitleri

Tablo 4.18.'den anlaşılacağı üzere öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün önemini, özgürlüğün sınırı olduğunu ve özgürlüğün çeşitlerini öğrendikleri görülmektedir. Öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün çeşitlerini öğrendiğini açıklayan Fatma görüşlerini “Özgürlüklerimiz hakkında mesela özgür bir şekilde istediğimiz yerde barınabiliyoruz. İsteddiğimiz şekilde hani seyahat edebiliyoruz. İsteddiğimiz yerde konaklayabiliyoruz.” şeklinde ifade etmiştir. Fatma sosyal bilgiler dersinde özgürlük çeşitleri hakkında bilgi edindiğini dile getirmiştir. Aynı şekilde Duygu da “Özgürlükler evet düşünce özgürlüğü vardı. Daha sonra yeme içme özgürlüğü vardı. Yaşama özgürlüğü bunları hatırlıyorum. Üzerinden çok geçti.” şeklindeki görüşleri ile sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün çeşitlerini öğrendiğini belirtmiştir.

Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün sınırı olduğunu öğrendiğini ifade eden Gonca görüşlerini “Özgürlük insanların rahat bir şekilde yaşaması ama bir sınıra kadar yaşayabilmesini öğrendik. İnsanları rahatsız etmeden yaşayabilmesidir.” şeklinde ifade etmiştir. Gonca sosyal bilgiler dersinde insanların özgür olduğunu ancak bu özgürlüğün sınırsız olmadığını öğrendiğini vurgulamıştır. Benzer şekilde Mahmut da “Özgürlükte istediğimizi yapabiliriz anlamına gelmez, haklarımız doğrultusunda istediğimizi yapabiliriz özgürce.” şeklindeki ifadeleri ile özgürlüğün sınırı olduğunu öğrendiğini açıklamıştır.

Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün önemini öğrendiğini ifade eden Özge görüşlerini “Eskiden çok fazla herkes istediğini yapamıyordu. Şu an da istediğimiz her şeyi yapabiliyoruz.” şeklinde açıklamıştır. Özge sosyal bilgiler dersinde insanların daha önce özgürlüklerini kullanamadıklarını günümüzde ise kullanabildiklerini dile getirerek özgürlüğün öneminin altını çizmiştir.

Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde özgürlük konusuyla ilgili temel bilgileri kazandıkları şeklinde yorumlanabilir.

4.2.5. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde bireysel farklılıklar ve farklılıklara saygı konusunda öğrendikleri

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde bireysel farklılıklar ve farklılıklara saygı konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar Tablo 4.19.'da gösterilmiştir.

Tablo 4.19. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde bireysel farklılıklar ve farklılıklara saygı konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar

Temalar
Farklılıklara Saygı
Farklı Özellikler
Eşitlik
Empati

Tablo 4.19. analiz edildiğinde öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde farklılıklara saygı duyulması gerektiğini, insanların farklı özellikleri olduğunu, insanların eşit olduğunu ve empati kurmayı öğrendikleri anlaşılmaktadır. Öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Sosyal bilgiler dersinde farklılıklara saygı duyulması gerektiğini öğrendiğini ifade eden Duygu görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

Bireysel farklılıklar mesela bireysel farklılıklara saygı farklı ırk ya da farklı din, farklı ırklara saygılı olmak ya da farklı dinlere saygılı olmak ya da dış görünüş, kişisel özellik bu gibi özelliklere saygılı olmamız gerektiğini öğrendik.

Duygu sosyal bilgiler dersinde her türlü farklılığa saygı duyulması gerektiğini öğrendiğini vurgulamıştır. Başka bir katılımcı olan Mahmut da görüşlerini “Farklılıklara saygı konusunda farklılıklara saygılı olmalıyız. Çünkü bazı farklılıkları onlar kendileri seçmiş olabilir ya da kendi istekleri dışında da olmuş olabilir. Bunlara saygı duymalıyız.” şeklinde belirterek farklılıklara saygı duyulması gerektiğini öğrendiğini açıklamıştır.

Sosyal bilgiler dersinde insanların farklı özellikleri olduğunu öğrendiğini belirten Nuray görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

Bireysel farklılıklar aslında ben ikiye ayrılıyor diye biliyorum. Çünkü biri tenden dolayı, dış görünüşten dolayı, bir de karakter farklılıkları. Herkesin karakteri farklı herkes birbirine benzese de karakterleri farklı, ten rengi, göz rengi yine farklı olabiliyor.

Nuray sosyal bilgiler dersinde insanların birçok açıdan farklı özellikleri olabileceğini öğrendiğini vurgulamıştır.

Sosyal bilgiler dersinde insanların farklı özellikleri olduğunu, farklılıklara saygı duyulması gerektiğini ve insanların eşit olduğunu öğrendiğini açıklayan Fatma görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

Bireysel farklılıklarda mesela herkes farklıdır. Herkes aynı olsa dünyanın bir anlamı kalmaz mesela. Herkesin ten rengi farklıdır veya sevdiği şeyler farklıdır. Bu farklılıklara karşı herkese saygı duymalıyız. Çünkü her ne kadar farklı olsa da herkes eşit bu dünyada.

Fatma sosyal bilgiler dersinde insanların farklı özellikleri olduğunu, bu farklılıklara saygı duyulması gerektiğini ve insanların eşit olduğunu öğrendiğini ifade etmiştir.

Sosyal bilgiler dersinde insanların eşit olduğunu ifade eden Özge görüşlerini “...Hepimiz insanız ve hepimiz eşitiz.” şeklinde açıklamıştır. Özge sosyal bilgiler dersinde tüm insanların eşit olduğunu öğrendiğini dile getirmiştir.

Sosyal bilgiler dersinde empati kurmayı öğrendiğini belirten Gonca görüşlerini “Empati. İnsanlara karşı empati kurmayı öğrendik. Mesela karşımızdaki insan engelli olur ya da bir rahatsızlığı olur onu anlamayı öğrendik.” şeklinde belirtmiştir. Gonca sosyal bilgiler dersinde empati kurma hakkında bilgi sahibi olduğunun altını çizmiştir.

Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde bireysel farklılıkları kabul etme ve farklılıklara saygı duymayla ilgili temel bilgileri kazandıkları şeklinde yorumlanabilir.

4.2.6. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde çevre ve çevre sorunları konusunda öğrendikleri

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde çevre ve çevre sorunları konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar Tablo 4.20.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.20. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde çevre ve çevre sorunları konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar

Temalar
Çevrenin Korunması
Kirlilik Türleri
Çevreye Verilen Zararlar

Tablo 4.20.’ye göre öğrenciler sosyal bilgiler dersinde çevrenin korunması gerektiğini, kirlilik türlerini ve çevreye verilen zararları öğrendiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Sosyal bilgiler dersinde kirlilik türlerini öğrendiğini ifade eden Nuray görüşlerini “Çevre sorunları mesela toprak kirliliği böyle kirlilikler var ayrı ayrı ve bu kirlilikler sonucunda yine işte biz topraktan bir şeyler elde ediyoruz yine hava kirliliği var.” şeklinde belirtmiştir. Nuray sosyal bilgiler dersinde çevre ile ilgili çeşitli kirliliklerin olduğunu öğrendiğini vurgulamıştır. Benzer şekilde Semra da “Çevre sorunları olarak çevre kirliliği, hava kirliliği, gürültü kirliliği, toprak kirliliği.” şeklindeki açıklamaları ile sosyal bilgiler dersinde kirlilik türlerini öğrendiğini dile getirmiştir.

Sosyal bilgiler dersinde çevrenin korunması gerektiğini öğrendiğini belirten Ömer görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

Ağaçların katledilmemesi gerektiğini, derelere, denizlere çöp atmamamız gerektiğini sonra yeşillikleri, ağaçlar onları yakmamamız, onları tahrip etmememiz gerektiğini sonra yerlere çöp atmamamız gerektiğini sonra fabrika bacalarındaki o zararlı atıklar, zararlı şeylerden onlara bir alet takılıp onlar azaltılabilir ve daha iyi bir gelecek mümkün olabilir.

Ömer sosyal bilgiler dersinde çevrenin korunması için yapılması gerekenlerin altını çizmiştir. Başka bir katılımcı olan Duygu da benzer şekilde “Çevre ve çevre sorunlarında daha çok çevremizi korumalıyız. Bu çevre sorunları yine gelecek nesillerin bir ihtiyacı. Biz yine gelecek nesillerimizi düşünerek çevremizi kirletmemeliyiz. Bu gibi şeyler.” ifadeleri ile çevrenin korunması gerektiğini öğrendiğini dile getirmiştir. Duygu sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını da dikkate alarak çevrenin korunması gerektiğini öğrendiğini vurgulamıştır.

Sosyal bilgiler dersinde çevreye verilen zararları öğrendiğini açıklayan Fatma görüşlerini “Daha sonra çöplerimiz hakkında çok fazla bilinçli değiliz. Eşyalarımızı, kâğıtlarımızı tasarruflu kullanmıyoruz. Çöplerimiz çok fazla etrafta. Bu çevre kirliliğine neden oluyor.” şeklinde belirtmiştir. Fatma sosyal bilgiler dersinde kaynakların tasarruflu kullanılmamasının ve çöplerin çevreye bilinçsiz bir şekilde atılmasının çevreye zarar verdiğini öğrendiğini ön plana çıkarmıştır. Benzer şekilde Özge de “...Yerlere çok fazla çöp atıyorlar. Yani etrafı kirletiyorlar. Bu da çevre sorunlarına sebep oluyor. Yani ormanlarda falan yangın çıkartıyorlar. Hayvanlar ölüyor.” şeklindeki ifadeleri ile sosyal bilgiler dersinde çevreye verilen zararları öğrendiğini belirtmiştir.

Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde çevre ve çevre sorunlarının farklı boyutlarıyla ilgili bilgileri edindikleri şeklinde yorumlanabilir.

4.2.7. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde doğal kaynaklar ve kaynakların bilinçsiz kullanılması konusunda öğrendikleri

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde doğal kaynaklar ve kaynakların bilinçsiz kullanılması konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar Tablo 4.21.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.21. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde doğal kaynaklar ve kaynakların bilinçsiz kullanılması konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar

Temalar
Doğal Kaynakların İstif Edilmesi
Doğal Kaynakların Korunması

Tablo 4.21. analiz edildiğinde öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların istif edildiğini ve doğal kaynakların korunması gerektiğini öğrendikleri anlaşılmaktadır. Öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların istif edildiğini öğrendiğini ifade eden Nuray görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Buna daha çok suyu örnek verebilirim. Çünkü su herkesin yaşam kaynağı, bütün canlıların sadece bizim değil ve suyu sanki umursamıyoruz. Zaten bitecek. Bitmez su, niye bitsin diye bir anlayış var. Ama su da sınırlı. Herkes böyle istif ederse su bir gün bitebilir ve bununla ilgili belgeseller de vardı. İzlediklerinde daha bilinçli olacaklarını düşünüyorum.

Nuray sosyal bilgiler dersinde suyun istif edildiğini ve bu şekilde devam ederse su kaynaklarının ileride tükenebileceğini öğrendiğini vurgulamıştır. Bir diğer katılımcı olan Gonca da görüşlerini “Bunun hakkında da çok istif edildiğini öğrendik. Çünkü doğal kaynaklarımızı çok harcıyoruz. Gereksiz ve önemsiz bir şekilde harcıyoruz. Çok geliştirilmeli bunlar.” şeklinde açıklayarak sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların istif edildiğini öğrendiğini belirtmiştir.

Sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların korunması gerektiğini öğrendiğini ifade eden Elif görüşlerini “Mesela dişlerimizi fırçalarken suyu kapamalıyız. Dediğim gibi toplu taşıma kullanmalıyız daha çok hava kirliliği olmaması için. Ağaçları kesmemeliyiz.” şeklinde ortaya koymuştur. Elif sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların bilinçli kullanılarak korunması gerektiğini öğrendiğini vurgulamıştır. Benzer şekilde Emir de görüşlerini “Doğal kaynaklarımızı iyi kullanmalıyız. Tasarruflu

kullanmalıyız.” şeklinde açıklayarak sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların korunması gerektiğini öğrendiğini dile getirmiştir.

Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların önemiyle ilgili bilgileri edindikleri şeklinde yorumlanabilir.

4.2.8. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili yapılmasını istedikleri etkinlikler

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili yapılmasını istedikleri etkinlikler ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar Tablo 4.22.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.22. *Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili yapılmasını istedikleri etkinlikler ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar*

Temalar
Gezi
Sunum
Proje
Slogan
Oyun

Tablo 4.22. incelendiğinde öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili geziler düzenlenmesini, sunumlar yapılmasını, projeler üretilmesini, sloganlar hazırlanmasını ve oyunlar oynanmasını istedikleri görülmektedir. Öğrencilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili sunum yapılmasını ve slogan hazırlanmasını istediğini belirten Elif görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: “Mesela bir tane sunum falan yapabilir öğrenciler. Başka slogan hazırlayabilirler mesela.” Elif gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili öğrencilerin sunum yaparak bilinçlenmelerini ve slogan üreterek diğer bireylerin ilgilerini çekmeyi istediğini vurgulamıştır.

Sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili projeler üretilmesini isteyen Özge görüşleri şu şekilde belirtmiştir: “ Ortaya yeni projeler atılması gerekiyor. Birinin artık bunu durdurması gerekiyor. Çünkü çok fazla israf var günümüzde. Bunları engelleyebiliriz daha fazla gecikmeden zaman.” Özge gelecek

nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili çeşitli projeler üretilerek yapılan israfın önüne geçilmesini istediğinin altını çizmiştir. Benzer şekilde Nuray da “Gelecek nesiller için çeşitli projeler yapılabilir.” ifadeleri ile sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili projeler üretilmesini istediğini belirtmiştir.

Sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili geziler düzenlenmesini isteyen Mahmut görüşlerini “Bu evre kirliliği olan yerlere geziler düzenlenebilir ve böylece nasıl göründüğünü öğrenebiliriz.” şeklinde dile getirmiştir. Mahmut gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili evre kirliliği olan yerlere geziler düzenlenerek bu yerlere yönelik bilgi sahibi olmayı istediğini vurgulamıştır.

Sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili oyunlar oynanmasını isteyen Emir görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

Bir şey yapmalıyız bence bir oyun sene 2060-2070 yılında böyle atıyorum ağzımızda maske, hiç ağaç kalmamış, her yer çöp dolmuş, böyle hava da aşırı sıcak evde kalmışız yerlere adım atamıyoruz. Öyle bir oyun gibi bir şey yapmalıyız.

Emir gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili oyun oynayarak dikkat çekmek istediğini ön plana çıkarmıştır.

Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçları ile ilgili insanlarda farkındalık uyandırabilecek etkinler yapılmasını istedikleri şeklinde yorumlanabilir.

4.2.9. Öğrencilerin kaynakların tasarruflu kullanılmamasının gelecekte ortaya çıkartabileceği problemler ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Öğrencilerin kaynakların tasarruflu kullanılmamasının gelecekte ortaya çıkartabileceği problemler ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 4.23.’te gösterilmiştir.

Tablo 4.23. Öğrencilerin kaynakların tasarruflu kullanılmamasının gelecekte ortaya çıkartabileceği problemler ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte doğal afetlerin daha sık ortaya çıkmasına neden olur.	315	56,7	179	32,2	35	6,3	18	3,2	9	1,6	4,39
Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte doğal kaynakların tükenmesine sebep olur.	372	66,9	151	27,2	15	2,7	12	2,2	6	1,1	4,57
Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte can kayıplarının artmasına sebep olur.	254	45,7	194	34,9	80	14,4	23	4,1	5	,9	4,2
Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte çevre kirliliğinin artmasına sebep olur.	350	62,9	153	27,5	28	5	10	1,8	15	2,7	4,46

Tablo 4.23.'ten anlaşılabacağı üzere öğrenciler, Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte doğal afetlerin daha sık ortaya çıkmasına neden olur (%56,7), Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte doğal kaynakların tükenmesine sebep olur (%66,9), Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte can kayıplarının artmasına sebep olur (45,7) ve Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte çevre kirliliğinin artmasına sebep olur (%62,9) maddelerine tamamen katılıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin çoğunun kaynakların tasarruflu kullanılmamasının sonucunda önemli problemlerle karşılaşılabilceğini düşündükleri şeklinde yorumlanabilir.

4.2.10. Öğrencilerin gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma konusundaki düşünceleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Öğrencilerin gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma konusundaki düşünceleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 4.24.'te gösterilmiştir.

Tablo 4.24. Öğrencilerin gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma konusundaki düşünceleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Gelecek nesillerin doğal kaynaklara ilişkin ihtiyaçları dikkate alınmıyor.	291	52,3	182	32,7	67	12,1	12	2,2	4	,7	4,34
Gelecek nesillerin ihtiyaçları için doğal kaynakların bilinçli kullanılması gerekir.	370	66,5	159	28,6	23	4,1	3	,5	1	,2	4,61
Gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınması önemlidir.	359	64,6	166	29,9	24	4,3	4	,7	3	,5	4,57
Gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanması için önlemler alınması gerekir.	346	62,2	182	32,7	18	3,2	8	1,4	2	,4	4,55

Tablo 4.24.'e göre öğrenciler, Gelecek nesillerin doğal kaynaklara ilişkin ihtiyaçları dikkate alınmıyor (%52,3), Gelecek nesillerin ihtiyaçları için doğal kaynakların bilinçli kullanılması gerekir (%66,5), Gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınması önemlidir (%64,6) ve Gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanması için önlemler alınması gerekir (%62,2) maddelerine tamamen katılıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin çoğunun gelecek nesillerin ihtiyaçlarının önemini kabul ettikleri şeklinde yorumlanabilir.

4.2.11. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde haklar konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde haklar konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 4.25.'te gösterilmiştir.

Tablo 4.25. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde haklar konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sosyal bilgiler dersinde insan haklarını öğrendim.	332	59,7	183	32,9	22	4	14	2,5	5	,9	4,48
Sosyal bilgiler dersinde çocuk haklarını öğrendim.	331	59,5	177	31,8	30	5,4	11	2	7	1,3	4,46
Sosyal bilgiler dersinde tüketici haklarını öğrendim.	340	61,2	184	33,1	18	3,2	9	1,6	5	,9	4,52
Sosyal bilgiler dersinde hakların önemini öğrendim.	355	63,8	173	31,1	12	2,2	11	2	5	,9	4,55
Sosyal bilgiler dersinde hakların kullanımını öğrendim.	342	61,5	180	32,4	20	3,6	9	1,6	5	,9	4,52
Sosyal bilgiler dersinde başkalarının haklarına saygılı olmak gerektiğini öğrendim.	369	66,4	154	27,7	21	3,8	6	1,1	6	1,1	4,57
Sosyal bilgiler dersinde diğer canlıların hakları olduğunu öğrendim.	367	66	156	28,1	23	4,1	5	,9	5	,9	4,57

Tablo 4.25. incelendiğinde öğrencilerin, Sosyal bilgiler dersinde insan haklarını öğrendim (%59,7), Sosyal bilgiler dersinde çocuk haklarını öğrendim (%59,5), Sosyal bilgiler dersinde tüketici haklarını öğrendim (%61,2), Sosyal bilgiler dersinde hakların önemini öğrendim (%63,8), Sosyal bilgiler dersinde hakların kullanımını öğrendim (%61,5), Sosyal bilgiler dersinde başkalarının haklarına saygılı olmak gerektiğini öğrendim (%66,4) ve Sosyal bilgiler dersinde diğer canlıların hakları olduğunu öğrendim (%66) maddelerine tamamen katılıyorum şeklinde görüş belirttikleri görülmektedir. Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin çoğunun haklar konusunda bilgi sahibi oldukları şeklinde yorumlanabilir.

4.2.12. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde özgürlükler konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde özgürlükler konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 4.26.'da gösterilmiştir.

Tablo 4.26. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde özgürlükler konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün önemini öğrendim.	362	65,1	161	29	17	3,1	7	1,3	9	1,6	4,55
Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün sınırı olduğunu öğrendim.	319	57,4	154	27,7	47	8,5	13	2,3	23	4,1	4,32
Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün çeşitlerini öğrendim.	329	59,2	159	28,6	39	7	20	3,6	9	1,6	4,4

Tablo 4.26.'ya göre öğrenciler, Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün önemini öğrendim (%65,1), Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün sınırı olduğunu öğrendim (%57,4) ve Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün çeşitlerini öğrendim (%59,2) maddelerine tamamen katılıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin çoğunun özgürlük konusunda bilgi sahibi oldukları şeklinde yorumlanabilir.

4.2.13. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde bireysel farklılıklar ve farklılıklara saygı konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde bireysel farklılıklar ve farklılıklara saygı konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 4.27.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.27. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde bireysel farklılıklar ve farklılıklara saygı konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sosyal bilgiler dersinde farklılıklara saygı duymayı öğrendim.	384	69,1	135	24,3	24	4,3	9	1,6	4	,7	4,59
Sosyal bilgiler dersinde insanların farklı özellikleri olduğunu öğrendim.	380	68,3	139	25	22	4	13	2,3	2	,4	4,59
Sosyal bilgiler dersinde bütün insanların eşit olduğunu öğrendim.	387	69,6	124	22,3	23	4,1	12	2,2	10	1,8	4,56
Sosyal bilgiler dersinde empati kurmayı öğrendim.	357	64,2	146	26,3	24	4,3	14	2,5	15	2,7	4,47

Tablo 4.27.'den anlaşılabacağı üzere öğrenciler, Sosyal bilgiler dersinde farklılıklara saygı duymayı öğrendim (%69,1), Sosyal bilgiler dersinde insanların farklı özellikleri olduğunu öğrendim (%68,3), Sosyal bilgiler dersinde bütün insanların eşit olduğunu öğrendim (%69,6) ve Sosyal bilgiler dersinde empati kurmayı öğrendim (%64,2) maddelerine tamamen katılıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin çoğunun bireysel farklılıklar ve farklılıklara saygı konusunu çeşitli yönleriyle edindikleri şeklinde yorumlanabilir.

4.2.14. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde çevre ve çevre sorunları konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde çevre ve çevre sorunları konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 4.28.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.28. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde çevre ve çevre sorunları konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sosyal bilgiler dersinde çevrenin korunması gerektiğini öğrendim.	392	70,5	131	23,6	16	2,9	11	2	6	1,1	4,6
Sosyal bilgiler dersinde kirlilik türlerini öğrendim.	321	57,7	150	27	51	9,2	23	4,1	11	2	4,34
Sosyal bilgiler dersinde çevreye verilen zararları öğrendim.	344	61,9	158	28,4	30	5,4	11	2	13	2,3	4,46

Tablo 4.28.'e göre öğrenciler, Sosyal bilgiler dersinde çevrenin korunması gerektiğini öğrendim (%70,5), Sosyal bilgiler dersinde kirlilik türlerini öğrendim (%57,7) ve Sosyal bilgiler dersinde çevreye verilen zararları öğrendim (%61,9) maddelerine tamamen katılıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin çoğunun çevre ve çevre sorunlarıyla ilgili gerekli bilgi ve duyarlılığı kazandıkları şeklinde yorumlanabilir.

4.2.15. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde doğal kaynaklar ve kaynakların bilinçsiz kullanılması konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde doğal kaynaklar ve kaynakların bilinçsiz kullanılması konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 4.29.'da gösterilmiştir.

Tablo 4.29. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde doğal kaynaklar ve kaynakların bilinçsiz kullanılması konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların israf edildiğini öğrendim.	358	64,4	151	27,2	27	4,9	12	2,2	8	1,4	4,51
Sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların korunması gerektiğini öğrendim.	374	67,3	146	26,3	15	2,7	17	3,1	4	,7	4,56

Tablo 4.29. analiz edildiğinde öğrencilerin, Sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların israf edildiğini öğrendim (%64,4) ve Sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların korunması gerektiğini öğrendim (%67,3) maddelerine tamamen katılıyorum şeklinde görüş belirttikleri görülmektedir. Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin çoğunun doğal kaynakların önemi hakkında duyarlılık kazandıkları şeklinde yorumlanabilir.

4.2.16. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili yapılmasını istedikleri etkinlikler ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili yapılmasını istedikleri etkinlikler ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 4.30.'da gösterilmiştir.

Tablo 4.30. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili yapılmasını istedikleri etkinlikler ile ilgili ankete verdikleri cevaplar

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili etkinlikler (gezi, sunum, proje, slogan, oyun vb.) yapılmasını isterim.	343	61,7	153	27,5	38	6,8	13	2,3	9	1,6	4,45

Tablo 4.30.'a göre öğrenciler, Sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili etkinlikler (gezi, sunum, proje, slogan, oyun vb.) yapılmasını isterim (%61,7) maddesine tamamen katılıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin çoğunun gelecek nesillerin ihtiyaçlarına yönelik insanlarda ilgi uyandırabilecek etkinler yapılmasını istedikleri şeklinde yorumlanabilir.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde sonuç ve tartışma ile öneriler başlıklarına yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin görüşlerini ortaya koymaya çalışan bu araştırmada karma yöntem desenlerinden keşfedici sıralı desen kullanılmıştır. Araştırmanın amacı kapsamında ilk olarak 12 sosyal bilgiler öğretmeni ve 13 ortaokul 8. sınıf öğrencisi ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Daha sonra gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen verilere dayalı olarak sosyal bilgiler öğretmenlerine ve ortaokul 8. sınıf öğrencilerine yönelik anketler geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlar ve bu sonuçların alanyazındaki diğer araştırmalarla ilişkilendirilerek tartışılması “Öğretmenlerden elde edilen sonuçlar ve tartışma” ve “Öğrencilerden elde edilen sonuçlar ve tartışma” olmak üzere iki başlık altında sunulmuştur.

5.1.1. Öğretmenlerden elde edilen sonuçlar ve tartışma

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayı, kalkınmanın sürekli olması, yenilik, kaynakların bilinçli kullanılması, ekonomik faaliyetler, geleceğe yönelik çalışmalar, refah seviyesinin artırılması ve üretim faaliyetleri olarak tanımladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Anketten elde edilen sonuçlar da bu sonucu destekler niteliktedir: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sürdürülebilir kalkınma ile ilgili, kalkınmanın sürekli olmasıdır, yenilikleri içerir, kaynakların bilinçli kullanılmasıdır, geleceğe yönelik çalışmaları içerir ve refah seviyesinin artmasıdır, tanımlarına tamamen katıldıkları, ekonomik faaliyetlerle ilgilidir ve üretim faaliyetleriyle ilgilidir, tanımlarına ise katıldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bu sonucuna benzer olarak, Bulut ve Çakmak (2018) da yaptıkları araştırma sonucunda farklı bölümlerde görev yapan akademisyenlerin sürdürülebilir kalkınmayı, doğal kaynakları bilinçli kullanma, gelecek nesillere daha iyi bir dünya bırakma, dezavantajlı kesimlerin daha mutlu ve onurlu bir hayat sürmelerine imkân tanıma, yoksullukla mücadele, cinsiyet ayrımıyla mücadele olarak tanımladıkları sonucuna ulaşmışlardır. Acar (2021) da yaptığı araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramını doğal kaynakları

koruyarak bu kaynakların etkili bir şekilde bir sonraki nesile devamının sağlanabilmesi, geleceğe yönelik alternatif çözüm önerileri geliştirilebilmesi, insanların çevreye verdikleri zararın en aza indirilmesi ve yaşamın her anının güzelleştirilmesi olarak tanımladıkları sonucuna ulaşmıştır. Tekin (2021) de gerçekleştirdiği araştırma sonucunda öğretmenlerin yarıdan fazlasının sürdürülebilir kalkınmayı “gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanması ve olanaklarını tehlikeye sokmadan günümüzün ihtiyaçlarını karşılayan bir kalkınma şekli” olarak algıladıklarını ortaya koymuştur. Ancak Selvi vd., (2018) ise yaptıkları araştırma sonucunda farklı bölümlerde öğrenim gören öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınmanın ne olduğuna ve önemine ilişkin yeteri kadar bilgi sahibi olmadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Araştırma sonucu dikkate alındığında sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayı doğru tanımlamaları, sürdürülebilir kalkınma ile ilgili yeterince bilgi sahibi olmalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin işlevsel rol üstlendiği, ekonomi bilinci kazandırdığı, farklı bakış açısı kazandırdığı ve meraklarını artırdığı görüşünde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Uygulanan anket sonuçları da sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersi önemli bir rol oynar, sosyal bilgiler dersi öğrencilere ekonomi bilinci kazandırır ve sosyal bilgiler dersi öğrencilere karşılaştıkları sorunlara farklı açılardan bakabilmeyi kazandırır, görüşlerine tamamen katıldıklarını, sosyal bilgiler dersi sürdürülebilir kalkınmaya yönelik öğrencilerin merakını artırır görüşüne ise katıldıklarını ortaya koymaktadır. Dinç ve Acun (2017) ise gerçekleştirdikleri araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunun 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer alan ekonomi ve sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konu ve kazanımların öğrencileri gerçek hayata hazırlayamadığını düşündüklerini, aynı zamanda öğrencileri gerçek hayata hazırlayabildiğini düşünen öğretmenlerin de olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde Altınok (2021) da sosyal bilgiler ders içeriğinin çevre bilinci kazandırmada yetersiz olduğunu düşünen öğretmenlerin sayısının, yeterli olduğunu düşünen öğretmenlerin sayısından daha fazla olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma sonucu göz önüne alındığında sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersini sürdürülebilir kalkınma açısından oldukça önemli görmeleri dersin içeriği ile sürdürülebilir kalkınmanın içeriğinin birbirini destekler nitelikte olmasından kaynaklanabilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük bir kısmının sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yeterince yer almadığı, küçük bir kısmının ise yeterince yer aldığı görüşünde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Anketten elde edilen sonuçlar da sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yeterince yer aldığı konusunda kararsız olduklarını göstermektedir. Araştırmanın bu sonucuna benzer olarak, Yalçınkaya (2013) da yaptığı araştırma sonucunda 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın sürdürülebilir kalkınma için eğitim açısından geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Bunun dışında Yusuf vd., (2015) de yaptıkları araştırma sonucunda üst temel sosyal bilgiler öğretim programının içeriğinin sürdürülebilir kalkınma için yeterli olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Yine Dinç ve Acun (2017) da gerçekleştirdikleri araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunun 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konu ve kazanımların diğer konu ve kazanımlarla bağlantılarının yetersiz olduğunu, konuların birbirinden kopuk olduğunu ve konular arasında bir süreklilik olmadığını düşündüklerini ortaya koymuşlardır. Bununla birlikte konuların birbiriyle bağlantılı olduğunu düşünen öğretmenlerin olduğunu da ortaya koymuşlardır. Ancak Kaya ve Tomal (2011) yaptıkları araştırma sonucunda 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın, sürdürülebilir kalkınma eğitime hizmet edecek nitelikte olduğu, bununla beraber programın bu konuda eksik taraflarının da olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Araştırma sonucundan hareketle sosyal bilgiler öğretmenlerinin 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda sürdürülebilir kalkınmanın yeterince yer alması konusunda kararsız olmaları programda sürdürülebilir kalkınma kavramına yer verilmemesinden kaynaklanabilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayı 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki öğrenme alanları ile ilişkilendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Anket sonuçları da sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sürdürülebilir kalkınma 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilebilir, görüşüne katıldıklarını ortaya koymaktadır. Araştırmanın bu sonucuna benzer olarak, Bulut ve Çakmak (2018) da yaptıkları araştırma sonucunda 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, “Etkin Vatandaşlık”, ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanlarının sürdürülebilir kalkınmaya hizmet edecek olan öğrenme

alanları olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Araştırma sonucu dikkate alındığında sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayı programdaki öğrenme alanları ile ilişkilendirmeleri sürdürülebilir kalkınmanın farklı boyutlarının olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğrencilere 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki beceri ve değerleri kazandırabileceği görüşünde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Uygulanan anket sonuçları da sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konular öğrencilerin 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki beceri ve değerleri kazanmalarına katkı sağlar, görüşüne katıldıklarını ortaya koymaktadır. Ernst ve Monroe (2004) tarafından ulaşılan çevre temelli eğitimin ortaöğretim öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucu araştırma sonucunu destekler niteliktedir. Mengi Us (2019) da sürdürülebilir gelişme için çevre eğitiminin ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme becerisini geliştirdiğini ortaya koymuştur. Araştırma sonucundan hareketle sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konuların öğrencilere programdaki beceri ve değerleri kazandırabileceğini düşünmeleri sürdürülebilir kalkınmanın geniş bir içeriğe sahip olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük bir kısmının sosyal bilgiler ders kitabını öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırmada yetersiz gördüğü, küçük bir kısmının ise yeterli gördüğü sonucuna ulaşılmıştır. Anket sonuçlarına göre de sosyal bilgiler öğretmenleri, sosyal bilgiler ders kitabını öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi kazandırması bakımından yeterli olma konusunda, kararsızdırlar. Araştırmanın bu sonucunu destekler nitelikte Özdemir ve Gökçe (2019) de sosyal bilgiler ders kitabında çevre eğitimi ile ilgili metin, görsel ve etkinliklerin çoğunlukla yüzeysel olarak ele alındığını ve bilgi boyutunda olduğunu, eylem odaklı içerik ve etkinliklerin ihmal edildiğini ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde Altınok (2021) da sosyal bilgiler ders kitaplarının konu olarak çok fazla çevre vurgusu yapmasına karşın yeterince bilgi ve beceri kazandırmadığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırma sonucu göz önüne alındığında sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitabını öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırması bakımından yeterli bulma konusunda kararsız olmaları ders kitabında sürdürülebilir kalkınma kavramının yer almamasından kaynaklanmış olabilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik yapılandırmacılık anlayışına dayalı etkinlikler düzenledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Anketten elde edilen sonuçlar ise sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik yapılandırmacılık anlayışına dayalı etkinlikleri bazen gerçekleştirdiklerini ortaya koymaktadır. Çavuş, Umdü Topsakal ve Öztuna Kaplan (2013) tarafından ulaşılan fen ve teknoloji öğretmenlerinin çevre bilinci kazandırmaya yönelik en çok pano hazırlama ve gezi etkinliklerini kullandıkları, bununla birlikte araştırma, resimleme ve günlük tutma etkinliklerinden de yararlandıkları sonucu araştırma sonucunu destekler niteliktedir. Araştırma sonucundan hareketle sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik yapılandırmacılık anlayışına dayalı etkinlikleri bazen düzenlemeleri öğretmenlerin geleneksel yöntemlerden vazgeçmek istememelerinden kaynaklanmış olabilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde büyük grupta öğretim yöntemleri, eğlendirici ve eğitici yöntemler, grupta öğretim teknikleri ve sınıf dışı öğretim tekniklerini kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Anket sonuçları dikkate alındığında da sosyal bilgiler öğretmenleri sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde büyük grupta öğretim yöntemlerini (düz anlatım, soru cevap, tartışma vb.) genellikle, eğlendirici ve eğitici yöntemleri (drama vb.), grupta öğretim tekniklerini (beyin fırtınası, altı şapkalı düşünme, gösteri vb.) ve sınıf dışı öğretim tekniklerini (gezi vb.) ise bazen kullandıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmanın bu sonucuna benzer olarak, Aydoğan (2010) da yaptığı araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma konusuyla ilgili kazanımların öğretiminde daha çok büyük grupta öğretim yöntemlerinden olan soru-cevap ve tartışma yöntemlerini kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Bunun yanında sosyal bilgiler öğretmenlerinin eğlendirici ve eğitici yöntemlerden olan drama yöntemini, sınıf dışı öğretim tekniklerinden olan gezi-gözlem tekniğini ve proje yöntemini kullandıkları sonucuna da ulaşmıştır. Bununla birlikte Dinç ve Acun (2017) tarafından ulaşılan, sosyal bilgiler öğretmenlerinin ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konuların öğretiminde genel olarak drama/rol oynama, soru cevap, düz anlatım, analogi ve gezi-gözlem gibi yöntemlerden yararlandıkları sonucu da araştırma sonucunu destekler niteliktedir. Yine Tekin (2021) de gerçekleştirdiği araştırma sonucunda, öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınma için eğitime yönelik olarak büyük oranda düz anlatım, örnek olay ve beyin fırtınası yöntem ve tekniklerini kullandıklarını ortaya koymuştur. Araştırma

sonucu bağlamında sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde büyük grupla öğretim yöntemlerini genellikle kullanmaları bu öğretim yöntemlerinin kolay uygulanabilir olmasından, eğlendirici ve eğitici yöntemleri, grupla öğretim tekniklerini ve sınıf dışı öğretim tekniklerini bazen kullanmaları ise bu yöntem ve tekniklerin daha zor uygulanabilir olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde basılı materyaller, görsel materyaller, görsel-işitsel materyaller ve interaktif kaynaklar kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Uygulanan anket sonuçlarında da sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde basılı materyalleri (ders kitabı, yardımcı kaynaklar vb.), görsel materyalleri, görsel-işitsel materyalleri ve interaktif kaynakları genellikle kullandıkları belirlenmiştir. Araştırmanın bu sonucuna paralel olarak, Aydoğan (2010) da yaptığı araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili kazanımların öğretiminde daha çok basılı materyallerden biri olan ders kitaplarını kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Dinç ve Acun (2017) da benzer olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin ekonomi ve sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde yoğun olarak gazete, televizyon haberleri ve internetten alınan alıntılar, slayt, akıllı tahta, harita, EBA ve diğer eğitim siteleri ve sunumları içeren görseller, videolar, ders kitabı ve film gibi materyalleri kullandıklarını ortaya koymuşlardır. Araştırma sonucu dikkate alındığında sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde basılı materyalleri, görsel materyalleri, görsel-işitsel materyalleri ve interaktif kaynakları genellikle kullanmaları bu kaynaklara ulaşımın kolay olmasından ve konuları somutlaştırmak istemelerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde geleneksel ve tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Anketten elden edilen sonuçlar da sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde geleneksel ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını genellikle, tamamlayıcı (alternatif) ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını ise bazen kullandıklarını göstermektedir. Araştırma sonucu ile paralel olarak Ekem (2019) sosyal bilgiler öğretmenlerinin tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme araçlarını kullanmalarının yanında daha çok geleneksel ölçme ve değerlendirme araçlarını kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Develioğlu (2021) tarafından ulaşılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin tamamlayıcı ölçme

ve değerlendirme araçlarını olumlu bulmalarına karşın daha çok geleneksel ölçme ve değerlendirme araçlarını kullanma yöneliminde oldukları sonucu da araştırma sonucunu destekler niteliktedir. Adanalı ve Doğanay (2010) da 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun değerlendirme araçları olarak çoktan seçmeli testleri, eşleştirmeli ve kısa cevaplı soruları ve yazılı yoklamaları tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Araştırma sonucu kapsamında sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde geleneksel ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını genellikle kullanmaları bu teknik ya da araçları uygulamaya alışkın olmalarından, tamamlayıcı (alternatif) ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını bazen kullanmaları ise bu teknik ya da araçların zaman alıcı olmalarından kaynaklandığı söylenebilir.

5.1.2. Öğrencilerden elde edilen sonuçlar ve tartışma

Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin kaynakların tasarruflu kullanılmamasının gelecekte doğal afetler, doğal kaynakların tükenmesi, can kaybı ve çevre kirliliği problemlerini ortaya çıkartabileceği görüşünde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anketten elde edilen sonuçlar da bu sonucu destekler niteliktedir: Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin, kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte doğal afetlerin daha sık ortaya çıkmasına, doğal kaynakların tükenmesine, can kayıplarının artmasına ve çevre kirliliğinin artmasına sebep olur, görüşlerine tamamen katıldıkları belirlenmiştir. Yaşaroğlu (2012) tarafından ulaşılan ilköğretim öğrencilerinin su tasarrufu konusunda duyarlı oldukları sonucu araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir. Uyanık (2017) da ilkokul öğrencilerinin çevre kirliliğine neden olan en önemli faktörün insan olduğunu belirttikleri sonucunu ortaya koymuştur. Araştırmanın sonucu dikkate alındığında öğrencilerin kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte doğal afetlerin daha sık ortaya çıkmasına, doğal kaynakların tükenmesine, can kayıplarının artmasına ve çevre kirliliğinin artmasına sebep olur görüşleri bu problemlerin günümüzde sık sık yaşanmasından kaynaklanmış olabilir.

Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma konusunda ihtiyaçların dikkate alınmadığı, doğal kaynakların bilinçli kullanılması gerektiği, ihtiyaçların dikkate alınmasının önemli olduğu ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanması için önlemler alınması gerektiğine dair düşüncelerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin bir kısmının gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alındığına dair düşüncelerinin olduğu sonucuna da ulaşılmıştır. Anketten elde

edilen sonuçlar da ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin, gelecek nesillerin doğal kaynaklara ilişkin ihtiyaçları dikkate alınmıyor, gelecek nesillerin ihtiyaçları için doğal kaynakların bilinçli kullanılması gerekir, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınması önemlidir ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanması için önlemler alınması gerekir, görüşlerine tamamen katıldıklarını göstermektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alması bağlamında araştırmanın bu sonucuna benzer olarak Aytar (2016) da yaptığı araştırma sonucunda ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınma kavramını doğru tanımladıkları ve sürdürülebilir kalkınmanın boyutlarıyla ilgili bilgi sahibi oldukları sonucuna ulaşmıştır. Demir ve Atasoy (2021) da yaptıkları araştırma sonucunda ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmayı daha çok doğal dengeyi korumak, çevreye zarar vermemek, atıkları geri dönüştürmek ve ülkeyi kalkındırmak şeklinde tanımladıkları sonucuna ulaşmışlardır. Kanmaz (2019) da benzer olarak ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumlarının yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aynı şekilde Olayinka (2020) da yaptığı araştırma sonucunda ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınma kavramına ilişkin bilgi, tutum ve uygulamalarının yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırmanın bu sonucunu desteklemeyen araştırma sonuçları da bulunmaktadır. Yuan, Yu ve Wu (2021) ortaöğretim öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınma hedefleri hakkında sınırlı bir anlayışa sahip olduklarını ortaya koymuşlardır. Demir ve Atasoy (2021) da yaptıkları araştırma sonucunda ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutu hakkında bilgi sahibi oldukları, sosyal ve ekonomik boyutuyla ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Bununla birlikte Akgül (2020) ise yaptığı araştırma sonucunda ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik ürettikleri metaforların daha çok toplum kategorisi ile ilgili olduğunu belirlemiştir. Araştırma sonucu bağlamında öğrencilerin gelecek nesillerin ihtiyaçları ile ilgili görüşleri günümüz insanların bilinçsiz davranışlarından kaynaklandığı söylenebilir.

Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde haklar konusunda insan hakları, çocuk hakları, tüketici hakları, hakların önemli olduğu, hakların kullanımı, başkalarının haklarına saygı duyulması gerektiği ve diğer canlıların hakları olduğunu öğrendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Uygulanan anket sonuçlarına göre de ortaokul 8. sınıf öğrencileri, sosyal bilgiler dersinde insan haklarını, çocuk haklarını, tüketici haklarını, hakların önemini, hakların kullanımını, başkalarının haklarına saygılı olmak gerektiğini

ve diğ er canlıların hakları olduğunu öğrendim, görüşlerine tamamen katılmaktadırlar. Ersoy (2011) tarafından ulaşılan ilköğretim öğrencilerinin haklarını hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve Türkçe gibi derslerde ve çocuk hakları kulübünde öğrendikleri sonucu araştırma sonucu ile örtüşmektedir. Bağlı (2013) da ortaokul öğrencilerinin insan haklarıyla ilgili bazı bilgilere sahip oldukları ve dünyadaki ve Türkiye’deki insan hakları sorunlarının farkında oldukları sonucuna ulaşmıştır. Ejie ve Akinola (2009) tarafından ulaşılan, ilköğretim öğrencilerinin çocuk olarak haklarına ilişkin farkındalıklarının çok sınırlı olduğu ve öğrencilerin çoğunun haklarını kullanmak istemedikleri sonucu ise araştırmanın sonucunu desteklemektedir. Araştırma sonucundan hareketle öğrencilerin haklar konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşleri sosyal bilgiler dersinin içeriğinde haklar ile ilgili konuların yer almasından kaynaklanmış olabilir.

Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde özgürlükler konusunda özgürlüğün önemli olduğu, özgürlüğün sınırı olduğu ve özgürlüğün çeşitlerini öğrendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Anketten elde edilen sonuçlara göre de ortaokul 8. sınıf öğrencileri, sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün önemini, özgürlüğün sınırı olduğunu ve özgürlüğün çeşitlerini öğrendim, görüşlerine tamamen katılmaktadırlar. Araştırma sonucuna paralel olarak Yavaş (2021) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonucunda ortaokul öğrencilerinin özgürlük kavramına ilişkin bilişsel düzeylerinin yüksek olduğu ve özgürlük kavramını önemli olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Şahin (2020) de gerçekleştirdiği araştırma sonucunda ortaokul öğrencilerinden bir kısmının temel hak ve özgürlükleri kuralsızlık olarak algıladığı, bir kısmının ise yasakçı bir anlayışa sahip olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma sonucu göz önüne alındığında öğrencilerin özgürlükler konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşleri sosyal bilgiler dersinin içeriğinde özgürlükler ile ilgili bilgilerin yer almasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde bireysel farklılıklar ve farklılıklara saygı konusunda farklılıklara saygı duyulması gerektiği, insanların farklı özelliklerinin olabileceği, eşitlik ve empatiyi öğrendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Anket sonuçları göz önüne alındığında da ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin, sosyal bilgiler dersinde farklılıklara saygı duymayı, insanların farklı özellikleri olduğunu, bütün insanların eşit olduğunu ve empati kurmayı öğrendim, görüşlerine tamamen katıldıkları görülmektedir. Gömleksiz ve Cüro (2011) tarafından ulaşılan 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın ortaokul 7. sınıf öğrencilerinde diğ er insanların duygu ve düşüncelerine karşı saygılı olmayı sağladığı sonucu araştırmanın sonucunu destekler

niteliktedir. Görmez (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonucunda da ortaokul öğrencilerinin çevrelerinde kendilerinden farklı düşünen insanlara karşı anlayışlı ve hoşgörülü davranılması gerektiğini düşündükleri sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Köç ve Duygu (2018) da ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin farklılıklara saygı düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Lee, Lee ve Kim (2018) de gerçekleştirdikleri araştırma sonucunda sosyal bilgiler dersinde empati temelli öğretimin ortaokul öğrencilerinin empatileri üzerinde olumlu etkilere sahip olduğunu ortaya koymuşlardır. Araştırma sonucu dikkate alındığında öğrencilerin bireysel farklılıklar ve farklılıklara saygı konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşleri sosyal bilgiler dersinin içeriğinde bireysel farklılıklar ve farklılıklara saygı ile ilgili kazanımların yer almasından kaynaklandığı söylenebilir.

Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde çevre ve çevre sorunları konusunda çevrenin korunması gerektiği, kirlilik türleri ve çevreye verilen zararları öğrendikleri sonucuna ulaşmıştır. Anketten elde edilen sonuçlar da ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin, sosyal bilgiler dersinde çevrenin korunması gerektiğini, kirlilik türlerini ve çevreye verilen zararları öğrendim, görüşlerine tamamen katıldıklarını ortaya koymaktadır. Araştırma sonucuna paralel olarak Hassan, Noordin ve Sulaiman (2010) da gerçekleştirdikleri araştırma sonucunda ortaokul öğrencilerinin çevre bilinci düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Howe, Kahn ve Friedman (1996) tarafından ulaşılan ortaokul öğrencilerinin çeşitli çevre sorunlarının farkında oldukları sonucu da araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir. Duran (2019) da ilkokul öğrencilerinin çoğunluğunun çevreyi korumak için çevreye zarar verilmemesi ve çöplerin çevreye atılmaması gerektiğini belirttiklerini ortaya koymuştur. Araştırma sonucu bağlamında öğrencilerin çevre ve çevre sorunları konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşleri sosyal bilgiler dersinin içeriğinde çevre ve çevre sorunları ile ilgili konuların yer almasından kaynaklanmış olabilir.

Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde doğal kaynaklar ve kaynakların bilinçsiz kullanılması konusunda doğal kaynakların israf edildiği ve doğal kaynakların korunması gerektiğini öğrendikleri sonucuna ulaşmıştır. Uygulanan anket sonuçlarına göre de ortaokul 8. sınıf öğrencileri, sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların israf edildiğini ve doğal kaynakların korunması gerektiğini öğrendim, görüşlerine tamamen katılmaktadırlar. Duran (2019) tarafından ulaşılan ilkokul öğrencilerinin kaynakları korumak için tasarruf edilmesi, doğal kaynaklara zarar

verilmemesi ve uyarılarda bulunulması gerektiğini belirttikleri sonucu araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir. Zerinou vd., (2020) de ilköğretim öğrencilerinin çoğunluğunun dünyadaki doğal kaynakların sınırlı olduğunu, bu nedenle rezervlerin tükenmesini mümkün olduğunca geciktirmek için doğal kaynakları yönetmenin önemini kabul ettikleri sonucunu ortaya koymuşlardır. Araştırma sonucundan hareketle öğrencilerin doğal kaynaklar ve kaynakların bilinçsiz kullanılması konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşleri sosyal bilgiler dersinin içeriğinde doğal kaynaklar ve kaynakların bilinçsiz kullanılması ile ilgili kazanımların yer almasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili geziler düzenlenmesi, sunumlar yapılması, projeler üretilmesi, slogan üretilmesi ve oyunlar oynanmasını istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Anketten elde edilen sonuçlar da ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin, sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili etkinlikler (gezi, sunum, proje, slogan, oyun vb.) yapılmasını isterim, görüşlerine tamamen katıldıklarını göstermektedir. Palaz (2017) tarafından ulaşılan ortaokul öğrencilerinin küresel sorunların çözümü için okullarda kampanya, seminer, geziler düzenlenmesini ve afişler bastırılmasını belirttikleri sonucu araştırma sonucunu destekler niteliktedir. Araştırma sonucuna benzer olarak Polat (2021) da proje temelli öğretim uygulamalarının ardından ortaokul öğrencilerinin çevre projelerine katılımı bir vatandaşlık sorumluluğu olarak algıladıklarını ve insanları proje üretmeleri konusunda yönlendirmek istediklerini ortaya koymuştur. Özgel, Aydoğdu ve Güven Yıldırım (2018) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonucunda da doğa kampı destekli gezi-gözlem öğretim yönteminin ortaokul öğrencilerinin çevre sorunlarına yönelik farkındalıkları üzerinde geleneksel öğretim yöntemlerine göre daha etkili bulunmuştur. Karayılan (2017) da oyun temelli ekolojik ayak izi etkinliklerinin ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin çevre okuryazarlık düzeylerinde olumlu yönde etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmanın sonucu kapsamında öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili yapılmasını istedikleri etkinlikler gelecek nesillerin ihtiyaçlarını daha fazla dikkate almak ve daha fazla insana duyurmak istemelerinden kaynaklandığı düşünülebilir.

5.2. Öneriler

Bu bölümde araştırma sonuçlarına dayalı olarak uygulamaya yönelik ve yapılacak araştırmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

5.2.1. Uygulamaya yönelik öneriler

- 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda sürdürülebilir kalkınmaya daha fazla yer verilebilir.
- Öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırması açısından sosyal bilgiler ders kitapları geliştirilebilir.
- 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki beceri ve değerlerin kazandırılmasında sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulardan yararlanılabilir.
- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde yapılandırmacılık anlayışına dayalı etkinlikleri daha fazla düzenlemeleri teşvik edilebilir.
- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde eğlendirici ve eğitici yöntemleri, grupla öğretim teknikleri ve sınıf dışı öğretim tekniklerini daha fazla kullanmaları teşvik edilebilir.
- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını daha fazla kullanmaları teşvik edilebilir.
- Sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili etkinlikler yapılabilir.

5.2.2. Yapılacak araştırmalara yönelik öneriler

- 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda sürdürülebilir kalkınmanın yer alma durumunu inceleyen araştırmalar yapılabilir.
- Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğrencilerin 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki beceri ve değerleri kazanmalarına etkisini inceleyen araştırmalar yapılabilir.
- Sosyal bilgiler ders kitaplarında sürdürülebilir kalkınmanın yer alma durumunu inceleyen araştırmalar yapılabilir.

- Sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınmasına ilişkin uygulamalı araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, H. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yönelik sürdürülebilir kalkınma eğitimi önerisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Adanalı, K. ve Doğanay, A. (2010). Beşinci sınıf sosyal bilgiler öğretiminin alternatif ölçme-değerlendirme etkinlikleri açısından değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (1), 271-292.
- Ağca, B. (2002). *Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi*. URL: http://www.mfa.gov.tr/dunya-surdurulebilir-kalkinma-zirvesi_johannesburg_-26-agustos---4-eylul-2002_.tr.mfa. (Erişim tarihi: 07.12.2020).
- Akdağ, H. (2009). İlköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programının öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi (Konya ili örneği). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (21), 1-14.
- Akgül, F. A. (2020). *8. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık düzeylerine sosyobilimsel konu destekli fen öğretiminin etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akhan, N. E. (2015). Sosyal bilgilerde ekonomi konularının öğretimi. M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 165-180). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aksu, C. (2011). *Sürdürülebilir kalkınma ve çevre*. Güney Ege Kalkınma Ajansı.
- Aktın, K. (2016). Sosyal bilgiler derslerinde ekonomi konularının öğretimi. D. Dilek (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitimi içinde* (s. 243-266). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Alada, A. B., Gürpınar, E. ve Budak, S. (1993). Rio Konferansı üzerine düşünceler. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (3-4-5), 93-108.
- Alagöz, M. (2004). Sürdürülebilir kalkınmanın paradigması. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 4 (8), 1-23.
- Alelaimat, A. R. and Taha, K. (2013). Sustainable development and values education in the Jordanian social studies curriculum. *Education*, 134 (2), 135-153.
- Alkış, S. (2009). *Sürdürülebilir bir dünya için coğrafya eğitimi*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Al-Rabaani, A. H. (2013). Attitudes of Omani social studies student teachers to tourism for sustainable development. *European Journal of Educational Research*, 2 (3), 129-138.

- Altınbay, A. (2007). Çevresel maliyetlerin raporlanması. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 11, 1-11.
- Altınok, G. (2021). Çevre eğitiminde sıfır atık politikasının sosyal bilgiler dersine yansımaları ve öğretmen görüşlerine göre incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aksaray: Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altınörs, A. A. (2012). Sürdürülebilir kalkınma, Rio+20 Zirvesi ve Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 12 (44), 21-34.
- Altunbaş, D. (2003-2004). Uluslararası sürdürülebilir kalkınma ekseninde Türkiye'deki kurumsal değişimlere bir bakış. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1 (1-2), 103-118.
- Ar, H. ve Çelik Uğuz, S. (2017). Küresel sürdürülebilir kalkınma hedeflerinde turizmin rolü: Türkiye örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (49), 521-530.
- Ata, B. (2015). Sosyal bilgiler öğretim programı. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 33-47). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Atmaca, A. C. (2018). Fen bilgisi öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının belirlenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aydoğan, A. (2010). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma konusuyla ilgili kazanımların öğretime ilişkin görüşleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aytar, A. (2016). Disiplinlerarası fen öğretiminin 7. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınma konusundaki gelişimlerine etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bağlı, M. T. (2013). Ara-disiplin olarak vatandaşlık ve insan hakları eğitimi: İlköğretim öğrencilerinin insan haklarına ilişkin görüşleri. *Eğitim ve Bilim*, 38 (169), 298-310.
- Bansal, P. (2002). The corporate challenges of sustainable development. *Academy of Management Executive*, 16 (2), 122-131.
- Baykal, H. ve Baykal, T. (2008). Küreselleşen Dünya'da çevre sorunları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (9), 1-17.
- Benli Özdemir, E. ve Arık, S. (2018). Çocukların üstbilişsel farkındalıkları ile sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumlarının incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Eğitim Dergisi*, 3 (1), 1-22.

- Bilgili, A. S. (2013). Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. A. S. Bilgili (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* içinde (s. 1-38). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bilgili, M. Y. (2017). Ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutlarıyla sürdürülebilir kalkınma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (49), 559-569.
- Birleşmiş Milletler. (1992). *Report of the United Nations Conference on Environment and Development (Rio de Janeiro, 3-14 June 1992) Annex I Rio Declaration on Environment and Development*. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf. (Erişim tarihi: 26.01.2021).
- Birleşmiş Milletler. (1996). *Report of the United Nations Conference on Human Settlements (HABITAT II) (İstanbul, 3-14 June 1996)*. URL: https://www.un.org/ruleoflaw/wp-content/uploads/2015/10/istanbul_declaration.pdf. (Erişim tarihi: 10.12.2020).
- Birleşmiş Milletler. (2007). *Indicators of sustainable development: Guidelines and methodologies*. URL: <https://www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/indicators/guidelines.pdf>. (Erişim tarihi: 18.11.2020).
- Birleşmiş Milletler. (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. URL: https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/Resolution_A_RES_70_1_EN.pdf. (Erişim tarihi: 16.12.2020).
- Borg, C., Gericke, N., Höglund, H. O., Bergman, E. (2014). Subject- and experience-bound differences in teachers' conceptual understanding of sustainable development. *Environmental Education Research*, 20 (4), 526-551.
- Bozlağan, R. (2002). Sürdürülebilir gelişme düşüncesine giriş. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 11 (1), 56-72.
- Bozlağan, R. (2004). Sürdürülebilir gelişme kavramı üzerine yapılan tartışmalara bir bakış. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18 (3-4), 1-19.
- Bozlağan, R. (2005). Sürdürülebilir gelişme düşüncesinin tarihsel arka planı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (50), 1011-1028.
- Budak, S. (2004). Uluslararası çevre düzenlemeleri bağlamında politika adalet ve katılım. M. C. Marin ve U. Yıldırım (Editörler), *Çevre sorunlarına çağdaş yaklaşımlar-*

- ekolojik, ekonomik, politik ve yönetsel perspektifler-* içinde (s. 385-430). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Bulut, B. ve Çakmak, Z. (2018). Sürdürülebilir kalkınma eğitimi ve öğretim programlarına yansımaları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7 (4), 2680-2697.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Calder, W. and Clugston, R. (2005). Editorial: Education for a sustainable future. *Journal of Geography in Higher Education*, 29 (1), 7-12.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (Çev. edt: S. B. Demir). Ankara: Eğiten Kitap.
- Creswell, J. W. and Plano Clark, V. L. (2018). *Karma yöntem araştırmaları tasarımı ve yürütülmesi* (Çev. edt: Y. Dede ve S. B. Demir). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çamur, D. ve Vaizoğlu, S. A. (2007). Çevreye ilişkin önemli toplantı ve belgeler. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6 (4), 297-306.
- Çavuş, R., Umdü Topsakal, Ü. ve Öztuna Kaplan, A. (2013). İnfomal öğrenme ortamlarının çevre bilinci kazandırmasına ilişkin öğretmen görüşleri: Kocaeli bilgievleri örneği. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3 (1), 15-26.
- Çengelci, T. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin gerçekleştirilmesine ilişkin bir durum çalışması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çengelci, T. (2012). Sosyal bilgiler öğretim programında somut olmayan kültürel mirasın yeri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25 (1), 185-203.
- Çepik, B. (2015). *Sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde Türkiye’de yenilenebilir enerji politikaları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çımrın, F. K. (2014). Kapitalizm, çevre ve çok uluslu şirketler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (50), 175-187.
- Çilesiz, C. (2011). İnsan versus doğa. *İdarecinin Sesi Dergisi*, (146), 82-85.
- Çolak, C. (2012). *İlköğretim-lise öğretmen ve öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınma ile biyolojik çeşitliliğe ilişkin görüşleri üzerine bir çalışma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Demir, Y. ve Atasoy, E. (2021). Ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik algılarının incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 11 (3), 1688-1702.
- Demirkaya, H. (2006). Çevre eğitiminin Türkiye'deki coğrafya programları içerisindeki yeri ve çevre eğitime yönelik yeni yaklaşımlar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (1), 207-222.
- Deveci, H. ve Selanik Ay, T. (2014). Vatandaşlık eğitimi bakımından sosyal bilgilerin toplumsal gücü. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Eğitim Özel Sayısı, 97-109.
- Develioğlu, B. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ölçme ve değerlendirme araçları hakkında görüşleri ve uygulama örnekleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dinç, E. ve Acun, A. (2017). Sosyal bilgiler dersinde ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konuların öğretiminde güncel olayların kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 29-46.
- Doğanay, A. (2005). Sosyal bilgiler öğretimi. C. Öztürk ve D. Dilek (Editörler), *Hayat ve bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 17-52). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Duran, A. (2019). *İlkokul öğrencilerinin çevre ve doğal kaynaklara ilişkin algılarının incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu. (1991). *Ortak Geleceğimiz*. Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını.
- Egeli, G. (1996). *Avrupa Birliği ve Türkiye'de çevre politikaları*. Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayınları.
- Ejeh, M. U. C. and Akinola, O. B. (2009). Children's rights and participation in schools: Exploring the awareness level and views of Nigerian primary school children. *Elementary Education Online*, 8 (1), 176-182.
- Ekem, K. B. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kullandıkları ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erden, M. (Tarihsiz). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Erden Özsoy, C. ve Dinç, A. (2016). Sürdürülebilir kalkınma ve ekolojik ayak izi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 53 (619), 35-55.

- Ergün, T. ve Çobanoğlu, N. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre etiği. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (1), 97-123.
- Ernst, J. and Monroe, M. (2004). The effects of environment-based education on students' critical thinking skills and disposition toward critical thinking. *Environmental Education Research*, 10 (4), 429-443.
- Ersoy, A. F. (2011). Elementary school students' perceptions related to children's rights. *Elementary Education Online*, 10 (1), 20-39.
- Eryılmaz, T. (2011). *Sürdürülebilir kalkınma kavramı ve Türkiye'de sürdürülebilir kalkınma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Başkent Üniversitesi, Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü.
- Faiz, M. ve Bozdemir Yüzbaşıoğlu, H. (2019). Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıkları. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (4), 1255-1271.
- Gökmen, A. (2014). *Sürdürülebilir kalkınma için eğitim: Öğretmen adaylarının tutumları ile ilişkili olan faktörler (Gazi Eğitim Fakültesi örneği)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gömlüksiz, M. N. ve Cüro, E. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8 (1), 95-134.
- Görmez, E. (2019). Sosyal bilgiler dersini almış ortaokul öğrencilerinin farklılıklara saygı konusundaki görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27 (5), 2077-2088.
- Gültekin, M. (2008). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı. Ş. Yaşar (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 57-78). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Gürlük, S. (2010). Sürdürülebilir kalkınma gelişmekte olan ülkelerde uygulanabilir mi?. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5 (2), 85-99.
- Harris, J. M. (2003). Sustainability and sustainable development. *International Society for Ecological Economics*, 1, 1-12.
- Hassan, A., Noordin, T. A. and Sulaiman, S. (2010). The status on the level of environmental awareness in the concept of sustainable development amongst secondary school students. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2 (2), 1276-1280.

- Hopkins, C. and McKeown, R. (2002). Education for sustainable development: An international perspective. Daniella, T., Robert B. S., John, F., Danie, S. (Editörs), *Education and sustainability responding to the global challenge* in (p. 13-24). Switzerland and United Kingdom: International Union for Conservation of Nature.
- Howe, D. C., Kahn, P. H., Jr. and Friedman, B. (1996). Along the Rio Negro: Brazilian children's environmental views and values. *Developmental Psychology*, 32 (6), 979-987.
- Ifegbesan, A. P., Lawal, M. B. and Rampedi, I. T. (2017). The Nigeria Teachers Social Studies Training Curriculum and sustainable development goals: A content analysis. *Journal of International Social Studies*, 7 (1), 92-122.
- Kabapınar, Y. (2016). *Kuramdan uygulamaya hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kanmaz, D. (2019). *7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumları ve tutumlarla ilişkili faktörler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kaplan, A. (1999). *Küresel çevre sorunları ve politikaları*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları: 19.
- Karatekin, K. (2011). Sosyal bilgilerde çevre eğitimi. R. Turan, A. M. Sünbül ve H. Akdağ (Editörler), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-II* içinde (s. 269-285). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Karayılan, G. (2017). *Oyun temelli ekolojik ayak izi etkinliklerinin dört ve beşinci sınıf öğrencilerinin çevre okuryazarlığına etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kavas, K. ve Sezer, S. (2002). “Johannesburg Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi”nin ardından. *Türk İdare Dergisi*, 74 (437), 1-25.
- Kaya, M. F. ve Tomal, N. (2011). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 49-65.
- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme sürecinde sürdürülebilir bir kalkınma için sürdürülebilir bir çevre. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13 (20), 19-33.
- Keleş, R. (1998). *Kentbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi.

- Kınacı, B., Albuz Pehlivan, N. ve Seyhan, G. (2011). *Turizm ve çevre (çevre koruma)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Klauer, B. (1999). Defining and achieving sustainable development. *The International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 6 (2), 114-121.
- Köç, A. ve Duygu, H. (2018). Ortaokul öğrencilerinin farklılıklara saygı değerini edinimleri ve yabancı uyruklu öğrencilerle uyum becerileri. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 1 (1), 38-51.
- Kula, E. (1998). *History of environmental economic thought*. London: Routledge.
- Lazol, İ., Muğal, E. ve Yücel, Y. (2008). Sürdürülebilir bir çevre için çevre muhasebesi ve KOBİ'lere yönelik bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (38), 56-69.
- Lee, J., Lee, Y. and Kim, M. H. (2018). Effects of empathy-based learning in elementary social studies. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 27 (6), 509-521.
- Mengi, A. ve Algan, N. (2003). *Küreselleşme ve yerelleşme çağında bölgesel sürdürülebilir gelişme*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Mengi Us, F. (2019). *Sürdürülebilir gelişme için çevre eğitimi aracılığıyla ortaokul öğrencilerinde çevre bilinci ve eleştirel düşünme becerisi geliştirmeye yönelik bir eylem araştırması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Michaelis, J. U. and Garcia, J. (1996). *Social studies for children a guide to basic instruction*. (Eleventh Edition). Boston: Ally & Bacon.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Ankara.
- Moffatt, M. P. (1957). *Sosyal bilgiler öğretimi orta dereceli okullarda sosyal bilgilerin organizasyonu, öğretimi ve teftişi*. (Çev: N. Oran). İstanbul: Maarif Basımevi.
- Nasibulina, A. (2015). Education for sustainable development and environmental ethics. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 214, 1077-1082.
- National Council for Social Studies. (1994). *Expectations of excellence: curriculum standards for the social studies*. Washington, DC.
- Nemli, E. (2004). *Sürdürülebilir kalkınma: Şirketlerin çevresel ve sosyal yaklaşımları*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Okumuş, İ. (2013). *Yeşil ekonomi göstergeleri açısından Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma performansı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Olayinka, O. T. (2020). Social studies students' knowledge, attitude and practice of concepts of sustainable development in Ondo City, Nigeria. *International Journal of Financial, Accounting, and Management*, 1 (4), 221-233.
- Ozmehmet, E. (2008). Dünyada ve Türkiye sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları. *Journal of Yaşar University*, 3 (12), 1853-1876.
- Özcan, K. H. (2018). *Sürdürülebilir kalkınma boyutunda eko endüstriyel parkların bölge ekonomisine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, M. ve Gökçe, N. (2019). 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının çevre eğitimi açısından incelenmesi. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 61-75.
- Özgel, Z. T., Aydoğdu, M. ve Güven Yıldırım, E. (2018). Doğa kampı destekli çevre eğitiminin çevre sorunlarına yönelik farkındalık ve tutuma etkisi. *İhlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3 (2), 90-106.
- Özgen, N. (2019). Sürdürülebilirlik kavramı ve kullanım alanları. N. Özgen ve M. Kahyaoğlu (Editörler), *Sürdürülebilir kalkınma içinde* (s. 1-36). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özsoy, A. (2021). *Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Öztürk, C. (2015). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi içinde* (s. 1-31). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2005). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretim programları. C. Öztürk ve D. Dilek (Editörler), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 53-96). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2003). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Öztürk Demirbaş, Ç. (2015). Öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 31, 300-316.
- Özyol, A. İ. (2013). *Çevre etiği çerçevesinde biopolitikaların oluşturulmasında katılımcılık*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Palaz, T. (2017). *Sosyal bilgiler eğitiminde küresel sorunlar ve öğretimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Polat, R. (2021). *Sosyal bilgiler dersinde proje temelli öğretimin öğrencilerin çevresel duyarlılıklarına etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Safran, M. (2015). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A. Öcal (Editörler), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 1-18). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sarıkaya, M. ve Kara, F. Z. (2007). Sürdürülebilir kalkınmada işletmenin rolü: Kurumsal vatandaşlık. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14 (2), 221-233.
- Scoullou, M. J. (2010). Education for sustainable development: The concept and its connection to tolerance and democracy. Anastasia, N., Taisha, A. and Farid, M. (Editörler), *Education for sustainable development challenges, strategies and practices in a globalizing world* in (p. 47-63). New Delhi: Sage Publication.
- Selvi, M., Selvi, M., Güven Yıldırım, E., Köklükaya, A. N. (2018). Analysis of teacher candidates' views on sustainable development. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 5 (1), 87-104.
- Sever, R. (2015). Sosyal bilgiler öğretimine giriş. R. Sever (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 1-24). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Soubbotina, T. P. (2004). *Beyond economic growth an introduction to sustainable development*. Washington, DC: The World Bank.
- Soussan, J. G. (1992). Sustainable development. A. M. Mannion and S. R. Bowlby (Eds.), *Environmental Issues in the 1990s* in (p. 21-36). West Sussex: John Wiley & Sons.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve sosyal bilgiler öğretimi öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözer, E. (2008). Sosyal bilgiler dersinin tanımı, kapsamı ve ilköğretim programındaki yeri. Ş. Yaşar (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 41-55). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Şahin, Ş. (2020). *Öğrenci, öğretmen ve müdürlerin sevgi, demokrasi ve öğrenci merkezli eğitim algıları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Düzce: Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şen, H., Kaya, A. ve Alpaslan, B. (2018). Sürdürülebilirlik üzerine tarihsel ve güncel bir perspektif. *Ekonomik Yaklaşım*, 29 (107), 1-47.

- Tanrıverdi, B. (2009). Sürdürülebilir çevre eğitimi açısından ilköğretim programlarının değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 34 (151), 89-103.
- Tashakkori, A. and Creswell, J. W. (2007). The new era of mixed methods. *Journal of Mixed Methods Research*, 1 (1), 3-7.
- Tekin, Z. (2021). *Sürdürülebilir kalkınma için eğitime yönelik olarak öğretmenlerin değer ve inançlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Teksöz, G. (2014). Geçmişten ders almak: Sürdürülebilir kalkınma için eğitim. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 31 (2), 73-97.
- Türk Dil Kurumu. (2021). *Güncel Türkçe sözlük*. URL: <https://sozluk.gov.tr/>. (Erişim tarihi: 13.12.2021).
- Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: Teorik bir inceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (2), 57-73.
- Turgut, N. (1997). Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında katılımın rolü. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 52 (1), 701-715.
- Türe, H. (2018). *Sosyal bilgiler dersinde aile katılımına dayalı etkinliklerden yararlanma: Bir eylem araştırması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Türer, B. (2010). *Fen bilgisi ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıklarının belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2002). *Education for sustainability from Rio to Johannesburg: Lessons learnt from a decade of commitment*. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000127100>. (Erişim tarihi: 02.01.2021).
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2005). *United Nations Decade of Education for Sustainable Development (2005-2014): International Implementation Scheme*. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000148654>. (Erişim tarihi: 03.01.2021).
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2006). *Framework for the UNDES International Implementation Scheme*. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000148650>. (Erişim tarihi: 03.01.2021).

- Uyanık, G. (2017). İlkokul öğrencilerinin çevre kirliliğine ilişkin görüşleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (1), 1574-1600.
- Uz, A. (2020). *Sürdürülebilir kalkınma ekseninde konut üretimi ve konut yapı malzemeleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uzun, A. (2014). *Sürdürülebilir kalkınma kapsamında Madra Dağı'nın doğal ve beşeri kaynaklarının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yalçinkaya, E. (2012). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin çevre sorunları farkındalık düzeyleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 25, 137-151.
- Yalçinkaya, E. (2013). Analyzing primary social studies curriculum of Turkey in terms of UNESCO Educational for Sustainable Development Theme. *European Journal of Sustainable Development*, 2 (4), 215-226.
- Yapıcı, M. (2003). Sürdürülebilir kalkınma ve eğitim. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 223-229.
- Yaşar, Ş. (2008). Sosyal bilgiler ve dünya vatandaşlığı. Ş. Yaşar (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 229-245). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Yaşaroğlu, C. (2012). İlköğretim birinci kademe öğrencilerinin çevreye ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (4), 93-118.
- Yavaş, M. (2021). *Ortaokul öğrencilerinin politik okuryazarlık kavramlarına ilişkin bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi (KİT) aracılığıyla incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yavuz, V. A. (2010). Sürdürülebilirlik kavramı ve işletmeler açısından sürdürülebilir üretim stratejileri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (14), 63-85.
- Yeni, O. (2014). Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma: Bir yazın taraması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16 (3), 181-208.
- Yeşil, M. (2016). Doğa koruma yaklaşımlarındaki değişimlerin dünyada ve Türkiye'deki tarihsel süreci. *Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 4 (10), 867-876.

- Yıkmaz, R. F. (2011). *Sürdürülebilir kalkınmanın ölçülmesi ve Türkiye için yöntem geliştirilmesi*. Planlama Uzmanlığı Tezi. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, U. ve Göktürk, İ. (2004). Sürdürülebilir kalkınma. M. C. Marin ve U. Yıldırım (Editörler), *Çevre sorunlarına çağdaş yaklaşımlar-ekolojik, ekonomik, politik ve yönetsel perspektifler-* içinde (s. 449-488). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Yıldırım, U. ve Öner, Ş. (2003). Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının Türkiye'ye yansımaları: GAP'ta sürdürülebilir kalkınma ve Yerel Gündem 21. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 12 (4), 6-27.
- Yılmaz, M. ve Onay, M. (2014). Bölgesel kuruluşların liderliğinde Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin başarısı: İzto, İzka projeleri. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 6 (1), 1-16.
- Yuan, X., Yu, L. and Wu, H. (2021). Awareness of sustainable development goals among students from a Chinese senior high school. *Education Sciences*, 11 (9), 1-25.
- Yusuf, A., Daramola, D. S., Bello, M. B., Obafemi, K. E. (2015). Assessment of Kwara state social studies teachers of the adequacy of Upper Basic Social Studies Curriculum content for sustainable development in Nigeria. *Human and Social Studies*, 4 (2), 44-55.
- Zarrillo, J. J. (2004). *Teaching elementary social studies principles and applications*. Ohio: Pearson Merrill Prentice Hall.
- Zerinou, I., Karasmanaki, E., Ioannou, K., Andrea, V., Tsantopoulos, G. (2020). Energy saving: Views and attitudes among primary school students and their parents. *Sustainability*, 12 (15), 1-23.

EKLER

EK-1: 2020-2021 Eğitim Öğretim Yılı için Eskişehir İl Millî Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni

EK-2: 2021-2022 Eğitim Öğretim Yılı için Eskişehir İl Millî Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni

EK-3: Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu İzin Belgesi

EK-4: Yarı Yapılandırılmış Öğretmen Görüşme Soruları

EK-5: Yarı Yapılandırılmış Öğrenci Görüşme Soruları

EK-6: Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğretmen Görüşleri Anketi

EK-7: Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğrenci Görüşleri Anketi

EK-8: Öğretmen Araştırma Gönüllü Katılım Formu

EK-9: Öğrenci Araştırma Gönüllü Katılım Formu

EK-10: Veli Araştırma Gönüllü Katılım Formu

**EK-1: 2020-2021 Eğitim Öğretim Yılı için Eskişehir İl Millî Eğitim Müdürlüğü
Araştırma İzni**

**EK-2: 2021-2022 Eğitim Öğretim Yılı için Eskişehir İl Millî Eğitim Müdürlüğü
Araştırma İzni**

**EK-3: Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın
Etîği Kurulu İzin Belgesi**

EK-4: Yarı Yapılandırılmış Öğretmen Görüşme Soruları

1. Sizce sürdürülebilir kalkınma nedir?
2. Sizce ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersi nasıl bir rol oynamaktadır?
3. Sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yeterince yer aldığını düşünüyor musunuz? Açıklar mısınız?
4. Sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki hangi öğrenme alanlarıyla daha fazla ilişkili olduğunu düşünüyorsunuz? Neden?
5. Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konular öğrencilerin 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki hangi beceri ve değerleri kazanmalarına katkı sağlayabilir? Neden?
6. Sosyal bilgiler ders kitabını öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırması bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz?
7. Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik hangi etkinlik ve uygulamaları gerçekleştiriyorsunuz?
8. Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde hangi yöntem veya teknikleri kullanıyorsunuz? Neden?
9. Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde hangi materyal ve kaynaklardan yararlanıyorsunuz?
10. Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde hangi ölçme ve değerlendirme tekniklerini ve araçlarını kullanıyorsunuz?

EK-5: Yarı Yapılandırılmış Öğrenci Görüşme Soruları

1. Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte hangi problemlerin ortaya çıkmasına sebep olabilir?
2. Gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma konusunda neler düşünüyorsunuz?
3. Sosyal bilgiler dersinde haklar konusunda neler öğrendiniz?
4. Sosyal bilgiler dersinde özgürlükler konusunda neler öğrendiniz?
5. Sosyal bilgiler dersinde bireysel farklılıklar ve farklılıklara saygı konusunda neler öğrendiniz?
6. Sosyal bilgiler dersinde çevre ve çevre sorunları konusunda neler öğrendiniz?
7. Sosyal bilgiler dersinde doğal kaynaklar ve kaynakların bilinçsiz kullanılması konusunda neler öğrendiniz?
8. Sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili hangi etkinliklerin yapılmasını istersiniz?

EK-6: Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğretmen Görüşleri Anketi

Sayın Öğretmen, Aşağıda sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik ifadelere yer verilmiştir. Aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuduktan sonra, ifadenin karşısındaki size en uygun olan kutucuğu (X) şeklinde işaretleyiniz.		Tamamen Katlıyorum	Katlıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1	Sürdürülebilir kalkınma, kalkınmanın sürekli olmasıdır.					
2	Sürdürülebilir kalkınma, yenilikleri içerir.					
3	Sürdürülebilir kalkınma, kaynakların bilinçli kullanılmasıdır.					
4	Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik faaliyetlerle ilgilidir.					
5	Sürdürülebilir kalkınma, geleceğe yönelik çalışmaları içerir.					
6	Sürdürülebilir kalkınma, refah seviyesinin artmasıdır.					
7	Sürdürülebilir kalkınma, üretim faaliyetleriyle ilgilidir.					
8	Öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersi önemli bir rol oynar.					
9	Sosyal bilgiler dersi öğrencilere ekonomi bilinci kazandırır.					
10	Sosyal bilgiler dersi öğrencilere karşılaştıkları sorunlara farklı açılardan bakabilmeyi kazandırır.					
11	Sosyal bilgiler dersi sürdürülebilir kalkınmaya yönelik öğrencilerin merakını artırır.					
12	Sürdürülebilir kalkınma, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yeterince yer alıyor.					
13	Sürdürülebilir kalkınma, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilebilir.					
14	Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konular öğrencilerin 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki becerileri kazanmalarına katkı sağlar.					
15	Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konular öğrencilerin 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki değerleri kazanmalarına katkı sağlar.					

16	Sosyal bilgiler ders kitabını öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi kazandırması bakımından yeterli buluyorum.					
----	--	--	--	--	--	--

		Her Zaman	Genellikle	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman
17	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik yapılandırmacılık anlayışına dayalı etkinlikler gerçekleştiririm.					
18	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde basılı materyaller (ders kitabı, yardımcı kaynaklar vb.) kullanırım.					
19	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde görsel materyaller kullanırım.					
20	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde görsel-işitsel materyaller kullanırım.					
21	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde interaktif kaynaklar kullanırım.					
22	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde büyük grupla öğretim yöntemlerini (düz anlatım, soru cevap, tartışma vb.) kullanırım.					
23	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde eğlendirici ve eğitici yöntemleri (drama vb.) kullanırım.					
24	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde grupla öğretim tekniklerini (beyin fırtınası, altı şapkalı düşünme, gösteri vb.) kullanırım.					
25	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde sınıf dışı öğretim tekniklerini (gezi vb.) kullanırım.					
26	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde geleneksel ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullanırım.					

27	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde tamamlayıcı (alternatif) ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullanırım.					
----	--	--	--	--	--	--

EK-7: Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğrenci Görüşleri Anketi

Sevgili Öğrenci, Aşağıda sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalıklarınızı içeren ifadelere yer verilmiştir. Aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuduktan sonra, ifadenin karşısındaki size en uygun olan kutucuğu (X) şeklinde işaretleyiniz.		Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1	Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte doğal afetlerin daha sık ortaya çıkmasına neden olur.					
2	Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte doğal kaynakların tükenmesine sebep olur.					
3	Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte can kayıplarının artmasına sebep olur.					
4	Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte çevre kirliliğinin artmasına sebep olur.					
5	Gelecek nesillerin doğal kaynaklara ilişkin ihtiyaçları dikkate alınmıyor.					
6	Gelecek nesillerin ihtiyaçları için doğal kaynakların bilinçli kullanılması gerekir.					
7	Gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınması önemlidir.					
8	Gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanması için önlemler alınması gerekir.					
9	Sosyal bilgiler dersinde insan haklarını öğrendim.					
10	Sosyal bilgiler dersinde çocuk haklarını öğrendim.					
11	Sosyal bilgiler dersinde tüketici haklarını öğrendim.					
12	Sosyal bilgiler dersinde hakların önemini öğrendim.					
13	Sosyal bilgiler dersinde hakların kullanımını öğrendim.					
14	Sosyal bilgiler dersinde başkalarının haklarına saygılı olmak gerektiğini öğrendim.					
15	Sosyal bilgiler dersinde diğer canlıların hakları olduğunu öğrendim.					
16	Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün önemini öğrendim.					
17	Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün sınırı olduğunu öğrendim.					

18	Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün çeşitlerini öğrendim.					
19	Sosyal bilgiler dersinde farklılıklara saygı duymayı öğrendim.					
20	Sosyal bilgiler dersinde insanların farklı özellikleri olduğunu öğrendim.					
21	Sosyal bilgiler dersinde bütün insanların eşit olduğunu öğrendim.					
22	Sosyal bilgiler dersinde empati kurmayı öğrendim.					
23	Sosyal bilgiler dersinde çevrenin korunması gerektiğini öğrendim.					
24	Sosyal bilgiler dersinde kirlilik türlerini öğrendim.					
25	Sosyal bilgiler dersinde çevreye verilen zararları öğrendim.					
26	Sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların israf edildiğini öğrendim.					
27	Sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların korunması gerektiğini öğrendim.					
28	Sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili etkinlikler (gezi, sunum, proje, slogan, oyun vb.) yapılmasını isterim.					

EK-8: Öğretmen Araştırma Gönüllü Katılım Formu

Bu çalışma, Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınma: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ve Ortaokul Öğrencilerinin Görüşleri başlıklı bir araştırma çalışması olup sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin görüşlerini belirleme amacını taşımaktadır. Çalışma, Prof. Dr. Tuba ÇENGELCİ KÖSE danışmanlığında Yakup AZRAK tarafından yürütülmekte ve sonuçları ile sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınma konusunun geliştirilmesine ışık tutulacaktır.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, öncelikle sizlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılacak, bu görüşmeler için ses kaydı alınacaktır. Daha sonra anket doldurmanız istenecektir.
- İsmınızı yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Sizden toplanan veriler bilgisayar ortamına aktarılacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Anadolu Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı'ndan Yakup AZRAK'a yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı:

Adres:

Cep Tel:

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabileceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum. (Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.)

Katılımcı Ad ve Soyadı:

İmza:

Tarih:

EK-9: Öğrenci Araştırma Gönüllü Katılım Formu

Bu çalışma, Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınma: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ve Ortaokul Öğrencilerinin Görüşleri başlıklı bir araştırma çalışması olup sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin görüşlerini belirleme amacını taşımaktadır. Çalışma, Prof. Dr. Tuba ÇENGELCİ KÖSE danışmanlığında Yakup AZRAK tarafından yürütülmekte ve sonuçları ile sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınma konusunun geliştirilmesine ışık tutulacaktır.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda öncelikle sizlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılacak, bu görüşmeler için ses kaydı alınacaktır. Daha sonra anket doldurmanız istenecektir.
- İsminizi yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Sizden toplanan veriler bilgisayar ortamına aktararak korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığımız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Anadolu Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı'ndan Yakup AZRAK'a yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı:

Adres:

Cep Tel:

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabilceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum. (Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.)

Katılımcı Ad ve Soyadı:

İmza:

Tarih:

EK-10: Veli Araştırma Gönüllü Katılım Formu

Bu çalışma, Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınma: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ve Ortaokul Öğrencilerinin Görüşleri başlıklı bir araştırma çalışması olup sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin görüşlerini belirleme amacını taşımaktadır. Çalışma, Prof. Dr. Tuba ÇENGELCİ KÖSE danışmanlığında Yakup AZRAK tarafından yürütülmekte ve sonuçları ile sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınma konusunun geliştirilmesine ışık tutulacaktır.

- Velisi olduğunuz öğrencinin bu çalışmaya katılımı gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda velisi olduğunuz öğrenciyle öncelikle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılacak, bu görüşmeler için ses kaydı alınacaktır. Daha sonra anket doldurması istenecektir.
- Velisi olduğunuz öğrenci ismini yazmak ya da kimliğini açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değildir/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde velisi olduğunuz öğrenciden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Velisi olduğunuz öğrenciden toplanan veriler bilgisayar ortamına aktarılarak korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde velisi olduğunuz öğrenciye rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de velisi olduğunuz öğrenci katılımı sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederse çalışmadan istediği zamanda ayrılabilir. Çalışmadan ayrıldığı durumda velisi olduğunuz öğrenciden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Anadolu Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı'ndan Yakup AZRAK'a yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı:

Adres:

Cep Tel:

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabileceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum. (Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.)

Katılımcı Ad ve Soyadı:

İmza:

Tarih:

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Yakup AZRAK
Yabancı Dil : İngilizce
Doğum Yeri ve Yılı :
E-Posta :

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

- 2017, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı
- 2015, Niğde Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalı
- 2021-Devam ediyor, Sosyal Bilgiler Öğretmeni, Millî Eğitim Bakanlığı, Bağbaşı Ortaokulu

Yayınları ve Bilimsel Faaliyetleri:

Makaleler:

- Çengelci Köse, T., Azrak, Y. ve Gürdoğan Bayır, Ö. (2020). Examination of the relationship between preservice social studies teachers' democratic values and attitudes towards today's world problems. *Ilkogretim Online - Elementary Education Online*, 19 (2), 477-490.
- Azrak, Y. ve Yalçinkaya, E. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ölçme-değerlendirme okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 9 (1), 27-55.
- Yalçinkaya, E. ve Azrak, Y. (2017). Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan tarihî mekânların incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science*, 5 (42), 438-452.
- Yalçinkaya, E. ve Azrak, Y. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çocuk meclislerine ilişkin görüşleri: Nitel bir çalışma. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 8 (1), 151-169.

Kitap Bölümü:

Yalçinkaya, E. ve Azrak, Y. (2018). Ders kitabı örneklerinin incelenmesi ve değerlendirilmesi. A. Uzunöz ve V. Aktepe (Editörler), *Özel öğretim yöntemleri cilt-1* içinde (s. 405-441). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Bildiriler:

Çengelci Köse, T., Azrak, Y. ve Gürdoğan Bayır, Ö. (2018, Ekim). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik değerler düzeyleri ile günümüz dünya sorunlarına yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *7. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu'nda* sunulan bildiri. Kırşehir: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi.

Azrak, Y. ve Yalçinkaya, E. (2016, Mayıs). Türkiye'deki sosyal bilgiler ders kitaplarının Türk halk kültürü açısından incelenmesi. *II. Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Eğitim ve Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda* sunulan bildiri. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi.